

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI'NA TÜRKİYE'NİN DE DAHİL EDİLMESİ

**İSTANBUL
TİCARET
ODASI**

**AVRUPA BİRLİĞİ'NİN
SERBEST TİCARET
ANLAŞMALARINA
TÜRKİYE'NİN DE DAHİL
EDİLMESİ**

**Dr. Can Fuat Gürlesel
Prof. Dr. Kerem Alkin**

**YAYIN NO: 2010 - 18
İstanbul, 2010**

Copyright © İTO

Tüm haklar saklıdır. Bu yayının hiç bir bölümü, yazarın ve İTO'nun önceden yazılı izni olmaksızın mekanik olarak, fotokopi yoluyla veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz. Eserin bazı bölümleri veya paragrafları, sadece araştırma veya özel çalışmalar amacıyla, yazarın adı ve İTO belirtilmek suretiyle kullanılabilir.

ISBN: 978-9944-60-597-7 (Basılı)

ISBN: 978-9944-60-598-4 (Elektronik)

İTO ÇAĞRI MERKEZİ

Tel: (212) 444 0 486

İTO yayınları için ayrıntılı bilgi
Bilgi ve Döküman Yönetimi Şubesi
Dökümantasyon Servisi'nden alınabilir.

Tel : (212) 455 63 29

Faks : (212) 512 06 41

E-posta : ito.yayin@ito.org.tr

İnternet : www.ito.org.tr

Odamız yayınlarına tam metin ve ücretsiz olarak
internetten ulaşabilirsiniz.

YAYINA HAZIRLIK, BASKI, CİLT

Altınoluk Yay. San. A.Ş.

Tel: (212) 671 07 07 Fax: (212) 671 07 17

info@erkammatbaasi.com • www.erkammatbaasi.com

İÇİNDEKİLER

Tablolar	6
Sunuş	9
Önsöz	11

1. SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI VE KÜRESEL TİCARETTE KONUMLARI 13

Giriş	13
1.1 Uluslararası Ticaret Sistemi	13
1.2 Bölgesel Ticaret Anlaşmaları ve Serbest Ticaret Anlaşmaları	17
1.2.1 Dünya Ekonomisinde Bölgeselleşme ve Bölgesel İşbirlikleri	18
1.2.2 Bölgesel Ticaret Anlaşmaları	19
1.2.3 Bölgesel Ticaret Anlaşmalarının Dünya Ticaret Örgütü Kuralları Açısından Değerlendirilmesi	25
1.2.4 Bölgesel Ticaret Anlaşmalarının Geleceği	28

2. AVRUPA BİRLİĞİ DIŞ TİCARET STRATEJİSİ VE SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI 31

Giriş	31
2.1 Avrupa Birliği'nin Ortak Ticaret Politikası	31
2.2 Avrupa Birliği'nin Dış Ticaret Stratejisi ve Gelişimi	33
2.3 Avrupa Birliği ve Serbest Ticaret Anlaşmaları	37

3. GÜMRÜK BİRLİĞİ ANLAŞMASI VE TÜRKİYE’NİN SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI.....	45
Giriş	45
3.1 Türkiye’nin AB Ortak Ticaret Politikasına Uyumuna.....	45
3.2 Türkiye’nin Serbest Ticaret Anlaşmaları	49
3.2.1 Türkiye’nin Akdettiği ve Müzakere Ettiği Serbest Ticaret Anlaşmaları.....	50
3.2.2 Türkiye’nin Serbest Ticaret Anlaşmalarının Ekonomik Etkileri	55
3.3 AB’nin Yeni Nesil Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Türkiye’ye Olası Etkileri.....	63
3.3.1 Avrupa Birliği’nin Serbest Ticaret Anlaşmaları Yaklaşımı ve Gündemi	63
3.3.2 Yeni Nesil Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türkiye’ye Etkileri; Güney Kore ve Hindistan Örnekleri.....	64
4. TÜRKİYE’NİN SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI UYGULAMASINDA KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	73
Giriş.....	73
4.1. Türkiye’nin Serbest Ticaret Anlaşmaları Uygulamasında Karşılaştığı Sorunlar	74
4.2. Türkiye’nin Serbest Ticaret Anlaşmalarından Kaynaklanan Sorunları İçin Çözüm Önerileri.....	78
4.2.1 1/95 Sayılı Karar Hükümleri Çerçevesinde Çözüm Önerileri.....	80

4.2.2 1/95 Sayılı Karara İlave ve Revize Hükümler Çerçevesinde Çözüm Önerileri.....	83
--	----

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	89
--	-----------

YÖNETİCİ ÖZETİ.....	91
----------------------------	-----------

KAYNAKLAR.....	99
----------------	----

İTO YAYINLARI	101
---------------------	-----

TABLÖLAR

Tablo.1	Bölgesel Ticaret Anlaşmalarının Gelişimi	21
Tablo.2	Bölgesel Ticaret Anlaşmalarının Dağılımı, 2008	22
Tablo.3	Bölgesel Ticaret Anlaşmaları İçinde Yapılan Mal Ticaretinin Dünya Ticareti İçinde Payı (Yüzde, %)	23
Tablo.4	Bölgesel Ticaret Anlaşmaları Kapsamında Birlik İçi ve Birlik Dışı Ticaret	24
Tablo.5	Bölgesel Ticaret Anlaşmalarının DTÖ Kuralları ile Uyumu, 2008	26
Tablo.6	Avrupa Birliği'nin Bölgesel Ticaret Anlaşmaları	40
Tablo.7	Avrupa Birliği'nin Müzakerelerini Sürdürdüğü Yeni Nesil Bölgesel Ticaret Anlaşmaları (Nisan 2009 İtibariyle)	43
Tablo.8	Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları	52
Tablo.9	Türkiye'nin Müzakere Süreci Devam Eden Serbest Ticaret Anlaşmaları (Ekim 2009 İtibariyle)	54
Tablo.10	Türkiye'nin STA Akdettiği ve Müzakere Ettiği Ülkelere İhracatı	59
Tablo.11	Türkiye'nin STA Akdettiği ve Müzakere Ettiği Ülkelerden İthalatı	60
Tablo.12	Türkiye'nin STA Akdettiği ve Müzakere Ettiği Ülkelere İhracatının Toplam İhracat İçinde Payı (Yüzde, %)	61
Tablo.13	Türkiye'nin STA Akdettiği ve Müzakere Ettiği Ülkelerden İthalatının Toplam İthalat İçindeki Payı (Yüzde, %)	62

Tablo.14	Avrupa Birliği'nin Güney Kore ve Hindistan ile Ticareti ve Türkiye İle Karşılaştırma (Milyar Euro).....	65
Tablo.15	Güney Kore, Hindistan ve Türkiye'nin AB'ne İhracatı ve Sektörel Karşılaştırma, 2008 (Milyon Euro).....	66
Tablo.16	AB'nin Güney Kore'den İthalatı, 2008 (Milyon Euro).....	67
Tablo.17	AB'nin Hindistan'dan İthalatı, 2008 (Milyon Euro).....	68
Tablo.18	AB'nin Türkiye'den İthalatı, 2008 (Milyon Euro).....	69
Tablo.19	Avrupa Birliği'nin İthalatta Uyguladığı Tarife Oranları	70

SUNUŞ

Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasında 1996 yılında tamamlanan Gümrük Birliği; Türkiye'nin üretim, tüketim ve dış ticaretinin artması, uluslararası pazarlarda rekabet gücünün yükselmesi, sanayinin gelişmesi, teknolojik ilerleme sağlaması ve yatırımlarının artması gibi birçok olumlu sonucu beraberinde getirmiş; diğer bir deyişle ekonomik büyümenin ve kalkınmanın itici bir gücü olmuştur.

Bununla birlikte, Türkiye'nin AB'nin tercihli gümrük rejimine uymasını öngören Gümrük Birliği, üçüncü ülkelerle yapılan ticareti, kendi ticaret politikası öncelikleri doğrultusunda sürdürmesi olanağını da ortadan kaldırmıştır.

Türkiye, bugüne kadar, AB'nin Ortak Ticaret Politikası'na uyum yükümlülükleri çerçevesinde hareket etmiş ve AB ile eş zamanlı veya AB'den sonra üçüncü ülkelerle STA müzakerelerini başlatmıştır. Ancak, bu müzakerelerin çeşitli sebeplerle hızlı sonuç vermediği durumlarda; Türkiye'nin henüz STA imzalamadığı ülkelerin mallarının AB üzerinden gümrük vergisine tabi olmaksızın Türkiye pazarına girmesi ve ayrıca, bu ülkelerden ithal edilen ürünlere tek taraflı indirilmiş gümrük vergisi oranlarının uygulanması gibi sorunlarla karşılaşılabilir.

Türkiye, üçüncü ülkelerle ticarete rekabet gücünü koruyabilmek, ihracatçılarımızın bu ülke pazarlarında AB ülkeleriyle eşit şartlarda rekabet edebilmesini temin edebilmek amacıyla Serbest Ticaret Anlaşmaları yapma yönünde azami gayret göstermektedir.

Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği'ni tesis eden 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın (OKK) mevcut hükümleri çerçevesinde STA'ların uygulanması, Türkiye için başta haksız ticaret koşulları olmak üzere önemli sorunlar çıkarmakta ve Gümrük Birliği'nin düzgün işletilmesini engellemektedir.

STA'larla ilgili olarak Türkiye'nin yaşadığı olumsuzluklara çözümler üretilmesi, bugün çok daha elzem hale gelmiştir. Bunun en önemli nedeni, Avrupa Birliği'nin "Küresel Avrupa" stratejisi çerçevesinde üçüncü ülkelerle Serbest Ticaret Anlaşmaları müzakerelerine 2006 yılından başlayarak büyük bir hız vermiş olmasıdır.

İşte bu nedenlerden ötürü; Odamızca hazırlanan "Avrupa Birliği'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları'na Türkiye'nin de Dahil Edilmesi" isimli bu araştırma ile; Türkiye'nin serbest ticaret anlaşmaları uygulamalarında karşılaştığı temel sorunlar ayrıntılı bir şekilde ortaya konmuş ve bunlara ilişkin somut çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın tüm ilgililere faydalı olmasını diler, araştırmayı hazırlayan Prof.Dr. Kerem Alkin ve Dr. Can Fuat Gürlesel'e teşekkür ederim.

Genel Sekreter
Dr. Cengiz ERSUN

ÖNSÖZ

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Gümrük Birliği tesis edilmiştir ve aynı kararın hükümleri uyarınca Türkiye Avrupa Birliği'nin ticaret politikasına uyum sağlamakla yükümlüdür. Ticaret politikasına uyum çerçevesinde Türkiye Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkelerle yaptığı serbest ticaret anlaşmaları ile ortaya çıkan ticaret rejimine uyum sağlamak zorunda olup, üçüncü ülkeler ile ayrıca serbest ticaret anlaşmaları yapmaktadır.

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın mevcut hükümleri çerçevesinde serbest ticaret anlaşmalarının uygulanması Türkiye için başta haksız ticaret koşulları olmak üzere önemli sorunlar çıkarmakta ve Gümrük Birliğinin düzgün işletilmesi hedefini bozmaktadır.

Türkiye serbest ticaret anlaşmalarının uygulanmasında ortaya çıkan sorunların çözülmesi için öneriler geliştirmeli ve bunları Avrupa Birliği ile paylaşarak sorunun halli yoluna gitmelidir.

“Avrupa Birliği'nin Serbest Ticaret Anlaşmalarına Türkiye'nin de Dahil Edilmesi” başlıklı çalışma bu amaçla hazırlanmış olup beş bölümden oluşmaktadır; Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Küresel Ticarete Konumları, Avrupa Birliği Dış Ticaret Stratejisi ve Serbest Ticaret Anlaşmaları, Gümrük Birliği Anlaşması ve Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları, Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları Uygulamasında Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri ile Sonuç ve Değerlendirme.

Çalışmamızın ve çözüm önerilerimizin serbest ticaret anlaşmaları kaynaklı sorunların çözümüne katkı sağlamasını dileriz.

Saygılarımızla,

Dr. Can Fuat Gürlesel
Prof. Dr. Kerem Alkin

İstanbul, Ekim 2009

1. SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI VE KÜRESEL TİCARETTE KONUMLARI

GİRİŞ

Tarifelerin kotaların ve piyasa erişim kısıtlamalarının kaldırılması yoluyla mal ve hizmet ticaretinin taraflar arasında serbestleştirilmesine olanak tanıyan Serbest Ticaret Anlaşmaları, uluslararası ticaret sisteminde hem ülkeler için önemli bir dış ticaret politikası aracı hem de ticaretin serbestleştirilmesinde önemli bir araç konumundadır.

Bu çerçevede çalışmanın ilk bölümünde öncelikle Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın uluslararası ticaret sistemi ve dünya ticareti içindeki konumu ele alınarak incelenmekte ve değerlendirilmektedir.

İlk bölümde sırası ile uluslararası ticaret sisteminin ulaştığı konum, bölgesel ticaret anlaşmaları ve serbest ticaret anlaşmalarına yer verilmektedir.

1.1 ULUSLARARASI TİCARET SİSTEMİ

İkinci dünya savaşı sonrası dönemde uluslararası ekonomik sistemin ve işbirliğinin kurulması genel kabul görmüş ve bu amaca yönelik olarak yeni bir kurumsal yapı tasarlanmıştır. Bu sistem ve kurumsal yapı içinde uluslararası mali istikrarın sağlanması ve ödemelerin sağlanması, ülkelerin kalkınma süreçlerine destek olunması ile uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ve artırılmasına yönelik olarak yeni kurumlar kurulmuştur. Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası ve "Bretton Woods" para sistemi yeni kurumsal yapının temel kurumları ve sistemleri olmuştur.

Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ve artırılmasına yönelik olarak ise Uluslararası Ticaret Örgütü adı verilen bir uluslararası kurumun kurulması planlanmıştır. Bu kurumun kurulması çalışmaları ve buna ilişkin müzakereler sürdürülürken diğer yandan uluslararası ticarete tarife indirimlerine gidilmesi çalışmaları da başlatılmıştır.

Uluslararası ticarete konu olan belirli mallar üzerinde tarife indirimlerini kapsayan ve kurulması planlanan Uluslararası Ticaret Örgütü'ne taraf olacak ülkelerce de onaylanması kararlaştırılan bir Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ekim 1947 tarihinde Cenevre'de 23 ülke tarafından imzalanmıştır. Geçici nitelikteki bu anlaşma bugün ulaşılan çok taraflı uluslararası ticaret sisteminin de temelini oluşturmuştur.

Uluslararası Ticaret Örgütü'nün takip eden yıllarda kurulamaması nedeniyle geçici nitelikteki GATT anlaşması kalıcı hale gelmiş, anlaşma 1948-1994 yılları arasında uygulanmış ve bu tarihe kadar dünya ticaretinde genel kabul gören bir çerçeve oluşturmuştur.

GATT'ın imzalandığı 1947 yılından sonra dünya ticaretinde uluslararası kuralların ve disiplinin iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi ile ticaretin çok taraflı serbestleşmesine yönelik yeni müzakereler yapılmış ve her müzakere turu sonrası alınan kararlar ile birlikte bugünkü uluslararası ticaret sistemine yaklaşılmıştır.

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nın temel metni izleyen 50 yıl içinde yapılan tüm müzakere turlarında korunmuş, müzakereler ile birlikte temel metne taraf olunması ihtiyarı olan “çoklu anlaşmalar” biçiminde ilaveler yapılmış ve tarifelerin aşağı çekilmesi sürdürülmüştür. 1948-1994 yılları arasında 8 müzakere turu yapılarak uluslararası ticarete serbestleşme arttırılmış ve ortak kurallar genişletilmiştir.

İlk beş müzakere turunun gündemi tarifelerin indirilmesi olmuştur. 1964 yılında başlayan 6. turdan itibaren müzakere turlarının gündemine anti damping, tarife dışı önlemler, kurallar, hizmetler ticareti, fikri mülkiyet hakları, anlaşmazlıkların halli ve tarım ürünleri gibi konular da girmiş ve bu konularda da önemli kurallar oluşturulmuştur. Altıncı turdan itibaren müzakere turlarına taraf olarak katılan ülke sayısı da hızla artmıştır.

1986-1994 yılları arasındaki sekizinci müzakere turu “Uruguay Round” tamamlanmış olan sonuncu ve en kapsamlı müzakere turu olmuştur. Bu müzakere turu ile birlikte dünya ticaretinde 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren

yürürlüğe girmiş olan ve ticaretin serbestleştirilmesini sağlayan anlaşma imzalanmış ve Dünya Ticaret Örgütü kurulmuştur. 1947-1994 yılları arasında yapılan 8 müzakere turları aşağıda sunulmaktadır;

1. Cenevre Turu, 1947
2. Annency Turu, 1949
3. Torquay Turu, 1951
4. Cenevre Turu, 1956
5. Dillon Turu, 1960-1961
6. Kennedy Turu, 1964-1967
7. Tokyo Turu, 1973-1979
8. Uruguay Turu, 1986-1994

Uruguay Turu sonunda varılan genel mutabakat ile birlikte gümrük vergilerinin indirilmesi ve kotaların kaldırılması yanı sıra, dünya ticaretindeki kuralları güçlendirmeye yönelik tüm ülkelerin taraf olduğu 29 anlaşma bir nihai senet olarak kabul edilmiştir. Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesine ve düzenli işleyişine temel ve çerçeve oluşturan GATT anlaşması ise kurumsal bir yapıya kavuşturulmuş ve 1 Ocak 1995 tarihi itibarıyla Dünya Ticaret Örgütü'ne dönüştürülmüştür.

Uruguay Turu sonu kabul edilen nihai senet, üzerinde mutabakat sağlanan anlaşmalar, uzlaşmalar, bakanlar kararları ve deklarasyonlardan oluşmaktadır. Nihai senette ayrıca müzakerelere katılan ülkelerin tarife ve tarife dışı engellerini azaltmaya veya ortadan kaldırmaya yönelik olarak yaptıkları bağlayıcı taahhüt listeleri de yer almaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü'nün kuruluşu ile de Uruguay Turu ile izleyecek diğer turlarda sonuçlandırılacak çok taraflı ve çoklu anlaşmaların uygulanmasından sorumlu bir yapı oluşturulmuştur. Diğer yandan Uruguay Turu ile birlikte DTÖ'ye üye ülkeler arasında yine DTÖ kuralları kapsamında ortaya çıkan uyumsuzlukların çözümüne yönelik sistem de güçlendirilmiş ve buna ilişkin DTÖ bünyesinde bir organ oluşturulmuştur.

Uruguay Turu çok taraflı ticaret müzakereleri sonucunda müzakerelere katılan ülkeler sanayi ürünlerinde belli bir takvim çerçevesinde tarife indirimi

taahhüdünde bulunmuşlardır. İndirim taahhütleri gelişmiş ve gelişen ülkeler için değişik oranlarda ve farklı takvimlerde yapılmıştır.

Bu çerçevede gelişen ülkeler statüsünde yer alan Türkiye, XXXVII. sayılı taviz listesindeki sanayi ürünlerinde AB ile Gümrük Birliği çerçevesinde 1992 yılında AB'nin Ortak Gümrük Tarifesine (OGT) uyum nedeniyle yaptığı indirimleri Uruguay Turu müzakereleri çerçevesinde DTÖ'ye konsolide etmiştir. Söz konusu ürünlerde Türkiye'nin ortalama tarife indirim taahhüdü yüzde 29 oranındadır. İndirimler 1 Ocak 1995- 1 Ocak 1999 tarihleri arasında 5 eşit dilim halinde gerçekleştirilmiştir.

1947 yılında temeli atılan bugünkü uluslararası ticaret sistemi yine 1947 yılındaki GATT anlaşması ile ortaya konulan 4 temel ilke üzerinde inşa edilmiş olup, bu temel ilkeler bugün de aynen korunmaktadır. Bu dört temel ilke şunlardır;

1. En Çok Kayrılan Ülke Kuralı

Söz konusu ilke üye ülkelerin ortakları arasında ayırım yapmamasını zorunlu kılmaktadır. Bir üye ülke, herhangi bir üye ülkeye tanıdığı avantajlı ticaret rejimini koşulsuz olarak tüm üye ülkelere uygulamak zorundadır. Bu temel ilke GATT 1994 Anlaşmasının 1 maddesinde, Hizmetler Ticareti Genel Anlaşması GATS ikinci maddesinde ve Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşmasının (TRIPS) 4. maddesinde açıkça yer almıştır.

Bu kuralın çeşitli istisnaları bulunmaktadır. Bunlar; gümrük birlikleri, serbest ticaret anlaşmaları ve genelleştirilmiş tercihler sistemi gibi gelişen ülkeler lehine düşük gümrük vergisi almayı veya gümrük vergisi alınmamasını içeren ayrımcı nitelikteki uygulamalar ile DTÖ'nün kuralları içinde yer alan anti-damping ve telafi edici vergi uygulamalarıdır.

2. Ulusal Muamele Kuralı

Bu kural iç pazara ilişkin düzenleme ve uygulamalar yönünden ithal ve yerli mallar arasında ayırım yapılmamasını öngörmektedir. Ulusal muamele

ilkesi yalnızca bir mal, hizmet ve fikri mülkiyet pazara girdikten sonra uygulanmaktadır.

3. Gümrük Vergilerinin İndirilerek Konsolide Edilmesi

Gümrük Vergilerinin üye ülkeler tarafından çok taraflı olarak indirilmesi ilkesidir. Her üye ülkenin taviz listesinde yer alan gümrük vergisi oranları bağlı oranlar (bound rates) olarak nitelendirilmekte ve ülkeler uygulamada bu oranların üzerine çıkmamaktadır.

4. Tarifeler Yoluyla Koruma

Ticarette şeffaflığın sağlanması amacı ile korumaların tarifeler yoluyla yapılması ilkesidir. DTÖ, tarife dışı engellerin bazı istisnalar dışında tümüyle yasaklanması, tarifelerin de giderek azaltılmasını öngörmektedir.

1947 yılından itibaren uluslararası ticarette çok taraflı anlaşmalar ile önemli bir serbestleşme sağlanmıştır. Bu sisteme taraf olan ülkeler ticaretin serbestleşmesinden önemli kazanımlar elde etmişlerdir.

Bununla birlikte dünya ticaretinde çok taraflı serbestleşmeyi sağlayan bu anlaşma ve kurallar ülkeler arasındaki ticareti düzenleyen tek araç değildir. Ülkeler DTÖ genel çerçevesi içinde kalmak koşulu ile ikili veya çoklu olarak ticaret anlaşmaları yapmakta ve bu anlaşmalara taraf olan ülkeler karşılıklı ticarette avantajlar sağlamaktadır.

1.2 BÖLGESEL TİCARET ANLAŞMALARI VE SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI

1947 yılından sonra oluşturulan uluslararası ticaret sisteminin ve kurallarının temelini ayrımcı olmama esası oluşturmaktadır. Bu esas GATT anlaşmasının ve DTÖ kurallarının temelidir. Bununla birlikte 1947 – 1994 yılları arasında GATT anlaşması ve 1995 yılından itibaren Dünya Ticaret Örgütü üye ülkelerin gümrük birlikleri oluşturmalarına ve serbest ticaret anlaşmaları akdetmelerine ve böylece birbirlerine diğer DTÖ ülkelerine kıyasla tercihli

(avantajlı) uygulama yapmalarına olanak tanımaktadır. Bu olanak, GATT ve DTÖ sisteminin temelini oluşturan ayrımcı olmama esası için en önemli istisnayı oluşturmaktadır.

Gümrük birlikleri anlaşmaları ile serbest ticaret anlaşmalarından oluşan bölgesel ticaret anlaşmaları, uluslararası ticaret sisteminin kurulmaya başlandığı 1947 yılından bu yana bir istisna olarak uygulanmakla birlikte, bugün ulaştığı konum itibari ile uluslararası ticaret sistemi içinde en önemli ticaret aracı haline gelmiştir.

Bölgesel ticaret anlaşmalarının ötesinde bölgesel ekonomik ve ticari işbirliği ve bütünleşme alanlarının oluşması dünya ekonomisinde yaşanmakta olan bölgeselleşme eğiliminin bir sonucudur.

Dünya ekonomisinde bir yandan küreselleşme ve küresel ölçekte çok taraflı ticarete serbestleşme yaşanırken, aynı anda bölgeselleşme ve bölgesel ve ticari işbirlikleri ve bütünleşmeler yaşanmaktadır.

1.2.1 DÜNYA EKONOMİSİNDE BÖLGESELLEŞME VE BÖLGESEL İŞBİRLİKLERİ

Dünya ekonomisinde coğrafi olarak birbirine komşu ve yakın ülkelerin ekonomik, ticari, siyasi ve güvenlik gibi amaçlara bağlı olarak ikili veya çoklu olarak işbirliklerini geliştirdikleri ve işbirliklerini taraf üyeler arasındaki anlaşmalar ile kurumsallaştırdıkları görülmektedir.

Böylece ülkeler küreselleşmenin yarattığı rekabet baskısı karşısında bölgesel bütünleşmeleri ile işbirliğine gitmekte, hem de taraf ülkelere ilave olanaklar yaratmaktadırlar.

Bölgeselleşme ve bölgesel işbirliklerinin ekonomik amacı ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi ile taraf ülkelerin ekonomik gelişmelerinin hızlandırılması ve ekonomilerin rekabet güçlerinin arttırılmasıdır. Ticari amaç ise ticarete daha büyük bir ortak pazar yaratılması, ticari avantajlar sunulması, ölçek ekonomisinden yararlanılması ve ticaretin arttırılmasıdır.

Siyasi amaçlar ise bölgesel i ve dış güvenliğin sağlanması, ekonomik bağların güçlendirilmesi ile politik sorunların üzülmesi ve uluslararası kurumlar nezdinde birlikte hareket edilmesi ile pazarlık güçlerinin arttırılmasıdır. Altyapı ve hizmetler alanındaki işbirlikleri de önemli katkılar sağlamaktadır.

Ekonomik, ticari, siyasi ve güvenlik amaçlarına yönelik bölgesel işbirlikleri ve bütünleşmelerin son dönemlerde bölgeler arası (inter regional) nitelik kazandığı da görülmektedir.

Özellikle ekonomide yaşanan g kayması, yeni ekonomik g ve cazibe alanlarının oluşması ile gelişen ülkelerin giderek dünya ekonomisi içindeki paylarını ve ağırlıklarını arttırmaları sonucu gelişmiş ülkeler öncülüğünde bölgelerarası işbirlikleri de (Asya-Pasifik Ekonomik işbirliği/APEC) nem kazanmaya başlamıştır.

Bölgesel ve bölgeler arası işbirliklerinin ve bütünleşmelerinin çeşitli kurumsal yapıları bulunmaktadır. Bunlar; Gümrük Birlikleri (Custom Union), Ortak Pazarlar (Common Markets), Ekonomik Topluluklar (Economic Community), Ekonomik ve Parasal Birlikler (Economic And Monetary Union), Serbest Ticaret Alanları (Free Trade Area), işbirliği Konseyleri (Cooperation Council), Serbest Ticaret Anlaşmaları (Free Trade Agreement), Tercihli Ticaret Anlaşmaları (Preferential Trade Agreement) ve Ekonomik işbirliği örgütleridir (Economic Cooperation Organization).

Bölgesel işbirliği ve bütünleşmenin öncelikle ve ağırlıklı olarak ticaretin arttırılmasını amaçlayan kurumsal yapısı bölgesel ticaret anlaşmalarıdır. Bölgesel ticaret anlaşmaları serbest ticaret anlaşmaları, serbest ticaret alanları ve gümrük birlikleri şeklinde olabilmektedir.

1.2.2 BÖLGESEL TİCARET ANLAşMALARI

Bölgesel ticaret anlaşmaları çok taraflı ticaret sistemi içinde taraf-ye ülkelerin en çok tercih ettikleri ticaret politikası aracı haline gelmiştir. Dünya Ticaret rgtne ye ülkelerin tamamına yakını en az bir bölgesel ticaret anlaşmasına taraf konumunda bulunmaktadır.

Bölgesel ticaret anlaşmalarının sayısı özellikle Uruguay Turu'nun tamamlandığı 1994 yılından sonra hızlı bir artış göstermiştir. 1994 yılında 49 olan bölgesel ticaret anlaşması sayısı izleyen yıllarda hızla artmış ve 2002 yılı sonunda 263'e ulaşmıştır.

Uluslararası ticaret sistemi içinde ülkeler bir yandan Dünya Ticaret Örgütü'nün çok taraflı ticaret düzenlemeleri ve kurallarına uyum sağlarken diğer yandan da hızla bölgesel avantajlar kazanmaya yönelik olarak bölgesel ticaret anlaşmaları yapmaktadır. 1995-2008 yılları arasında toplam 214 adet yeni bölgesel ticaret anlaşması yürürlüğe girmiştir.

Bölgesel ticaret anlaşmalarının hem sayısı artırmakta hem de bölgesel ticaret anlaşmaları ile yapılan ticaretin dünya ticareti içindeki payı genişlemektedir.

Bölgesel ticaret anlaşmalarının önem kazanmasında ve ülkelerin giderek daha çok bölgesel anlaşmalara ağırlık vermesinde iki eğilim belirleyici olmaktadır.

Bunlardan ilki, ticaretteki çok taraflı serbestleşmenin yarattığı rekabet baskısının bölgesel ticaret anlaşmaları yolu ile azaltılması ve dengelenmesi eğilimidir. Yine buna paralel olarak çok sayıda ülke bölgeselleşmelerin yarattığı avantajların dışında kalma endişesi ile bölgesel ticaret anlaşmalarına dahil ve taraf olmaktadır.

İkinci ana eğilim ise çok taraflı ticaret anlaşması ile büyük ölçüde amaçlarına ulaşan gelişmiş ülkelerin ve çok uluslu şirketlerin Doha Turu ile devam eden çok taraflı ticaret müzakerelerine ilgilerinin, desteklerinin ve beklentilerini azalmasıdır.

Bu nedenle, ABD ve AB başta olmak üzere gelişmiş ülkeler çok taraflı ticarete sağlanacak gelişmeler yerine ikili ve çoklu serbest ticaret anlaşmaları yoluyla ekonomik ve ticari çıkarlarını arttırmayı amaçlamakta ve çok uluslu şirketler de bu eğilimi desteklemektedir.

Gelişmiş ve gelişen ülkeler arasında yapılan bölgesel ticaret anlaşmaları

hem yeni pazarlar olarak nitelendirilen gelişen ülkelerin dünya pazarları ile bütünleşmesini hızlandırmakta hem de gelişmiş ülkeler bu yeni pazarlara avantajlı erişim olanaklarına sahip olmaktadır.

Bölgesel ticaret anlaşmaları malların yanı sıra hizmetlerin ticaretini de kapsamakta ve böylece çok taraflı ticaretteki serbestleşmenin gündeminde yer alan yoğun müzakerelere (hizmetler, tarım ürünleri, fikri mülkiyet hakları vb) takılmadan ticarete avantajlar elde edilmektedir. 2008 yılı sonu itibari ile yapılan 263 bölgesel ticaret anlaşmasının 205'i malları, 58'i ise hizmetleri kapsamaktadır.

Tablo.1 Bölgesel Ticaret Anlaşmalarının Gelişimi
(Dönemler İtibari İle Yapılan Anlaşmalar)

DÖNEMLER	ANLAŞMALARIN KAPSAMI		
	MALLAR	HİZMETLER	TOPLAM
1958-1964	3	1	4
1965-1969	1		1
1970-1974	8		8
1975-1979	4		4
1980-1984	4		4
1985-1989	4	1	5
1990-1994	21	2	23
1995-1999	35	8	43
2000-2002	35	11	46
2003-2006	54	22	76
2007-2008	36	13	49
TOPLAM	205	58	263

Kaynak: World Trade Report 2009, WTO

1994 yılından sonra hızla sayıları ve ticaret hacimleri artan bölgesel ticaret anlaşmalarının 4 önemli karakteristik özelliği öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki, bölgesel ticaret anlaşmaları yapan ülkelerin çoğunun önceliği ve çıkarları çok taraflı ticaret anlaşmalarından (DTÖ Doha Turu) bölgesel ticaret anlaşmalarına kaymaktadır. İkincisi, bölgesel ticaret anlaşmalarının kapsamı giderek genişlemekte ve sadece mallara ilişkin olmamaktadır. Üçüncüsü, gelişmiş ve gelişen ülkeler ile gelişen ülkelerin kendi aralarındaki yeni anlaşmaların sayısı gelişmiş ülkelerin kendi arasındaki yeni anlaşmaların sayısını aşmaktadır. Bölgesel ticaret anlaşmalarına artan sayıda gelişen ülke taraf olmaktadır. Dördüncü ve son olarak ise, bölgesel ticaret anlaşmaları giderek bölgeler arası (intra regional) niteliğe kavuşmaktadır.

Bölgesel ticaret anlaşmaları 4 ayrı nitelikte yapılmaktadır. Bunlar gümrük birliği anlaşmaları, ekonomik entegrasyon, serbest ticaret anlaşmaları ve tercihli ticaret anlaşmalarıdır. 2008 yıl sonu itibarı ile 263 olan toplam bölgesel ticaret anlaşmalarının 157'sini serbest ticaret anlaşmaları oluşturmaktadır.

Tablo.2 Bölgesel Ticaret Anlaşmalarının Dağılımı 2008

BÖLGESEL TİCARET ANLAŞMASI	ADET
GÜMRÜK BİRLİĞİ	20
EKONOMİK ENTEGRASYON	74
SERBEST TİCARET ANLAŞMASI	157
TERCİHLİ TİCARET ANLAŞMASI	12
TOPLAM	263

Kaynak: Dünya Ticaret Örgütü

Bölgesel Ticaret Anlaşmaları Portalı

www.rtais.wto.org

Bölgesel ticaret anlaşmaları kapsamında yapılan ticaret, dünya ticareti içinde giderek artan oranda pay almaktadır. Ticaret hacmi açısından en büyük bölgesel ticaret anlaşmaları Avrupa Birliği, NAFTA; MERCOSUR ve ASEAN'dır.

Bu bölgesel ticaret anlaşmaları içinde yapılan ticaretin gelişimi ile bu ticaretin dünya ticareti içinden aldığı paylar aşağıda Tablo.3 ve Tablo.4’de sunulmaktadır.

Tablo.3 Bölgesel Ticaret Anlaşmaları İçinde Yapılan Mal Ticaretinin Dünya Ticareti İçinde Payı (Yüzde, %)

BÖLGESEL TİCARET ANLAŞMALARI	1990 % PAY	1995 % PAY	2000 % PAY	2005 % PAY	2007 % PAY
AVRUPA BİRLİĞİ	28.9	26.3	27.0	27.0	26.6
NAFTA	7.1	8.0	11.0	8.1	7.0
ASEAN	0.9	1.7	1.7	1.6	1.6
MERCOSUR	0.1	0.3	0.3	0.2	0.2
ANDEAN TOPLULUĞU	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0
TOPLAM	37.0	36.4	40.0	36.9	35.4
DÜNYA MAL TİCARETİ (MİLYAR DOLAR)	3.388	4.934	6.191	10.485	13.833

Kaynak: International Trade Statistics 2007, WTO

Bölgesel ticaret anlaşmaları ve özellikle serbest ticaret anlaşmalarının sayısı ve ticaret hacmindeki artış ile kapsamlarındaki genişleme önümüzdeki dönemde ülkelerin dünya ticaretinde çok taraflı ticaretin serbestleşmesinden çok bölgesel anlaşmalar ile avantajlar elde edeceğini göstermektedir.

Tablo.4 Bölgesel Ticaret Anlaşmaları Kapsamında Birlik İçi ve Birlik Dışı Ticaret (Milyar Dolar)

BÖLGESEL TİCARET ANLAŞMALARI	TİCARET	1990	1995	2000	2005	2007
AVRUPA BİRLİĞİ	BİRLİK İÇİ TİCARET	980	1.295	1.668	2.756	3.622
AVRUPA BİRLİĞİ	BİRLİK DIŞI İHRACAT	529	756	785	1.310	1.698
AVRUPA BİRLİĞİ	BİRLİK DIŞI İTHALAT	577	735	917	1.468	1.952
NAFTA	BİRLİK İÇİ TİCARET	240	394	682	825	952
NAFTA	BİRLİK DIŞI İHRACAT	322	462	543	654	902
NAFTA	BİRLİK DIŞI İTHALAT	442	628	1.014	1.487	1.779
ASEAN	BİRLİK İÇİ TİCARET	29	82	104	165	216
ASEAN	BİRLİK DIŞI İHRACAT	115	239	328	490	649
ASEAN	BİRLİK DIŞI İTHALAT	136	287	291	455	584
MERCOSUR	BİRLİK İÇİ TİCARET	4	14	18	21	32
MERCOSUR	BİRLİK DIŞI İHRACAT	42	56	67	143	192
MERCOSUR	BİRLİK DIŞI İTHALAT	25	65	72	91	151
ANDEAN TOPLULUĞU	BİRLİK İÇİ TİCARET	1	5	2	5	6
ANDEAN TOPLULUĞU	BİRLİK DIŞI İHRACAT	30	35	24	47	70
ANDEAN TOPLULUĞU	BİRLİK DIŞI İTHALAT	16	33	22	41	63

Kaynak: International Trade Statistics 2007, WTO

1.2.3 BÖLGESEL TİCARET ANLAŞMALARININ DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ KURALLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bugünkü çok taraflı ticaret sisteminin ve bu sistemi düzenleyen kuralların temelinde ayırımcı olmama ilkesi bulunmaktadır. Bununla birlikte Dünya Ticaret Örgütü ve çok taraflı ticaret sistemini düzenleyen kurallar üye ülkelerin bölgesel ticaret anlaşmaları akdetmelerine ve birbirlerine diğer DTÖ ülkelerine kıyasla tercihli uygulama yapmalarına olanak tanımaktadır. Bu olanaklar ayırımcı olmama ilkesinin istisnalarını oluşturmaktadır.

Bir başka deyişle ayırımcı olmama ilkesine istisna oluşturan bölgesel ticaret anlaşmalarına DTÖ hem olanak sağlamakta, hem de bunlara ilişkin uyulması gerekli genel çerçeveyi oluşturmaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü'nün bölgesel ticaret anlaşmalarına ilişkin düzenlemeleri ve hükümleri üçüncü ülkelerin haklarını korumayı ve bu tür düzenlemelerin çok taraflı sistem ile uyumlu olmasını amaçlamaktadır.

Bölgesel ticaret anlaşmaları çok taraflı ticaret sisteminde getirilen bir istisna niteliğinde olup GATT anlaşmasının XXIV'üncü maddesi ile düzenlenmektedir. Buna ilave olarak GATT'ın Ticaret ve Kalkınmaya ilişkin IV. Bölümü ve 1979 yılındaki Tokyo Turu ile yürürlüğe giren "Yetkilendirme Hükümü" (Enabling Clause) kararı ile Gelişen Ülkelerin bölgesel ticaret anlaşmalarına katılımını kolaylaştıran yeni hükümler getirilmiştir. Ayrıca yine GATT anlaşmasının aykırılık kararlarını düzenleyen XXV'inci maddesi bölgesel ticaret anlaşmalarının GATT hukuku açısından yasal bir çerçeveye kavuşturulmasına yardımcı olmaktadır.

Çok taraflı ticaret sistemi, mal ticareti ile birlikte hizmetler ticaretini ve fikri mülkiyet hakları konularını da içermektedir. Hizmetler ticaretini düzenleyen Hizmetler Ticareti Genel Anlaşması (GATS), GATT'da olduğu gibi ekonomik bütünleşme başlığı altında bölgesel ticaret anlaşmalarını düzenlemektedir. GATS anlaşmasının V'inci maddesi hizmetler ticareti ile ilgili bölgesel ticaret anlaşmalarının yapılmasına olanak sağlamakta ve hukuki çerçeveyi oluşturmaktadır.

Tablo:5 Bölgesel Ticaret Anlaşmalarının DTÖ Kuralları İle Uyumunu 2008

BÖLGESEL TİCARET ANLAŞMALARI	YETKİLENDİRME HÜKMÜ İLE	GATS V.MADDE	GATT XXIV. MADDE	TOPLAM
GÜMRÜK BİRLİĞİ	6		14	20
EKONOMİK ENTEGRASYON ANLAŞMASI	-	74	-	74
SERBEST TİCARET ANLAŞMASI	9	-	148	157
TERCİHLİ TİCARET ANLAŞMASI	12	-	-	12
TOPLAM	27	74	162	263

Kaynak: Dünya Ticaret Örgütü

Bölgesel Ticaret Anlaşmaları Portalı

www.rtais.wto.org

Bölgesel ticaret anlaşmalarına olanak sağlayan GATT anlaşmasının XXIV'üncü maddesi Gümrük Birlikleri ve Serbest Ticaret Anlaşmalarının amacını taraf ülkeler arasında ticarete yönelik engellerin tedricen kaldırılması suretiyle kolaylaştırılması ve ticarete engel getirilmemesi olarak belirlemiş, DTÖ kural ve yükümlülükleri ile uyumlu olması açısından gümrük birlikleri ve serbest ticaret anlaşmalarının şartları ortaya konulmuştur.

Buna göre gümrük birliğinin veya serbest ticaret anlaşmasının koruma

oranları ve ticari düzenlemeler açısından önceki durumu göre daha koruyucu uygulamalara yol açmaması gerekmektedir.

GATT anlaşmasının XXIV'üncü maddesi şeffaflık konusunu da düzenlemektedir. İlgili hüküm uyarınca serbest ticaret anlaşmaları ve gümrük birliklerinin üyeler tarafından incelenebilmesini amacı ile DTÖ'ye bildirimde bulunması gerekmektedir.

Bölgesel ticaret anlaşmalarına üye ülkeler gerekli bilgi ve belgeleri DTÖ'ye sunmak zorundadır. DTÖ içinde Mal Ticaret Konseyi Bölgesel Ticaret Anlaşmaları Komitesi üyeler kapsamında akdedilen anlaşmanın XXIV'üncü madde kriterleri ile uyumlu olup olmadığını değerlendirmektedir.

Uluslararası ticaret sistemi çok taraflılık ve ayrımcı olmama ilkesi üzerine inşa edilmiş olmakla birlikte aynı sistem içinde bölgesel ticaret anlaşmaları ile önemli bir istisna oluşturulmaktadır.

DTÖ bir yandan Doha Turu ile ticaretin çok taraflı serbestleştirilmesi çalışmalarını sürdürürken, diğer yandan çok taraflı ticaret sistemi kapsamında öngörülen usul ve kurallardan farklılık arz eden bölgeselleşme hareketleri kuvvetlenmekte ve bölgesel ticaret kapsamında yapılan ticaretin hacmi hızla genişlemektedir.

Bu iki eğilim ile birlikte çok taraflı ticaret sistemi açısından bölgesel ticaret anlaşmaları ile bir hukuki karmaşa oluşması riski de artmaktadır.

Bölgesel ticaret anlaşmalarının giderek karmaşık bir yapıya kavuşmaları, kapsamı (ticaretin esaslı bir bölümü tanımı), yürürlüğe girmesi için tanınan geçiş süreleri, bu geçiş sürelerinde taraf ülkelere tanınan istisnalar ve alınan tavizler ile tercihli menşe uygulamaları gibi konulardaki farklılıklar ile birlikte bölgesel ticaret anlaşmalarının DTÖ kuralları ile ne kadar uyumlu oldukları tartışması kuvvetlenmektedir.

Dünya Ticaret Örgütü nezdinde 1996 yılında kurulan Bölgesel Ticaret Anlaşmaları Komitesi münferit bölgesel ticaret anlaşmalarını incelenmekte

ve bu anlaşmaların kendi aralarındaki ilişkiler ile çok taraflı ticaret sistemine etkilerini değerlendirmektedir. Ancak komite nezdinde yapılan çalışmalar ile DTÖ'nün bölgesel ticaret anlaşmaları ile ilgili henüz tüm üyeler tarafından kabul gören bir çerçeve oluşturmadığı görülmektedir.

1.2.4 BÖLGESEL TİCARET ANLAŞMALARININ GELECEĞİ

Çok taraflı ticaret sisteminin ayrımcı olmama ilkesine istisna olarak izin verilen bölgesel ticaret anlaşmaları bugün ulaştığı ticaret hacmi ile birlikte dünya ticaretinde yaklaşık yüzde 50'ye yakın bir paya ulaşmış, bir istisna olmaktan çıkarak uluslararası ticaret sisteminin en önemli unsuru haline gelmeye başlamıştır.

Bölgesel ticaret anlaşmalarının önümüzdeki dönemde de gelişmesi, sayılarının artması ve ticaret hacmi içindeki payını genişletmesi beklenmektedir. Bu öngörüü oluşturan temel varsayımlar özellikle gelişmiş ülkelerin izlemeye başladıkları yeni dış ticaret politikalarıdır.

Gelişmiş ülkeler, Dünya Ticaret Örgütü nezdinde Uruguay Turu ile tamamlanan çok taraflı ticari serbestleşmeye büyük destek vermişler ve önemli faydalar sağlamışlardır. Doha Turu ile başlayan yeni müzakere sürecinde ise gelişmiş ülkeler daha çok taviz verir konumda olacaktır. Ayrıca gelişmiş ülkeler ile gelişen ülkeler arasında önemli öncelik farkları oluşmuştur. Bu nedenle gelişmiş ülkelerin çok taraflı ticaretin serbestleşmesi sürecine ilgisi ve desteği azalmıştır.

Gelişmiş ülkeler yeni dış ticaret politikalarında ikili, çoklu, bölgesel ve bölgeler arası ticaret anlaşmaları yapılması yoluyla pazarlara erişim stratejisini benimsemişlerdir.

Ekonomide güç kayması, ekonomik ve ticari faaliyetlerin genişlediği yeni cazibe alanlarının ortaya çıkması ve gelişen ülkelerin artan önemi nedeni ile gelişmiş ülkeler gelişen ülkeler ile bölgesel ticaret anlaşmaları yolu ile işbirliği hedeflemektedir.

Bu eğilim karşısında gelişen ülkelerin de kendi aralarında bölgesel ticaret anlaşmalarına ağırlık vermeye başladıkları görülmektedir ve gelişen ülkeler arasındaki bölgesel ölçekli işbirlikleri artacaktır.

Bölgesel ticaret anlaşmaları Dünya Ticaret Örgütü ticaret müzakerelerinin de gündeminde bulunmaktadır. Doha Bakanlar Deklarasyonu ile Dünya Ticaret Örgütü nezdinde bölgesel ticaret anlaşmalarına ilişkin kurallara açıklık kazandırmak ve geliştirmek amacıyla müzakerelere başlanması kararlaştırılmıştır. Müzakerelerin bölgesel ticaret anlaşmalarının kalkınma yönü göz önünde bulundurularak yürütülmesi de öngörülmüştür.

Bölgesel ticaret anlaşmalarına ilişkin müzakereler iki ayrı alanda yürütülmektedir. İlki açıklık ve yenilik getirilmesi gereken konuların belirlenmesi ikincisi ise şeffaflık konusudur.

Bu çerçevede sürdürülen müzakerelerin müzakere başlıkları ve bunların Doha gündemi için önemi konusunda fikir birliği oluşturulmuştur. Ancak, ilgili başlıkların müzakere edilebilmesi için, bölgesel ticaret anlaşmalarına taraf üye ülkelerinden daha çok bilgi akışına ve bölgesel ticaret anlaşmalarının çalışmaları ile ilgili tecrübe ve zaman ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir. Bu tespite bağlı olarak bölgesel ticaret anlaşmalarına ilişkin uyumlaşmanın zaman alacağı, buna karşın bölgesel ticaret anlaşmalarının çok daha hızlı genişleyeceği görüşü kuvvetlenmektedir.

2. AVRUPA BİRLİĞİ DIŞ TİCARET STRATEJİSİ VE SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI

GİRİŞ

Çalışmanın ikinci bölümünde Avrupa Birliği'nin dış ticaret stratejisi ve bu kapsamda serbest ticaret anlaşmaları incelenmekte ve değerlendirilmektedir. Avrupa Birliği'nin dış ticaret stratejisi ticaretin serbestleştirilmesi sürecinde bölgesel ekonomik işbirlikleri ve bölgesel ticaret anlaşmaları bağlamında incelenmekte, Avrupa Birliği'nin bu konudaki öncelikleri ortaya konulmakta ve serbest ticaret anlaşmalarının etkileri değerlendirilmektedir.

2.1 AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ORTAK TİCARET POLİTİKASI

Avrupa Birliği 27 üye ülkeden oluşan bir birliktir ve temelini ekonomi topluluğu, parasal birlik ve ticarete tek pazarı oluşturmaktadır. Bu itibarla, Avrupa Birliği tüm üye ülkeler için bağlayıcı olan ortak politikalar uygulamaktadır. Bu ortak politikaların biri de Ortak Ticaret Politikası'dır.

Ortak ticaret politikası AT anlaşmasının 133. maddesi ile düzenlenmiş olup, gümrük birliği çerçevesinde bir araya gelip tek iç pazar oluşturmaya yönelik üye ülkelerin dış ticaret politikalarının, topluluk kurumlarının münhasıran yetkisi dahilinde ortak politikalar ve kurallar haline getirilmesi ile oluşturulmuştur.

Ortak ticaret politikasının temel amaçları;

- a. Üye ülkelerin aynı dış ticaret rejimini uygulamaları, böylece üçüncü ülkeler kaynaklı malların iç pazarda serbest dolaşımının bozulmasının ve ortaya çıkabilecek trafik sapmalarının engellenmesi,

- b. Haksız uygulamaların neden olabileceği rekabeti bozucu etkilere karşı ortak koruyucu önlemler alınması,
- c. Üye ülkelerin ihracat politikaları arasında koordinasyon sağlanarak üçüncü pazarlarda kendi aralarındaki rekabeti bozucu haksız uygulamaların engellenmesi,
- d. Hassas olarak algılanan sektörlerin korunması ve rekabetin sürdürülmesi amacıyla serbest dolaşımı en az etkileyecek ve iç pazarı koruyacak ortak korunma önlemleri alınması,
- e. Topluluk kurumlarının üye ülkeler adına üçüncü ülkeler ile ticaret anlaşmaları müzakereleri yürütmeleri ve akdetmeleri ve dünya ticaret örgütü gibi uluslararası ticaret sistemini düzenleyen örgütler nezdinde ortak ve daha güçlü müzakereler yapılmasıdır.

Ortak ticaret politikası serbest ticaretin faydalarının tüm üye ülkelere azami oranda yayılması ile dış ticaret ilişkilerinin topluluk çıkarlarına en fazla hizmet edecek şekilde düzenlenmesini sağlamak üzere tasarlanmakta ve uygulanmaktadır.

Ortak ticaret politikası esas olarak doğrudan ticaretin yönünün ve hacminin düzenlenmesine yönelik bir politika olarak ele alınmakta ve uygulanmaktadır. Bu nedenle doğrudan ticaretin hacmine veya yönüne etkisi olmayan diğer politika ve araçlar ticaret politikası kapsamında değerlendirilmemektedir.

Ortak ticaret politikasının uygulanmasında çok sayıda araç kullanılmaktadır. Bu araçlar aşağıdakilerden oluşmaktadır;

Ortak gümrük tarifesi, ithalata yönelik önlemler (gözetim ve korunma önlemleri, kotaların dağıtımına ilişkin kurallar, dämpinge karşı önlemler, telafi edici önlemler, ticari engellere karşı önlemler, ticari yaptırımlar) ihracata yönelik önlemler (ihracatta ortak kurallar, ihracat teşvikleri, resmi destekli ihracat kredileri, ihracat kontrolleri), uluslararası anlaşmalar, genelleştirilmiş tercihler sistemi ve diğer uygulamalardır.

Ortak ticaret politikası içinde üçüncü ülkelere yönelik ticaret politikası ise üye ülkelerin üçüncü ülke pazarlarına giriş olanaklarının arttırılması ile kendi iç pazarında üçüncü ülke kaynaklı haksız rekabete karşı korunmayı amaçlamaktadır.

Avrupa Birliği ticaret politikası kapsamında üçüncü ülkelere yönelik ticaret politikalarını Dünya Ticaret Örgütü nezdinde yürütülen çok taraflı ticaretin serbestleştirilmesi müzakereleri ile ve de ikili bazda yürüttüğü Serbest Ticaret Anlaşmaları ile şekillendirmekte ve uygulamaktadır. Ortak Ticaret Politikası uygulamaları içinde serbest ticaret anlaşmaları ile tarifelerin indirilmesi ve tarife dışı engellerin kaldırılması ağırlık kazanmaktadır.

Avrupa Birliği Ortak Ticaret Politikası'nı kurumsallaştırmış, kurallara bağlamış ve çok sayıda politika aracını uygulamaya almıştır.

Avrupa Birliği dönemler itibari ile belirlediği ve yenilediği dış ticaret stratejisine bağlı olarak Ortak Ticaret Politikası'nı şekillendirmekte ve yönlendirmektedir. Bu nedenle Ortak Ticaret Politikası'nın belirleyicisi Birliğin dış ticaret stratejisi olmaktadır.

2.2 AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DIŞ TİCARET STRATEJİSİ VE GELİŞİMİ

Avrupa Birliği, dış ticaret stratejisini dönemin iç ve dış koşullarına göre yenilemekte ve şekillendirmektedir. Dış ticaret stratejisinin temel amacı birlik üyelerinin ticaretin serbestleşmesinden daha çok ve eşit koşullarda faydalanmalarıdır.

Dış ticaret stratejisini belirleyen iç ve dış koşullar özellikle küreselleşmenin yaşanmaya başladığı 1980'li yıllardan itibaren önemli değişimler göstermiştir. 1980'li yıllarda Avrupa Ekonomik Topluluğundan Avrupa Topluluğuna ve 1992 yılı başında tek pazara geçişe hazırlanan Birlik, doğu bloğunun çökmesi ile birlikte 1980'lerin sonunda hızla ekonomik, parasal ve siyasi bir birliğe dönüşmeyi hedeflemeye başlamıştır. Birlik 1992 yılında ticari olarak tek pazara geçişini tamamlaması ardından genişleme ve derinleşme sürecine girmiştir.

Aynı dönemde 1989 yılında ekonomik olarak dünyada tüm ülkelerin Washington mutabakatı ile piyasa ekonomisini ve bunu düzenleyen kurum ve kuralları benimsediği bir süreç yaşanmaya başlanmıştır.

Dünya ticaretinde serbestleşmeyi öngören ticaret müzakerelerinde en uzun ve en kapsamlı tur olan Uruguay Turu da 1986-1994 yılları arasında yapılmış ve 1994 yılında Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulmuş olması ile tamamlanmıştır.

Bu dönem içinde Avrupa Birliği kendi yapısını yenilemiş, hem 27 ülkeli bir siyasi birlik haline dönüşmüş hem de dış ticaret stratejilerinde iki kez önemli değişikliklere gitmiştir.

1980'li yıllarda kendi içinde tek pazar hedefine sahip olan Birlik dış ticarete üçüncü ülkeler ile serbest ticaret anlaşmaları aracılığı ile ticaretin genişletilmesi ve geliştirilmesini benimsemiş ve dış ticaretteki bu stratejisini 1990'lı yılların başında da sürdürmüştür.

Avrupa Birliği 1990'ların başında dış ticaret stratejisinde önemli bir değişiklik yapmış, ağırlığını ve önceliğini Uruguay Turu ile sürdürülen çok taraflı ticaretin serbestleştirilmesi müzakerelerine vermiştir. Gelişmiş ve gelişen ülkelerin kotaların kaldırılması ve tarifelerin azaltılması yoluyla çok taraflı ticaretin serbestleşmesi konusunda mutabakat sağlaması ve bu konuda Dünya Ticaret Örgütü gibi kurumsal bir yapının oluşturulması Avrupa Birliği tarafından azami ölçüde desteklenmiştir.

Avrupa Birliği çok taraflı ticari serbestleşmeden pazarlara giriş önceliği için azami fayda sağlayacağını öngörmüş ve bu nedenle dış ticaret stratejisinde çok taraflı ticari müzakereleri ve anlaşmaları ön plana çıkarmıştır.

1992 yılından itibaren üye ülkeler arasında tek pazar oluşturan ve tüm ticari engelleri kaldıran AB için çok taraflı ticaretin serbestleşmesi ile karşılaşılan yükümlülükler ve rekabet baskısı sınırlı kalmıştır.

Bu dönemde Avrupa Birliği'nin dış ticaret stratejisi için de çok taraflı ticaret müzakerelerinin önceliği artarken serbest ticaret anlaşmalarının önemi

azalmıştır. Avrupa Birliği'nin bu dönemde yaptığı önemli bir ikili anlaşma Türkiye ile imzalanan gümrük birliği anlaşması olmuştur.

Avrupa Birliği dış ticaret stratejisi 2000'li yılların başından itibaren yeniden değişmeye başlamış ve Avrupa Birliği dış ticaret stratejisinde yeniden ikili ilişkilere ve ikili anlaşmalara önem ve ağırlık vermeye başlamıştır.

Avrupa Birliği'nin dış ticaret stratejisinin değişiminde rol oynayan belirleyici unsurlar bulunmaktadır. Bu belirleyici unsurlar şunlardır;

- a. Çok taraflı ticaretin serbestleştirilmesi sürecinde Uruguay Turu ile ulaşılan noktada AB (ve diğer gelişmiş ülkeler) yeterli faydayı sağlamış durumdadır. Doha Turu ile devam eden (tikanan) müzakerelerde AB (ve diğer gelişmiş ülkeler) daha çok taviz verme konumuna gelmiştir. Bu nedenle AB açısından çok taraflı ticaret müzakerelerinin önceliği ortadan kalkmıştır.
- b. ABD'nin çok sayıda ikili ve çoklu serbest ticaret anlaşması yaparak üçüncü ülkeler pazarlarına erişim sağlaması ve ticarete avantajlar elde etmesi Avrupa Birliği'ni de ikili ticari anlaşmalara itmeye başlamıştır.
- c. Ekonomik güç kayması, çok sayıda yeni ekonomik ve ticari cazibe alanının oluşması ve gelişen ülkelerin gösterdikleri hızlı ekonomik gelişme karşısında Avrupa Birliği bu pazarlara daha hızlı erişmek için çok taraflı ticaret müzakereleri yerine ikili ticaret anlaşmalarını tercih etmektedir.
- d. Bölgesel ticaret anlaşmaları ve özellikle serbest ticaret anlaşmaları yeni pazarlara girişi sağlayacak en hızlı ve önemli araç olurken, AB yaptığı serbest ticaret anlaşmaları ile geniş kapsamlı beklentilerini karşılayabilmektedir. Sadece basit tarife indirimleri değil, kamu alımları, hizmetler, yatırımlar, fikri mülkiyet hakları gibi alanlarda karşılıklı serbestleşmeye gidilerek daha derin bir bütünleşme sağlanabilmektedir. AB özellikle önem verdiği fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması, şeffaf yönetim ve tarife dışı engellerin kaldırılmasında serbest ticaret anlaşmaları ile önemli kazanımlar elde etmektedir. AB, DTÖ çatısında

yürütülen çok taraflı ticaret müzakerelerinde hassas olduğu bu konularda yeterli desteği ve kazanımı sağlayamamaktadır.

- e. Avrupa Birliği serbest ticaret anlaşmaları ile yeni dış ticaret stratejisinde hedeflediği ikili derin entegrasyon ve tam liberalizasyon elde edebilmektedir. Çok taraflı ticaret müzakerelerinde ise tam liberalizasyon yerine karşılıklı tavizler, ve kademeli bir uyum-uygulama süreci bulunmaktadır. Bu nedenle AB ikili anlaşmaları tercih eder konuma gelmiştir.

Bu unsurlara bağlı olarak Avrupa Birliği'nin dış ticaret stratejisi yeniden ikili ve bölgesel anlaşmalar ile ticaretin geliştirilmesi odaklı hale gelmiştir ve AB bu stratejisini daha agresif ve etkili uygulamaya başlamıştır. Bölgesel ticaret anlaşmaları ile serbest ticaret anlaşmaları da dış ticaret stratejisinin en önemli uygulama araçları haline gelmiştir.

Avrupa Birliği'nin dış ticaret stratejisi 2006 yılında yayınlanan "Küresel Avrupa: Dünya'da Rekabet" belgesi ve 2007 yılında yayınlanan "Küresel Avrupa: Pazara Girişi İçin Daha Güçlü Bir Ortaklık" belgesi ile yeniden şekillendirilmiş ve güçlendirilmiştir.

Avrupa Komisyonu tarafından 2006 yılında yayımlanan "Küresel Avrupa: Dünya'da Rekabet" belgesi dış ticaret stratejisinin araçları olarak DTÖ Kalkınma Gündemi ve DTÖ müzakerelerini, Serbest Ticaret Anlaşmaları başta olmak üzere ikili anlaşma müzakerelerini ve diğer ticari danışmalar ve diplomatik girişimleri belirlemiştir.

Avrupa Komisyonu Nisan 2007 tarihinde yayınlandığı "Küresel Avrupa: Pazara Giriş İçin Daha Güçlü Bir Ortaklık" belgesi ise dış ticaret stratejisinin derinleşmesini ve stratejik önceliklerin belirlenmesini sağlamıştır. Buna göre stratejik öncelikler olarak aşağıdakiler öne çıkmaktadır.

- a. Pazara giriş amacıyla çok taraflı, iki taraflı, resmi ve resmi olmayan yöntemlerin en uygun birlikteliği kullanılarak AB'nin pazara giriş olanaklarının artırılması ve güvence altına alınması

- b. AB ve ticaret ortakları arasında ticaretin serbestleştirilmesi, piyasaların birbirlerine açılması ile kuralların ve standartların yakınlaştırılması amacı ile serbest ticaret anlaşmalarına ağırlık verilmesi
- c. ASEAN ülkeleri, Güney Kore, ANDEAN Ülkeleri ve Orta Amerika Ülkeleri ile mevcut DTÖ kurallarının çok daha ötesine geçecek nitelikte yeni nesil serbest ticaret anlaşmalarının yapılması. Buna ilaveten MERCOSUR (Güney Amerika Ortak Pazarı) ve Körfez İşbirliği Konseyi ile serbest ticaret anlaşması müzakerelerinin tamamlanması
- d. Yeni nesil serbest ticaret anlaşmalarının düzenleyici kuralları ile çok taraflı ticaret sisteminin uyumlaştırılması için azami çaba gösterilmesi
- e. Başta ABD ve gelişen ülkeler olmak üzere pazara girişte karşılaşılan ticari engeller konusunda üçüncü ülkeler ile yakın işbirliği içinde olunması ve serbest ticaret anlaşmaları ile bu engellerin ortadan kaldırılması
- f. Avrupa Birliği'nin ticari ortakları ABD gibi rakipler ile serbest ticaret anlaşmaları yaparken, AB'nin daha aktif bir serbest ticaret anlaşması stratejisi izlemesi

Avrupa Birliği'nin yeni dış ticaret stratejisinde ikili ticaretin, bölgesel ticaret anlaşmalarının ve serbest ticaret anlaşmalarının önemi ve yeri artmıştır.

Avrupa Birliği, küresel Avrupa için ortaya koyduğu amaçlara ulaşmak için şekillendirdiği yeni dış ticaret stratejisinde bölgesel ticaret anlaşmalarını ve serbest ticaret anlaşmalarını stratejik araçlar olarak artan önemde kullanacaktır.

2.3 AVRUPA BİRLİĞİ VE SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI

Avrupa Birliği'nin serbest ticaret anlaşmaları ile ilgili stratejisi ve uygulamaları iki ana dönemi kapsamaktadır. İlk dönemde 1973 yılından itibaren tesis edilen birinci nesil serbest ticaret anlaşmaları yer almaktadır.

Bu serbest ticaret anlaşmaları Avrupa Birliği'nin yakın coğrafyasında yer alan ülkeler ile karşılıklı serbest ticaretin oluşturulmasını ve geliştirilmesini amaçlayan serbest ticaret anlaşmaları olmuştur. Bu dönemde uzak bölgelerden ülkeler ile ve bölgesel gruplar ile serbest ticaret anlaşmaları yapılması önceliğine yer verilmemiştir.

Avrupa Birliği'ne daha sonra üye olan ülkeler ile yapılan ve yürürlükten kaldırılan serbest ticaret anlaşmaları dışarıda bırakıldığında Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkeler ile tesis ettiği ve halen yürürlükte olan 25 bölgesel ticaret anlaşması bulunmaktadır. Türkiye ile yapılan Gümrük Birliği anlaşması hariç geri kalanlarının tamamı serbest ticaret anlaşması niteliğindedir.

Avrupa Birliği'nin halen yürürlükte olan bölgesel ticaret anlaşmaları aşağıda Tablo.6'da sunulmaktadır. Buna göre Avrupa Birliği'nin birinci nesil serbest ticaret anlaşmalarında öncelikle kendi coğrafyasına yakın ülkeler ile yapılan serbest ticaret anlaşmaları bulunmaktadır.

Kıta içinde yer alan İsviçre, Lihtenştayn, Norveç ve İzlanda ile 1973 yıllarında yapılan serbest ticaret anlaşmaları daha sonra Avrupa Serbest Alanı EFTA'nın da temelini oluşturmuştur.

Avrupa Birliği daha sonra iki ayrı bölgesel grup ülke ile serbest ticaret anlaşmaları tesis etmeye başlamıştır. Bu grupların ilki Akdeniz ülkeleridir.

1995 yılında Barselona'da düzenlenen ve Barselona süreci olarak adlandırılan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı 2010 yılı sonunda ortaklık kapsamında bir serbest ticaret alanı oluşturulmasını hedeflemiştir.

Bu çerçevede Avrupa Birliği bölge ülkeleri ile serbest ticaret anlaşmaları yapmaya başlamış, ayrıca bölge ülkelerinin de kendi aralarında yaptıkları serbest ticaret anlaşmaları ile serbest ticaret alanı oluşturulmaktadır. Avrupa Birliği Suriye, Tunus, Filistin Otoritesi, Fas, İsrail, Ürdün, Lübnan, Mısır ve Cezayir ile serbest ticaret anlaşmaları yapmıştır.

Aynı dönemde serbest ticaret anlaşmalarının tesis edildiği ikinci bölge grubu güneydoğu Avrupa (Balkanlar) ülkeleri olmuştur. Avrupa Birliği'nin komşu ülkeler politikası ve potansiyel aday ülkeler ile uyguladığı istikrar paktı anlaşmaları çerçevesinde bölge ülkeleri ile serbest ticaret anlaşmaları yapılmıştır.

Avrupa Birliği, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Makedonya ile serbest ticaret anlaşması imzalamıştır ve bu ülkelerin yer aldığı güneydoğu Avrupa Birliği bölgesi Avrupa'da Avrupa Birliği ve EFTA bölgesi ile üçüncü serbest ticaret alanı olarak konsolide edilmiştir.

Avrupa Birliği birincil nesil serbest ticaret anlaşmaları döneminde öncelikle yakın bölgesi ile serbest ticaretin oluşturulmasına ağırlık vermiştir. Bu dönemde uzak bölgelerden yalnızca Güney Afrika Cumhuriyeti, Meksika, Şili, Fildişi Sahili ve Kamerun ile serbest ticaret anlaşması yapılmıştır.

Karayipler ve Pasifiklerde yer alan ada ülkeler ile yapılan hariç tutulduğunda, Avrupa Birliği bu dönemde hiçbir bölgesel yapı ile serbest ticaret anlaşması yapmamıştır.

Tablo.6 Avrupa Birliği'nin Bölgesel Ticaret Anlaşmaları

ÜLKE/ÜLKE GRUBU	ANLAŞMA İMZA TARİHİ	ANLAŞMA YÜRÜRLÜK TARİHİ
İSVİÇRE/LİHTEŞTAYN	22 TEMMUZ 1972	1 OCAK 1973
NORVEÇ	14 MAYIS 1973	1 TEMMUZ 1973
İZLANDA	19 ARALIK 1972	1 NİSAN 1973
SURİYE	18 OCAK 1977	1 TEMMUZ 1977
ANDORA	28 HAZİRAN 1991	1 TEMMUZ 1991
TÜRKİYE	1 MART 1995	1 OCAK 1996
FAROE ADALARI	6 ARALIK 1996	1 OCAK 1997
FİLİSTİN OTORİTESİ	24 ŞUBAT 1997	1 TEMMUZ 1997
TUNUS	7 TEMMUZ 1995	1 MART 1998
G.AFRİKA CUMHURİYETİ	11 EKİM 1999	1 OCAK 2000
FAS	26 ŞUBAT 1996	1 MART 2000
İSRAİL	20 KASIM 1995	1 HAZİRAN 2000
MEKSİKA	8 ARALIK 1997	1 EKİM 2000
MAKEDONYA	9 NİSAN 2001	1 HAZİRAN 2001
HRVATİSTAN	29 EKİM 2001	1 MART 2002
ÜRDÜN	24 KASIM 1997	1 MAYIS 2002
LÜBNAN	17 HAZİRAN 2002	1 MART 2003
MISIR	25 HAZİRAN 2001	1 HAZİRAN 2004
ŞİLİ	1 ŞUBAT 2003	1 MART 2005
CEZAYİR	22 NİSAN 2002	1 EYLÜL 2005
ARNAVUTLUK	12 HAZİRAN 2006	1 ARALIK 2006
BOSNA HERSEK	16 HAZİRAN 2008	1 TEMMUZ 2008
KARAYİB VE PASİFİK ADALARI	15 EKİM 2008	1 KASIM 2008
FİLDİŞİ SAHİLİ	26 KASIM 2008	1 OCAK 2009
KAMERUN	15 HAZİRAN 2009	1 EKİM 2009

Kaynak: Dünya Ticaret Örgütü
Bölgesel Ticaret Anlaşmaları
Portalı www.raits.wto.org

Avrupa Birliği'nin yenilenen dış ticaret stratejisine bağlı olarak serbest ticaret anlaşmalarının önemi artmış ve serbest ticaret anlaşmaları ile ilgili olarak da yeni bir strateji belirlenmiştir.

Avrupa Birliği birincil nesil serbest ticaret anlaşmaları döneminde yakın coğrafyası ile kademeli bir serbest ticarete geçişi öngörürken, ikinci dönemde yeni nesil serbest ticaret anlaşmaları ile tamamen pazarlara erişim amacı ile agresif bir yaklaşımla serbest ticaretin geliştirilmesini hedeflemektedir.

Avrupa Birliği önde gelen müstakbel ticaret ortaklarının pazarlarına erişim sağlanmasını ve AB'nin bu pazarlarda adil rekabet koşullarından yararlanmasını hedeflemektedir. Bu nedenle seçilmiş ülkeler ve ülke grupları ile serbest ticaret anlaşmaları müzakereleri başlatılması kararlaştırılmış ve uygulamaya konulmuştur.

Serbest ticaret anlaşması yapılırken ülkelerin ve ülke gruplarının belirlenmesinde kullanılan kriter ülkelerin ekonomik büyüklükleri, pazar potansiyeli ve AB çıkarlarına karşı korunma seviyesi gibi doğrudan pazar ile ilgili kriterler olmuştur.

Bu kriterlere bağlı olarak Avrupa Birliği ilk kez bölgesel gruplar ve bölgesel organizasyonlar ile ikili ticaret müzakerelerine başlanmıştır.

Avrupa Birliği ANDEAN, ASEAN, Orta Amerika, Körfez işbirliği Konseyi, MERCOSUR, AFRİKA-KARAYİP-PASİFİK lkeleri gibi bölgesel gruplar ile serbest ticaret anlaşması müzakerelerini başlatmıştır.

Avrupa Birliği yine bu yeni dönemde Güney Kore, Hindistan ve Ukrayna ile de serbest ticaret anlaşması yapılmasını hedeflemektedir. Rusya ve Çin ile yapılacak serbest ticaret anlaşması niteliğinde olmayacak, ticaret anlaşmaları ile ikili ticaretin ve işbirliğinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Avrupa Birliği önümüzdeki dönemde önemli ve büyük pazarlar haline gelecek ülkeler ve cazibe merkezi haline gelecek bölgesel ortaklıkların

tamamına yakını ile serbest ticaret anlaşmaları yapmayı planlamaktadır ve bu serbest ticaret anlaşmaları da yeni nesil anlaşmalar olacaktır.

Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı yeni nesil serbest ticaret anlaşmaları Dünya Ticaret Örgütü temelleri üzerinde çok taraflı ticaret müzakerelerinde henüz gündeme getirilmemiş konuları içeren ve sadece tarife indirimlerini değil, yatırımlar, kamu ihaleleri, rekabet, fikri haklar gibi konuları da içeren nitelikte olacaktır.

Avrupa Birliği böylece, yeni dış ticaret stratejisinde kullanacağı yeni nesil serbest ticaret anlaşmaları ile önümüzdeki dönemin potansiyel pazarlarına erişim sağlayacak, müzakereleri ve anlaşmaları bölgesel (çok sayıda ülke) organizasyonlar ile yapacağı için aynı anda çok sayıda pazara ulaşabilecek, yatırımlar, kamu ihaleleri, fikri haklar, adil rekabet gibi alanlarda avantajlar elde edebilecektir.

Ancak Avrupa Birliği yeni nesil serbest ticaret anlaşmaları müzakerelerinde yukarıdaki kazanımları elde edebilmek için önemli tavizler verebilecektir. Özellikle yeni dönemde serbest ticaret anlaşması yapılacak potansiyel ülkeler dikkate alındığında bugüne kadar mevcut yapılmış serbest ticaret anlaşmalarındaki taraf ülkelerle kıyaslandığında çok daha rekabetçi ülkeler olduğu görülmektedir. Bu ülkelerin pazarlık güçleri de yüksek olacaktır ve muhtemelen AB'den daha yüksek tavizler alınacaktır.

Tablo.7 Avrupa Birliğinin Müzakerelerini Sürdürdüğü Yeni Nesil Bölgesel Ticaret Anlaşmaları (Nisan 2009 İtibariyle)

Ülke/Ülke Grubu	Bölgesel Ticaret Anlaşması
Güney Kore	Serbest Ticaret Anlaşması
Hindistan	Serbest Ticaret Anlaşması
Orta Amerika	Serbest Ticaret Anlaşması
Andean Ülkeleri Bolivya, Kolombiya, Ekvator, Peru	Serbest Ticaret Anlaşması
Mercosur Arjantin, Brezilya, Paraguay, Uruguay	Serbest Ticaret Anlaşması
Asean Brunei, Burma, Endonezya, Filipinler, Kamboçya, Laos, Malezya, Singapur, Tayland, Vietnam	Serbest Ticaret Anlaşması
Epa-Ekonomik Ortaklık Anlaşması 48 Afrika, 16 Karayip, 15 Pasifik Ülkesi	Serbest Ticaret Anlaşması
Körfez İşbirliği Konseyi Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar, S.arabistan, Bae	Serbest Ticaret Anlaşması
Ukrayna	Serbest Ticaret Anlaşması
Euromed Cezayir, Kıbrıs, Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan, Malta, Fas, Suriye, Tunus, Filistin	Serbest Ticaret Anlaşması
Libya	Serbest Ticaret Anlaşması
Irak	Sta Olmayan Ticaret Anlaşması
Rusya	Sta Olmayan Ticaret Anlaşması
Çin	Sta Olmayan Ticaret Anlaşması

Kaynak: Dünya Ticaret Örgütü, Bölgesel Ticaret Anlaşmaları Portalı

3. GÜMRÜK BİRLİĞİ ANLAŞMASI VE TÜRKİYE’NİN SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI

GİRİŞ

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye’nin Serbest Ticaret Anlaşmaları ile ilgili konumu incelenmekte ve değerlendirilmektedir. Türkiye’nin konumuna ilişkin inceleme ve değerlendirmeler üç başlık altında yapılmaktadır. Bunlar Türkiye’nin AB ortak ticaret politikasına uyumu, Türkiye’nin serbest ticaret anlaşmaları ve AB’nin yeni nesil serbest ticaret anlaşmaları ve Türkiye’ye olası etkileridir.

3.1 TÜRKİYE’NİN AB ORTAK TİCARET POLİTİKASINA UYUMU

Türkiye’nin üçüncü ülkeler ile serbest ticaret anlaşmaları akdedilmesinin temelleri 1980’li yıllarda başlayan ticarete dış açılma ve serbest piyasa ekonomisine geçiş tercihleri ile atılmıştır. Bu tercihlerin en önemli hedefleri ihracatın artırılması, yeni pazarlara erişim sağlanması ve karşılıklı serbest ticaretin geliştirilmesi olmuştur. Türkiye 1980’li yılların başından itibaren yukarıdaki hedefleri doğrultusunda serbest ticaret anlaşmalarına ağırlık vermeye başlamıştır.

Türkiye’nin serbest ticaret anlaşmaları ile ilgili politikaları ve tercihlerinde esas belirleyici unsur ise AB ile tamamlanan gümrük birliği olmuştur.

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Gümrük Birliğini tesis eden 1/95 sayılı Türkiye-AT Ortaklık Konseyi Kararı’nın ilgili hükümleri gereğince (16. madde) Türkiye’nin AB’nin ortak ticaret politikasına uyum yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu uyum yükümlülüğü çerçevesinde Türkiye, AB’nin tercihli ticaret anlaşması akdettiği ülkeler ile karşılıklı yarar esasına dayalı benzer anlaşmalar akdetmek ile de yükümlü kılınmıştır.

Türkiye'nin serbest ticaret anlaşmaları ile ilgili süreci bundan sonra AB ortak ticaret politikasına uyum yükümlülüğü çerçevesinde gelişmeye başlamış olup bugün de aynı çerçevede sürdürülmektedir.

Türkiye'nin serbest ticaret anlaşmaları ile ilgili politikalarını ve uygulamalarında belirleyici olan ve düzenleyen 1/95 sayılı Türkiye-AT Oraklık Konseyi Kararı 16. maddesi ile bu maddenin ekleri aşağıda orijinal hali ile sunulmaktadır.

Türkiye-AT Ortaklık Konseyi Kararı (1/95 sayılı) 16. Maddesi

1. Türkiye, bu kararın yürürlüğe girmesinden itibaren beş yıl içinde, ticaret politikasını aşamalı olarak Topluluğun Ticaret Politikasına uyumlu hale getirecek biçimde, Topluluğun tercihli gümrük rejimine uyum sağlayacaktır. Bu uyum, hem otonom rejimi hem de üçüncü ülkelerle tercihli anlaşmaları kapsayacaktır. Bu amaçla, Türkiye gerekli önlemleri alacak ve ilgili ülkelerle karşılıklı çıkar temeline dayanan görüşmeler gerçekleştirecektir. Ortaklık Konseyi, kaydedilen gelişmeleri düzenli olarak gözden geçirecektir.
2. 1'inci paragrafta belirtilen durumlarda, tarife tercihlerinin tanınması, malların menşei ile ilgili kuralların Topluluk tarafından verilen tercihleri düzenleyen kurallarla uyumlu olması şartına bağlıdır.
3. a) Türkiye Topluluğun tarife politikasından farklı olarak, menşei veya ihracatçı ülkeler dolayısıyla Topluluğa tercihli muamele ile üçüncü ülkelerden ithal edilen ve serbest dolaşıma giren ürünler, Türkiye'ye ithal edilirken, aşağıdaki koşullarla telafi edici vergiye tabi olacaklardır:
 - Türkiye'nin aynı tercihli tarifeyi tanımadığı ülkelerde ithal edilmişlerse;
 - Bu ülkelerden ithal edilmiş oldukları belirlenebilmekteyse;
 - Türkiye'de ödenecek vergi Toplulukta uygulanan vergiden en az 5 puan daha fazlaysa;
 - Bu mallarla ilgili önemli bir trafik sapması gözlenmişse;

b) Gümrük Birliği Ortak Komitesi, telafi edici vergi uygulanacak ürünleri ve telafi edici verginin miktarını gösteren bir liste hazırlayacaktır.

EK 10: 16. Maddede Belirtilen Otonom Rejimler ve Tercihli Anlaşmalar

1. 16'ncı Maddede belirtilen otonom rejimler şunlardır.
 - Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi;
 - İşgal Altındaki Topraklar menşeli mallara ilişkin rejim,
 - Ceuta ve Melilla menşeli mallara ilişkin rejim,
 - Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Slovenya Cumhuriyetleri ve Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti menşeli mallara ilişkin rejim.
2. 16'ncı Maddede belirtilen tercihli anlaşmalar şunlardır.
 - Bulgaristan, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti ile akdedilen Avrupa Anlaşmaları;
 - Faroe Adaları ile akdedilen Serbest Ticaret Anlaşması,
 - Kıbrıs ve Malta ile akdedilen Ortaklık Anlaşmaları,
 - Estonya, Letonya ve Litvanya ile akdedilen Serbest Ticaret Anlaşmaları,
 - İsrail ile akdedilen Anlaşma,
 - Cezayir, Fas ve Tunus ile akdedilen Anlaşmalar,
 - Mısır, Ürdün, Lübnan ve Suriye ile akdedilen Anlaşmalar,
 - İsviçre ve Lihtenştayn ile akdedilen Serbest Ticaret Anlaşması,
 - Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşması

Türkiye'nin Madde 16 ile ilgili bildirimi:

Türkiye, ECO üyeliği dolayısıyla ortaya çıkabilecek yükümlülükleri ile ilgili olarak Ortaklık Konseyi bünyesinde danışma toplantıları talep edebilecektir.

Türkiye'nin Madde 16 ile ilgili bildirimi:

Madde 16 ile ilgili olarak, Türkiye, şu tercihli anlaşmalara öncelik vereceğini bildirmektedir. Bulgaristan, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, İsrail, Estonya, Litvanya ve Letonya, Fas, Tunus, Mısır.

Madde 16 Çerçevesinde Gümrük Birliği'nin Tamamlanması İçin 1995 Yılı ve Sonrasında Alınması Gereken Tedbirler:

Ticaret Politikası Araçlarına Uyum (Geriye Dönük Yasal Dayanaklar: Katma Protokol Madde 53)

- AT'nin Ticaret Politikası çerçevesindeki tercihli gümrük rejimine uyum sağlanması amacıyla, AT'nin otonom rejim ve üçüncü ülkelerle tercihli anlaşmalarına 31.12.2000 tarihine kadar uyum sağlanması amacıyla gerekli çalışmaların yapılması

Madde 16.3 ve 26. Madde Çerçevesinde Gümrük Birliği'nin Tamamlanması İçin 1995 Yılı İçinde Alınması Gereken Tedbirler:

Topluluk Gümrük Mevzuatına Uyum (Geriye Dönük Yasal Dayanaklar: Katma Protokol Madde 5, OKK 2/78)

- Topluluk Gümrük Kodunu esas alan yeni bir Gümrük Kanunu'nun yürürlüğe konulması
- Gümrük Kodu Uygulama Yönetmeliği'ne uyum
- Geçici Kabul Rejimine ilişkin sözleşmede yer alan hükümlere uyum
- Toplulukta gümrük vergisi muafiyetlerini düzenleyen 918/83 sayılı Yönetmeliğe uyum
- 31.12.1995 tarihinde yürürlüğe girmek üzere AB modeline uygun bir bedelsiz ithalat rejiminin yürürlüğe konulması
- Topluluk Gümrük Kodu hakkında 2913/92 sayılı yönetmelikte yer alan ithalat ve ihracat rejimine ilişkin hükümlere uyum
- 8 basamaklı CN Koduna uyum

Madde 16.3 ve 26 Madde Çerçevesinde Gümrük Birliği'nin Tamamlanması İçin en geç 1995 Yılı Sonuna Kadar Alınması Gereken Tedbirler:

Topluluk Gümrük Mevzuatına Uyum (Geriye Dönük Yasal Dayanaklar: Katma Protokol Madde 5, OKK 2/78)

- İthalat ve ihracatta kullanılan belgelerin basitleştirilmesi (Tek İdari Belge hazırlığı gibi)
- Gümrük Birliği'nden sonra ortaya çıkabilecek karşılıklı trafik sapmalarının önlenmesi için gerekli mekanizmaların hazırlanması
- Muaf ithalatın giderek kaldırılmasına ilişkin yasal düzenlemelerin hazırlanması

- Transit ticaret mevzuatına uyum
- Sınır ve kıyı ticareti mevzuatının AT'nin benzer kurallarına uyumu

Teknik İçerik: Madde 16/Topluluğun Tercihli Rejimlerinin Türkiye Tarafından Üstlenilmesi:

Türkiye, kararın yürürlüğe girişinden itibaren 5 yıllık bir geçiş dönemi içinde, karşılıklı yarar temelinde üçüncü ülkelerle yapacağı müzakereler sonucunda otonom ya da tercihli anlaşmaları üstlenecektir. Trafik sapmalarının önlenmesi için, geçiş süreci içinde, Topluluğa tercihli rejimle giren ve Türkiye'de tabi oldukları vergiler AB vergilerine oranla % 5 fazla olan malların Türkiye'ye ithali halinde, Toplulukça fark giderici vergi uygulanacaktır.

Türkiye'nin serbest ticaret anlaşmalarını düzenleyen bir ikincil kaynak ise yine AB süreci ile bağlantılı olarak Türkiye'nin de taraf olduğu Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'dır. Söz konusu Ortaklık, 27-28 Kasım 1995 tarihinde Barselona'da düzenlenen Avrupa-Akdeniz Dışişleri Bakanları Konferansında tarafların kabul ettikleri "Barselona Deklarasyonu"na dayanmakta ve AB, EFTA, Türkiye ve Akdeniz Ülkeleri arasında serbest ticaret anlaşmaları akdedilerek Akdeniz havzasında 2010 yılına kadar bir serbest ticaret alanı yaratılması öngörülmektedir.

Akdeniz Havzası ülkeleri İsrail, Filistin Otoritesi, Tunus, Fas, Suriye, Cezayir, Ürdün, Lübnan ve Mısır'dan oluşmaktadır. Türkiye taraf olduğu bu deklarasyon hükümlerine bağlı olarak belirtilen ülkeler ile serbest ticaret anlaşmaları yapma yükümlülüğünü yerine getirmektedir.

3.2 TÜRKİYE'NİN SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI

Türkiye Avrupa ile Gümrük Birliği'ni tesis eden 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi kararı gereğince AB'nin ortak ticaret politikasına uyum sağlamış olup serbest ticaret anlaşmalarını da bu uyum yükümlülükleri çerçevesinde akdetmektedir. Türkiye'nin bu çerçevede gerçekleştirdiği ve müzakerelerini sürdürdüğü serbest ticaret anlaşmaları ile serbest ticaret anlaşmalarına taraf ülkeler ile ikili ticaretindeki gelişmeler bu aşamada değerlendirilmektedir.

3.2.1 TÜRKİYE’NİN AKDETTİĞİ VE MÜZAKERE ETTİĞİ SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI

Türkiye bugüne kadar toplam 25 adet serbest ticaret anlaşması akdetmiştir.

Türkiye’nin ilk serbest ticaret anlaşması 10 aralık 1991 tarihinde imzalanan ve 1 Nisan 1992 tarihinde yürürlüğe giren İsviçre ve Lihtenştayn, Norveç ve İzlanda’nın içinde yer aldığı EFTA-Türkiye Anlaşmasıdır. Türkiye EFTA üyesi ülkeler ile ayrı serbest ticaret anlaşmaları imzalamıştır.

Türkiye İsrail ile 14 Mart 1996 tarihinde serbest ticaret anlaşmasını imzalamış, anlaşma 1 Mayıs 1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir. ABD, AB ve EFTA ile serbest ticaret anlaşmaları akdetmiş tek ülke olan İsrail ile imzalan bu anlaşma sadece İsrail pazarına değil, özellikle ABD pazarına giriş açısından da önemlidir. Ayrıca, bu anlaşma ile Avrupa Akdeniz Ortaklığı kapsamında 2010 yılına kadar tesis edilmesi öngörülen serbest ticaret alanı ile bütünleşme için gerekli adım da atılmıştır.

Türkiye, AB’nin tercihli ticaret anlaşmaları ile otonom rejimlerini üstlenme yükümlülüğü çerçevesinde orta ve doğu Avrupa ülkeleri ile de serbest ticaret anlaşmaları imzalamıştır. Türkiye 1997-1998 döneminde Litvanya, Macaristan, Estonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Polonya, Slovenya, Letonya, Bulgaristan ve Romanya ile serbest ticaret anlaşmaları imzalamıştır. Türkiye aynı yükümlülük çerçevesinde bölge (orta ve doğu Avrupa) içerisinde malların serbest dolaşımını sağlayan Pan-Avrupa Menşe Kümülasyon Sistemine de 1 Ocak 1999 tarihi itibarıyla taraf olmuştur. Türkiye bu bölge ülkeleri ile yaptığı serbest ticaret anlaşmaları ile ilave bir pazara erişime (karşılıklı) sahip olmuştur. Ancak Avrupa Birliği’nin 1 Mayıs 2004 ve 1 Ocak 2007 tarihli genişlemeleri neticesinde (serbest ticaret anlaşması yapılan bu 10 ülke AB tam üyesi oldu) bu 10 ülke ile akdedilmiş olan serbest ticaret anlaşmaları feshedilmiş olup anılan tarihten itibaren bu ülkelerle ticari ilişkiler Türkiye-AB ortaklık ilişkisi temelinde yürütülmektedir.

Türkiye, Orta ve Doğu Avrupa’da yer alan 10 ülke ile serbest ticaret anlaşmaları yükümlülüğünü yerine getirdikten sonra AB’nin ortak ticaret politikasına uyum sürecinde yeni bir aşamaya geçmiş ve Akdeniz ülkeleri ile serbest ticaret anlaşmaları tesis edilmesi sürecini başlatmıştır.

Türkiye bu çerçevede 2004-2005 yılları arasında Tunus, Fas, Suriye ve Mısır ile serbest ticaret anlaşmaları imzalamış ve bu serbest ticaret anlaşmaları yürürlüğe girmiştir. Türkiye ayrıca Filistin Otoritesi ile de 2004 yılında serbest ticaret anlaşması imzalamış ve anlaşma 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye bir yandan Akdeniz ülkeleri ile serbest ticaret anlaşmaları tesis edilmesi sürecini sürdürürken diğer yandan güney-doğu Avrupa (balkanlar) ülkeleri ile de serbest ticaret anlaşmaları akdedilmesi sürecini başlatmıştır. Bu süreç çerçevesinde de Makedonya, Hırvatistan, Arnavutluk ve Bosna Hersek ile serbest ticaret anlaşmaları imzalamış ve bu serbest ticaret anlaşmaları da yürürlüğe girmiştir.

Türkiye ayrıca Gürcistan ile de 21 Kasım 2007 tarihinde serbest ticaret anlaşması imzalamış ve anlaşma 1 Kasım 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye serbest ticaret anlaşmaları akdetme sürecini genişleterek sürdürmektedir. Karadağ ile 26 Kasım 2008, Sırbistan ile 1 Kasım 2009 ve Şili ile 14 Temmuz 2009 tarihlerinde serbest ticaret anlaşmaları imzalanmıştır. Ancak Ekim 2009 tarihi itibari ile bu anlaşmalar henüz yürürlüğe girmemiştir (yürürlüğe yönelik onay süreci devam etmektedir).

Yine 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı’nda sayılan otonom rejimlerin üstlenilmesi sürecinde ise, AB’nin Bosna-Hersek ile ilgili Konsey yönetmelikleri ile tek taraflı olarak tanıdığı tavizler 99/12868 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 31 Haziran 1999 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere ithalat rejimine yansıtılmıştır.

Tablo.8 Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları

AVRUPA BİRLİĞİ SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI			TÜRKİYE'NİN SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI	
ÜLKE	Anlaşma Tarihi	Yürürlük Tarihi	Anlaşma Tarihi	Yürürlük Tarihi
İSVİÇRE/LİHTEŞTAYN	22 Temmuz 1972	1 Ocak 1973	10 Aralık 1991	1 Nisan 1992
NORVEÇ	14 Mayıs 1973	1 Temmuz 1973	10 Aralık 1991	1 Nisan 1992
İZLANDA	19 Aralık 1972	1 Nisan 1973	10 Aralık 1991	1 Nisan 1992
SURİYE	18 Ocak 1977	1 Temmuz 1977	22 Aralık 2004	1 Ocak 2007
ANDORA	28 Haziran 1991	1 Temmuz 1991		
TÜRKİYE	1 Mart 1995	1 Ocak 1996	1 Mart 1995	1 Ocak 1996
FAROE ADALARI	6 Aralık 1996	1 Ocak 1997		
FİLİSTİN OTORİTESİ	24 Şubat 1997	1 Temmuz 1997	20 Temmuz 2004	1 Haziran 2005
TUNUS	7 Temmuz 1995	1 Mart 1998	25 Kasım 2004	1 Temmuz 2005
G.AFRİKA CUMHURİYETİ	11 Ekim 1999	1 Ocak 2000		
FAS	26 Şubat 1996	1 Mart 2000	7 Nisan 2004	1 Ocak 2006
İSRAİL	20 Kasım 1995	1 Haziran 2000	14 Mart 1996	1 Mayıs 1997
MEKSİKA	8 Aralık 1997	1 Ekim 2000		
MAKEDONYA	9 Nisan 2001	1 Haziran 2001	7 Eylül 1999	1 Eylül 2000
HRVATİSTAN	29 Ekim 2001	1 Mart 2002	13 Mart 2002	1 Temmuz 2003
ÜRDÜN	24 Kasım 1997	1 Mayıs 2002		
LÜBNAN	17 Haziran 2002	1 Mart 2003		
MISIR	25 Haziran 2001	1 Haziran 2004	27 Aralık 2005	1 Mart 2007
ŞİLİ	1 Şubat 2003	1 Mart 2005	14 Temmuz 2009	
CEZAYİR	22 Nisan 2002	1 Eylül 2005		
ARNAVUTLUK	12 Haziran 2006	1 Aralık 2006	22 Aralık 2006	1 Mayıs 2008
BOSNA HERSEK	16 Haziran 2008	1 Temmuz 2008	3 Temmuz 2002	1 Temmuz 2003
KARAYİP PASİFİK	15 Ekim 2008	1 Kasım 2008		
FİLDİŞİ SAHİLİ	26 Kasım 2008	1 Ocak 2009		
KAMERUN	15 Haziran 2009	1 Ekim 2009		
GÜRCİSTAN			21 Kasım 2007	1 Kasım 2008
KARADAĞ	1 Aralık 2007	1 Ocak 2008	26 Kasım 2008	
SİRBİSTAN			1 Haziran 2009	

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü

Türkiye AB'nin ortak ticaret politikasına uyum gereğince AB'nin yapmış olduğu ve yapacağı serbest ticaret anlaşmalarına taraf ülkeler ile ayrıca serbest ticaret anlaşmaları yapmak zorundadır. Bu nedenle, Türkiye açısından süreç kesintisiz devam etmektedir.

Buna bağlı olarak Türkiye'nin serbest ticaret anlaşması müzakerelerini sürdürdüğü, ayrıca müzakerelere başlamak üzere girişimlerde bulunduğu çok sayıda ülke ve ülke grubu bulunmaktadır. Bu ülkeler ve ülke grupları aşağıda Tablo.7'de sunulmaktadır.

Türkiye halen Faroe Adaları, Lübnan, Ürdün, Ukrayna; MERCOSUR ve Körfez İşbirliği Konseyi ülkeleri ile serbest ticaret anlaşması müzakereleri sürdürmektedir. Ayrıca Meksika, Güney Afrika, Cezayir, ASEAN ülkeleri ve Afrika-36 ülkeleri ile de müzakereleri başlatma girişimlerini sürdürmektedir.

Türkiye'nin serbest ticaret anlaşması müzakere sürecinde olduğu ülkeler ve ülke grupları ile müzakerelerinin başlamasından bu yana oldukça önemli bir süre geçmiştir. Bu ülkeler ile müzakereler ve müzakere girişimleri 2000'li yılların başından beri sürmektedir ve müzakereler henüz sonuçlanmamıştır.

Müzakerelerin uzaması ve sonuçlandırılmamasının en önemli sebebi Türkiye karşısında tek taraflı olarak serbest ticaret olanaklarına kavuşan ülkelerin nihai bir anlaşmaya giderek kendi pazarlarını da Türkiye'nin erişimine açma konusundaki isteksizlikleridir.

Türkiye'nin AB'nin ortak ticaret politikasına uyum sürecinde serbest ticaret anlaşmaları ile ilgili olarak karşılaştığı bu en önemli sorun nedeniyle, Türkiye ikili serbest ticaret anlaşmalarını arzu ettiği hızla tamamlayamamaktadır. Meksika, Güney Afrika, Cezayir, Ukrayna uzun yıllardır süren müzakerelere rağmen anlaşmaları sonuçlandırma önceliğine sahip değildir. MERCOSUR ve Körfez İşbirliği Ülkeleri ve ASEAN gibi ülke grupları ile de çoklu tarafların (birden çok ülke) bulunması nedeniyle müzakereler doğal olarak karmaşık hale gelmekte ve uzamaktadır.

Tablo.9 Türkiye'nin Müzakere Süreci Devam Eden Serbest Ticaret Anlaşmaları (Ekim 2009 İtibariyle)

Ülkeler	Taslak Metin Gönderme Tarihi	Aşama
Faroe Adaları	Ekim 1999	Müzakereler Sürüyor
Lübnan	Nisan 2002	Müzakereler Sürüyor
Ürdün	Nisan 2000	Müzakereler Sürüyor
Körfez İşbirliği Konseyi	Aralık 2004	Müzakereler Sürüyor
Ukrayna	Kasım 2005	Müzakereler Sürüyor
Mercosur	Eylül 2002	Müzakereler Sürüyor
Meksika	Mayıs 2000	Müzakere Başlama Girişimi
Güney Afrika Gümrük Birliği	Temmuz 2000	Müzakere Başlama Girişimi
Cezayir	Ocak 2001	Müzakere Başlama Girişimi
Asean		Müzakere Başlama Girişimi
Afrika-Karayip Pasifik Ülkeleri		Müzakere Başlama Girişimi
36 Afrika Ülkesi		Müzakere Başlama Girişimi

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü

3.2.2 TÜRKİYE’NİN SERBEST TİCARET ANLAŞMALARININ EKONOMİK ETKİLERİ

Türkiye 1/95 sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı hükümlerine bağlı olarak AB’nin ortak ticaret politikasına uyum göstermekte ve bu çerçevede AB’nin serbest ticaret anlaşması imzaladığı ülkeler ve ülke grupları ile serbest ticaret anlaşmaları akdetmektedir.

Ortaklık Konseyi kararının getirdiği bu yükümlülüğü karşılamanın ötesinde Türkiye’nin üçüncü ülkeler ile serbest ticaret anlaşması imzalamaktan yana önemli ekonomik beklentileri bulunmaktadır.

Türkiye’nin serbest ticaret anlaşmaları akdetmesinden öncelikli ekonomik beklentileri şunlardır;

- a. Serbest ticaret anlaşması yapılan ülkeler ile karşılıklı ticareti ve ticari bağımlılığı arttırmak
- b. Serbest ticaret anlaşması yapılan ülke pazarlarına erişim sağlamak, vergisiz ticaret olanaklarından yararlanmak ve bu ülke pazarlarına giren diğer ülkeler karşısında (anlaşması olmadığı için vergiye tabi olanlar) rekabet avantajı sağlamak
- c. Serbest ticaret anlaşması yapılan ülke pazarlarında vergisiz ticaret olanaklarından yararlanmak ve bu ülke pazarlarına daha önce yaptıkları anlaşmalar ile vergisiz mal satan ülkeler karşısındaki dezavantajlarını ortadan kaldırmak
- d. Serbest ticaret anlaşması yapılan yeni ve potansiyel ülke pazarlarına erişim olanağı sağlayarak, bu pazarlara öncelikli olarak girmek ve önemli pazar payı elde etmek
- e. Türkiye’de üretim yapan üretici ve ihracatçıların ihtiyaç duyduğu hammadde ve yarı mamulleri daha uygun koşullarda temin etmek, AB ve EFTA ülkelerinin üreticilerinin sahip olduğu avantajlara kavuşmak

- f. Serbest ticaret anlaşması yapılan ülkelere vergisiz ve avantajlı ihracat ve ticaret yapma olanaklarından ve üstünlüklerinden yararlanmak isteyen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının Türkiye'ye gelmesi ve ekonomik katma değerin, üretimin, ihracatın ve istihdamın artırılması

Türkiye'nin AB'nin ortak ticaret politikasına uyum amacı ile gerçekleştirdiği ve yukarıda belirtilen ekonomik faydaları elde etmeyi öngördüğü serbest ticaret anlaşmalarının ekonomik etkileri bu aşamada değerlendirilmektedir.

Türkiye'nin serbest ticaret anlaşması akdettiği ülkeler ve serbest ticaret anlaşması müzakereleri süren ülkeler ile ticaretindeki gelişmeler 1996-2008 yılları için aşağıda Tablo.10-11-12 ve 13'de sunulmaktadır. Tablolarda ülkelerin serbest ticaret anlaşmalarının Avrupa Birliği ile yürürlüğe giriş tarihleri (açık renk ile) ve Türkiye ile yürürlüğe giriş tarihleri (koyu renk) ile belirtilmektedir. Böylece serbest ticaret anlaşması öncesi ve sonrası ticaretin gelişimi karşılaştırılmaktadır.

Serbest ticaret anlaşmalarında Avrupa Birliği'nin bir üçüncü ülke ile anlaşması yürürlüğe girdiği tarihte Türkiye'nin ithalatı da tek taraflı olarak anlaşmanın yükümlülüklerine açık hale gelmektedir ve bu üçüncü ülkeye karşı ithalat rejimini anlaşma ile uyumlu hale getirmektedir. Bir başka deyişle bu üçüncü ülke ithalatına karşı pazarını açık hale getirmektedir. Ancak Türkiye'nin bu üçüncü ülkenin pazarlarına erişimi için bu üçüncü ülke ile serbest ticaret anlaşması yapması gerekmektedir.

Bu nedenle Avrupa Birliği'nin üçüncü ülke ile yaptığı serbest ticaret anlaşmasının yürürlüğe girdiği tarih ile Türkiye'nin yaptığı serbest ticaret anlaşmasının yürürlüğe girdiği tarih arasında Türkiye için üçüncü ülke ile karşılıklı ticarete dezavantaj oluşmaktadır.

Serbest ticaret anlaşmalarının ekonomik etkileri özellikle bu konu ile ilgili olarak da değerlendirilmektedir.

Türkiye'nin akdettiği serbest ticaret anlaşmaları ile karşılaştığı ekonomik etkiler karşılıklı ticaretin değerlendirilmesi odaklı olarak aşağıda sunulmaktadır.

1. Serbest ticaret anlaşması imzaladığı ülkeler ile ticaret hacmi genişlemektedir. Böylece Türkiye serbest ticaret anlaşmalarından hedeflenen ticaretin arttırılması amacına büyük ölçüde ulaşmaktadır.
2. Serbest ticaret anlaşması imzalanan ülkeler ile ticaret hacmi anlaşma öncesi dönemlere kıyasla önemli ölçüde genişlemektedir. İsrail, Romanya, Bulgaristan, Tunus, Mısır, Suriye, Fas ve Hırvatistan ile yapılan anlaşmalar ile ticaret anlaşma öncesi döneme göre önemli ölçüde genişlemektedir. Türkiye böylece serbest ticaret anlaşması yaptığı ülkelerin pazarlarına erişim ve bu ülkelerde üçüncü ülkelere karşı avantajlar elde ederek pazar edinme amacına da büyük ölçüde ulaşmaktadır.
3. Serbest ticaret anlaşması imzalanan ülkeler ile ticarete hem ihracat hem de ithalat dengeli olarak artmaktadır. Türkiye'nin hemen tüm ülkelere ihracatı artarken, ithalatı da artış göstermektedir. İsrail, Romanya, Bulgaristan, Mısır ile ticarete bu özellik daha kuvvetli görülmektedir. Fas, Suriye, Tunus ile de aynı eğilim vardır ancak Türkiye'nin bu ülkelere ihracatı ithalatından daha hızlı artmıştır. Türkiye böylece serbest ticaret anlaşmaları ile karşılıklı ticaretin geliştirilmesi ve Türk üreticisi için daha uygun koşullarda hammadde ve girdi temin etme amacına da yaklaşmaktadır.
4. Serbest ticaret anlaşması yapılan ülkelere ihracatın Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payı anlaşma sonrası dönemde hemen artmakta ve izleyen dönemde de pay artışı sürmektedir. Romanya, Bulgaristan, İsrail, Tunus, Fas, Suriye, Mısır, Hırvatistan, Arnavutluk, Bosna-Hersek ile yapılan anlaşmalar sonrasında Türkiye'nin bu ülkelere yaptığı ihracatının toplam ihracat içindeki payları artmıştır. İsrail ile 2005 sonrası dönem hariç anlaşmayı izleyen yıllarda pay artışları sürmüştür.
5. Avrupa Birliği'nin serbest ticaret anlaşması akdettiği ancak Türkiye'nin henüz serbest ticaret anlaşması yürürlüğe girmemiş olan ülkeler ile ticarete ise daha farklı ve Türkiye'nin aleyhine bir durum yaşanmaktadır. Avrupa Birliği'nin Meksika ve G. Afrika Cumhuriyeti ile 2000 yılında, Cezayir ve Şili ile de 2005 yıllarında serbest ticaret anlaşmaları yürürlüğe

girmiştir. Türkiye ile bu ülkeler arasında ise henüz serbest ticaret anlaşması akdedilmemiştir. Türkiye her dört ülke ile ticaretinde de açık vermektedir. Bu ülkelerden yapılan ithalat AB'nin serbest ticaret anlaşmasını akdettiği ve Türkiye'nin tek taraflı olarak uyum gösterdiği tarihten itibaren bu ülkelere yapılan ihracattan daha hızlı artmıştır. 2008 yılı itibari ile Türkiye bu 4 ülke ile ticaretinde 2.3 milyar dolar açık vermektedir. Serbest ticaret anlaşmaları öncesi 2004 yılında bu ülkeler ile ticaret açığı 1.4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Serbest ticaret anlaşmalarının ekonomik etkilerinde iki önemli sonuç ortaya çıkmaktadır;

1. Türkiye serbest ticaret anlaşması akdettiği ülkeler ile başta ihracatın ve karşılıklı ticaretin arttırılması olmak üzere ekonomik faydalarını önemli ölçüde sağlamaktadır.
2. AB'nin serbest ticaret anlaşması akdettiği ancak Türkiye'nin anlaşma addetmediği ülkeler karşısında ise Türkiye dezavantajlı konuma gelmekte ve ikili ticaret Türkiye aleyhine gelişmektedir.

Tablo.10 Türkiye'nin STA Akdettiği Ve Müzakere Ettiği Ülkelere İhracatı (Milyon Dolar)

ÜLKELER	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996
ARNAVUTLUK	171.7	305.7	294.5	214.2	191.1	161.0	114.4	79.8	73.2	61.3	65.7	44.8	41.1	53.9
ŞİLİ	20.5	150.3	41.8	34.8	25.0	24.5	15.5	19.8	19.9	16.3	11.7	27.3	12.6	7.0
MISIR	1.993.0	1.426.4	902.7	709.4	687.3	473.1	345.8	326.4	421.5	375.7	467.4	474.2	304.5	316.2
FAS	373.9	957.8	721.6	551.4	370.8	330.1	180.8	138.3	98.1	70.4	90.4	99.4	51.9	52.3
SURİYE	880.8	1.115.0	797.8	609.4	551.6	394.8	410.8	266.8	281.1	184.3	232.2	309.0	268.8	307.8
TUNUS	328.7	778.1	530.3	324.9	294.8	256.2	220.0	121.1	140.6	162.3	238.4	351.0	120.0	94.5
CEZAYİR	1.231.2	1.613.6	1.231.7	1.020.7	807.1	806.1	573.0	514.3	422.0	383.5	407.6	482.3	317.1	278.4
MEKSİKA	56.6	152.2	196.8	140.8	163.7	150.6	40.4	76.7	51.8	41.3	41.5	35.3	22.4	19.0
G.AFRİKA	771.6	1.238.6	653.8	598.5	315.7	190.1	121.5	87.6	77.9	71.0	59.0	72.9	71.2	65.5
BULGARİSTAN	869.3	2.151.5	2.060.2	1.568.0	1.179.3	894.3	621.7	380.3	299.4	252.9	233.6	213.3	175.9	156.9
ROMANYA	1.335.8	3.987.5	3.644.2	2.350.5	1.785.4	1.235.5	873.3	566.5	392.0	325.8	268.2	468.2	358.8	314.0
BOSNA	140.1	572.3	455.2	150.9	128.2	99.9	63.2	43.3	27.6	26.9	39.9	38.1	31.9	22.5
MAKEDONYA	168.9	296.2	271.7	172.8	162.5	149.3	122.7	101.3	89.8	107.8	93.7	68.2	77.4	74.3
HIRVATİSTAN	129.4	328.7	355.5	213.9	168.0	118.1	85.6	42.9	30.1	23.6	29.9	27.8	36.1	27.1
İSRAİL	972.3	1.935.2	1.658.2	1.529.2	1.466.9	1.315.3	1.083.0	861.4	805.2	650.1	585.2	479.5	391.5	254.9

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri

Tablo.11 Türkiye'nin STA Akdettiği Ve Müzakere Ettiği Ülkelerden İthalatı (Milyon Dolar)

ÜLKELER	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996
ARNAVUTLUK	3.1	36.7	23.8	12.6	16.2	15.5	4.6	4.0	3.6	2.8	1.4	2.8	3.4	9.2
ŞİLİ	107.7	324.1	534.0	441.9	326.2	176.4	160.5	79.3	73.5	92.3	35.8	25.1	26.2	10.1
MISIR	403.3	942.8	679.9	392.5	267.2	255.2	189.4	118.2	91.7	140.7	109.0	393.0	398.9	272.4
FAS	130.1	360.5	198.5	173.9	143.2	105.8	77.0	68.3	38.2	73.0	44.5	47.0	526.	82.1
SURİYE	222.0	639.2	377.0	187.3	272.2	357.7	413.3	506.2	463.5	545.2	307.0	308.0	456.3	311.5
TUNUS	120.0	365.4	229.8	150.1	117.4	100.4	98.1	71.8	72.9	64.8	66.6	63.1	59.9	50.0
CEZAYİR	1.368.4	3.262.2	2.108.5	1.864.5	1.695.0	1.255.7	1.081.6	1.125.8	1.064.0	1.192.4	681.9	647.3	768.0	736.9
MEKSİKA	183.5	382.0	352.2	261.9	196.4	120.1	100.0	52.0	30.9	51.6	47.5	61.8	48.5	130.7
G.AFRİKA	845.2	1.502.5	2.172.3	1.793.1	1.260.0	1.006.7	335.7	211.0	345.0	171.8	123.6	152.5	183.3	210.2
BULGARİSTAN	650.8	1.840.0	1.951.7	1.663.4	1.190.1	959.5	689.5	508.4	393.5	465.4	295.6	367.4	408.9	362.8
ROMANYA	1.402.1	3.547.8	3.112.8	2.669.0	2.285.6	1.699.6	956.0	661.8	481.1	673.9	401.2	344.7	394.1	441.3
BOSNA	24.4	24.5	21.5	9.4	15.4	11.5	8.3	6.3	4.9	7.5	16.2	5.3	1.3	2.5
MAKEDONYA	24.5	29.7	55.8	55.9	52.1	51.9	27.3	14.9	9.1	10.5	7.9	13.2	30.2	31.7
HRVATİSTAN	59.4	105.7	77.4	60.6	85.6	35.2	16.7	9.4	17.3	25.4	7.9	14.8	8.6	28.5
İSRAİL	731.8	1.447.9	1.081.7	782.1	804.7	714.1	459.5	544.5	529.5	505.5	298.3	282.8	233.7	192.6

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri

Tablo.12 Türkiye'nin STA Akdettiği Ve Müzakere Ettiği Ülkelere İhracatının Toplam İhracat İçinde Payı (Yüzde, %)

ÜLKELER	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996
ARNAVUTLUK	0.27	0.23	0.28	0.25	0.26	0.26	0.24	0.22	0.23	0.22	0.25	0.17	0.16	0.23
ŞİLİ	0.03	0.11	0.04	0.04	0.03	0.04	0.03	0.06	0.06	0.06	0.04	0.10	0.05	0.03
MISIR	3.08	1.08	0.84	0.83	0.94	0.75	0.73	0.91	1.35	1.35	1.76	1.76	1.16	1.36
FAS	0.58	0.73	0.67	0.65	0.51	0.52	0.38	0.38	0.31	0.25	0.34	0.37	0.20	0.23
SURİYE	1.36	0.85	0.74	0.71	0.75	0.63	0.87	0.74	0.90	0.66	0.87	1.15	1.02	1.33
TUNUS	0.51	0.59	0.49	0.38	0.40	0.41	0.47	0.34	0.45	0.58	0.90	1.30	0.46	0.41
CEZAYİR	1.91	1.22	1.15	1.19	1.10	1.28	1.21	1.43	1.35	1.38	1.53	1.79	1.21	1.20
MEKSİKA	0.09	0.12	0.18	0.17	0.22	0.24	0.09	0.21	0.17	0.15	0.16	0.13	0.09	0.08
G.AFRİKA	1.19	0.94	0.61	0.70	0.43	0.30	0.26	0.24	0.25	0.26	0.22	0.27	0.27	0.28
BULGARİSTAN	1.35	1.63	1.92	1.83	1.61	1.42	1.32	1.06	0.96	0.91	0.88	0.79	0.67	0.68
ROMANYA	2.07	3.02	3.40	2.75	2.43	1.96	1.85	1.57	1.25	1.17	1.01	1.74	1.37	1.35
BOSNA	0.22	0.43	0.42	0.18	0.18	0.16	0.13	0.12	0.09	0.10	0.15	0.14	0.12	0.10
MAKEDONYA	0.26	0.22	0.25	0.20	0.22	0.24	0.26	0.28	0.29	0.39	0.35	0.25	0.30	0.32
HRVATİSTAN	0.20	0.25	0.33	0.25	0.23	0.19	0.18	0.12	0.10	0.09	0.11	0.10	0.14	0.12
İSRAİL	1.51	1.47	1.55	1.79	2.00	2.08	2.29	2.39	2.57	2.34	2.20	1.78	1.49	1.10

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri

Tablo.13 Türkiye'nin STA Akdettiği Ve Müzakere Ettiği Ülkelerden İthalatının Toplam İthalat İçindeki Payı (Yüzde, %)

ÜLKELER	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996
ARNAVUTLUK	0.004	0.02	0.01	0.01	0.01	0.02	0.01	0.01	0.01	0.005	0.003	0.006	0.007	0.02
ŞİLİ	0.12	0.16	0.31	0.32	0.28	0.18	0.23	0.15	0.18	0.17	0.09	0.06	0.05	0.02
MISIR	0.46	0.47	0.40	0.28	0.23	0.26	0.27	0.23	0.22	0.26	0.27	0.86	0.82	0.62
FAS	0.15	0.18	0.12	0.13	0.12	0.11	0.11	0.13	0.09	0.13	0.11	0.10	0.11	0.19
SURİYE	0.25	0.32	0.22	0.13	0.23	0.37	0.60	0.98	1.12	1.00	0.76	0.67	0.94	0.71
TUNUS	0.14	0.18	0.14	0.11	0.10	0.10	0.14	0.14	0.18	0.12	0.16	0.14	0.12	0.12
CEZAYİR	1.56	1.62	1.24	1.34	1.45	1.29	1.56	2.18	2.57	2.19	1.68	1.41	1.58	1.69
MEKSİKA	0.21	0.19	0.21	0.19	0.17	0.12	0.14	0.10	0.08	0.10	0.12	0.14	0.10	0.30
G.AFRİKA	0.97	0.74	1.28	1.29	1.08	1.03	0.48	0.41	0.83	0.32	0.30	0.33	0.38	0.48
BULGARİSTAN	0.74	0.91	1.15	1.19	1.02	0.98	0.99	0.99	0.95	0.85	0.73	0.80	0.84	0.83
ROMANYA	1.60	1.76	1.83	1.91	1.96	1.74	1.38	1.28	1.16	1.24	0.99	0.75	0.81	1.01
BOSNA	0.03	0.01	0.01	0.007	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.04	0.01	0.003	0.006
MAKEDONYA	0.03	0.02	0.03	0.04	0.04	0.05	0.04	0.03	0.02	0.02	0.02	0.03	0.06	0.07
HRVATİSTAN	0.07	0.05	0.05	0.04	0.07	0.04	0.02	0.02	0.04	0.05	0.02	0.03	0.02	0.07
İSRAİL	0.84	0.72	0.64	0.56	0.69	0.73	0.66	1.06	1.28	0.93	0.73	0.62	0.48	0.44

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri

3.3 AB’NİN YENİ NESİL SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI VE TÜRKİYE’YE OLASI ETKİLERİ

Avrupa Birliği dış ticaret stratejisinde önemli bir değişikliği giderek ikili ticarete ve bunun aracı olarak da serbest ticaret anlaşmalarına ağırlık vermeye başlamıştır. Avrupa Birliği bu yeni stratejisi ile pazarlara erişim konusunda daha agresif bir yaklaşımı benimsemektedir. Avrupa Birliği’nin yeni dış ticaret stratejisi ve özellikle serbest ticaret anlaşmalarına ilişkin bu yaklaşımı Türkiye’yi de önemli ölçüde etkileyecektir.

3.3.1 AVRUPA BİRLİĞİ’NİN SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI YAKLAŞIMI VE GÜNDEMİ

Avrupa Birliği’nin yenilenen dış ticaret stratejisi ve bu kapsamda serbest ticaret anlaşmalarına ilişkin olarak Türkiye’ye etkileri açısından öne çıkan unsurlar aşağıda sunulmaktadır.

1. Avrupa Birliği önceki dönemlerden farklı olarak Güney Kore, Hindistan, Ukrayna gibi göreceli olarak daha büyük ekonomilere sahip, sanayi malları konusunda uluslararası rekabet gücü yüksek, üretim ve ihracatları açısından Avrupa pazarında Türkiye için önemli rakip olabilecek ülkeler ile serbest ticaret anlaşmaları yapmayı planlamaktadır. Bu kapsamdaki ülkeler ile sürdürülen müzakerelerde önemli ilerlemeler sağlanmıştır.
2. Avrupa Birliği yine önceki dönemlerden farklı olarak ülke grupları ile de serbest ticaret anlaşmaları yapmayı planlamaktadır. Bu kapsamda MERCOSUR, ANDEAN, KÖRFER İŞBİRLİĞİ KONSEYİ, ORTA Amerika ülkeleri gibi bölgesel gruplar ile serbest ticaret anlaşmalarını hedeflemektedir. AB’nin bu yeni yaklaşımı Türkiye’yi iki açıdan zorlayacaktır. Birincisi Türkiye müzakere masasında çok sayıda ülkenin farklı talepleri ile uzlaşmak zorunda kalacaktır. İkincisi ise bu ülke grupları içinde de Türkiye için önemli ölçüde rakip olabilecek Brezilya, Malezya, Singapur, Arjantin, Tayland, Vietnam, Endonezya gibi ülkeler bulunmaktadır.

3. Avrupa Birliği yeni dönemde Çin ve Rusya ile serbest ticaret anlaşması niteliğinde olmayan ticaret anlaşmaları yapmayı hedeflemektedir. Bu ülkeler de Türkiye için hem rakip hem de pazar niteliğindeki ülkelerdir ve yapılacak anlaşmaların hükümleri ve karşılıklı tanınacak olanaklar Türkiye için rekabette ve pazara erişimde baskı yaratabilecektir.
4. Avrupa Birliği yeni nesil serbest ticaret anlaşmalarına sadece tarife indirimleri ile malların serbest dolaşımını değil, hizmetler, kamu ihaleleri, yatırımlar, fikri mülkiyet hakları gibi konuları da dahil etmekte ve üçüncü ülkeler ile bunları da müzakere etmektedir. Türkiye açısından da üçüncü ülkeler ile müzakerelerde malların serbest dolaşımını içeren standart serbest ticaret anlaşmalarının ötesinde yeni nesil serbest ticaret anlaşmaları baz alınacaktır. Ancak Türkiye'nin uyum sağlamakla yükümlü olduğu 1/95 sayılı ortaklık kararı hükümleri dışında yer alan hükümlerin bu anlaşmalardan ayıklanması gerekecek ve üçüncü ülkeler nezdinde bu süreç uzayabilecek ve yeni hukuki tartışmalar yaratabilecektir.
5. Avrupa Birliği'nin serbest ticaret anlaşması yapmayı hedeflediği ülkelerin bir bölümü Avrupa pazarına girişte Türkiye'nin gümrük birliği avantajını kullanmak amacı ile Türkiye'de doğrudan sermaye yapan ülkelerdir. Yapılacak anlaşmalar ile Avrupa pazarına Türkiye ile aynı olanaklarla girebilecek ülkeler için bu amaçla Türkiye'ye doğrudan sermaye yatırımı yapmanın cazibesi ve avantajı ortadan kalkacaktır.

3.3.2 YENİ NESİL SERBEST TİCARET ANLAŞMALARININ TÜRKİYE'YE ETKİLERİ; GÜNEY KORE VE HİNDİSTAN ÖRNEKLERİ

Avrupa Birliği'nin serbest ticaret anlaşması yapmayı planladığı ülkeler hem Avrupa pazarında Türkiye için önemli rakipler, hem de Türkiye pazarında yerli üreticiler için önemli rakipler konumundadırlar.

Bu nedenle yeni dönemde AB'nin yapacağı serbest ticaret anlaşmaları Türkiye'yi önceki anlaşmalara göre ticari açıdan daha çok rekabet baskısı altına alacak ve etkileyecektir.

Bu konuda Güney Kore ve Hindistan iki ülke örneği olarak seçilerek incelenmekte ve değerlendirilmektedir.

Güney Kore ve Hindistan uluslararası rekabet gücü yüksek iki ülke olarak mevcut ticari koşullar içinde de Avrupa Birliği'ne önemli ihracat yapmaktadır.

Tablo.14 Avrupa Birliği'nin Güney Kore ve Hindistan ile Ticareti ve Türkiye İle Karşılaştırma (Milyar Euro)

YILLAR	HİNDİSTAN		G.KORE		TÜRKİYE	
	AB İTHALATI	AB İHRACATI	AB İTHALATI	AB İHRACATI	AB İTHALATI	AB İHRACATI
2004	16.4	17.2	30.6	17.9	32.7	40.1
2005	19.0	21.3	34.5	20.2	36.1	44.6
2006	22.6	24.4	40.8	22.8	41.7	50.0
2007	26.6	29.5	41.4	24.8	47.0	52.7
2008	29.5	31.6	39.4	25.7	45.9	54.3

Kaynak: European Union, DG Trade Statistics

Bu iki ülke çok sayıda sektörde Avrupa pazarında Türkiye'nin önemli rakipleri konumundadır. Türkiye, Güney Kore ve Hindistan'ın Avrupa Birliği'ne yaptığı ihracatın sektörel dağılımı karşılaştırmalı olarak aşağıda Tablo.15'de sunulmaktadır. Bu karşılaştırmadan görüldüğü gibi Güney Kore ve Hindistan petrol ürünleri, demir çelik, plastik, diğer kimya ürünleri, büro ve iletişim araçları, otomotiv, gemi inşa, enerji ve güç makineleri, elektrikli olmayan makineler, elektrikli makineler, tekstil ve hazır giyim gibi hemen tüm sektörlerde Türkiye'nin rakibi konumundadır.

Tablo.15 Güney Kore, Hindistan ve Türkiye'nin AB'ne İhracatı ve Sektörel Karşılaştırma, 2008 (Milyon Euro)

ÜRÜNLER	G.KORE	HİNDİSTAN	TÜRKİYE
TOPLAM	39.406	29.440	45.887
1000 DOĞAL ÜRÜNLER	2.336	5.283	5.974
1100 TARIM ÜRÜNLERİ	378	2.452	3.354
1110 GIDA	124	2.148	3.093
1111 BALIK	82	460	199
1112 DİĞER GIDA ÜRÜNLERİ	42	1.688	2.894
1120 TARIMSAL HAMMADDELER	254	304	260
1200 YAKIT VE MADENCİLİK ÜRÜNLERİ	1.958	2.832	2.621
1210 CEVHER VE MİNERALLER	182	380	700
1220 YAKIT ÜRÜNLERİ	1.654	2.286	1.062
1221 PETROL VE ÜRÜNLERİ	1.523	2.258	970
1222 DİĞER YAKITLAR	132	28	92
1230 DEMİR DIŞI METALLER	121	167	859
2000 İMALAT SANAYİ	36.849	23.688	38.941
2100 DEMİR VE ÇELİK	1.788	2.307	2.512
2200 KİMYA	1.679	3.287	1.578
2210 ECZACILIK ÜRÜNLERİ VE İLAÇ	69	652	180
2220 PLASTİK	973	296	640
2230 DİĞER KİMYA	637	2.339	757
2300 DİĞER YARI MAMÜLLER	1.779	3.830	3.815
2400 MAKİNE VE ULAŞTIRMA ARAÇLARI	28.396	5.015	17.485
2410 BÜRO VE İLETİŞİM ARAÇLARI	13.506	854	1.481
2411 ELEKTRİK BİLGİ İŞLEM VE OFİS DONANIM	1.338	126	47
2412 İLETİŞİM ARAÇLARI	10.335	354	1.423
2413 YARI İLETKEN VE DEVRELER	1.833	374	11
2420 ULAŞTIRMA ARAÇLARI	9.912	1.718	11.087
2421 OTOMOTİV	5.148	1.235	9.703
2422 DİĞER TAŞIT ARAÇLARI	4.764	483	1.384
2430 DİĞER MAKİNELER	4.978	2.444	4.917
2431 ENERJİ VE GÜÇ MAKİNELERİ	352	432	307
2432 ELEKTRİKLİ OLAMAYAN MAKİNE	2.787	1.315	1.894
2433 ELEKTRİKLİ MAKİNE	1.840	697	2.715
2500 TEKSTİL	559	2.088	3.285
2600 HAZIR GİYİM	167	4.262	7.751
2700 DİĞER İMALAT SANAYİ	2.480	2.898	2.515
2710 KİŞİSEL TÜKETİM MALZEMELERİ	70	1.660	893
2720 HASSAS ÖLÇÜ ALETLERİ	1.265	162	126
2730 DİĞER	1.145	1.077	1.497
3000 DİĞER ÜRÜNLER	167	173	220

Kaynak: European Union, DG Trade Statistics

Güney Kore ve Hindistan'ın sektörler itibari ile Avrupa ihraç pazarındaki rekabet konumlarını yansıtan Tablo.16 ve Tablo.17, Türkiye (Tablo.18) için bu iki ülkeden kaynaklanacak rekabet baskısını daha açık ortaya koymaktadır.

Tablo.16 AB'nin Güney Kore'den İthalatı, 2008 (Milyon Euro)

ÜRÜNLER	AB'NİN GÜNEY KORE'DEN İTHALATI 2008			
	SIRA	MİLYON EURO	TOPLAM PAY %	AB İTHALATI İÇİNDE TOPLAM PAYI %
TOPLAM	8	39.404.6	100.0	2.5
1000 DOĞAL ÜRÜNLER	43	2.335.7	5.9	0.4
1100 TARIM ÜRÜNLERİ	45	378.2	1.0	0.3
1110 GIDA	76	124.0	0.3	0.1
1111 BALIK	36	81.6	0.2	0.5
1112 DİĞER GIDA ÜRÜNLERİ	63	42.4	0.1	0.1
1120 TARIMSAL HAMMADDELER	22	254.2	0.6	1.1
1200 YAKIT VE MADENCİLİK ÜRÜNLERİ	36	1.957.5	5.0	0.4
1210 CEVHER VE MİNERALLER	32	182.4	0.5	0.5
1220 YAKIT ÜRÜNLERİ	29	1.654.3	4.2	0.4
1221 PETROL VE ÜRÜNLERİ	25	1.522.8	3.9	0.5
1222 DİĞER YAKITLAR	24	131.5	0.3	0.1
1230 DEMİR DIŞI METALLER	33	120.7	0.3	0.3
2000 İMALAT SANAYİ	6	36.848.5	93.5	4.2
2100 DEMİR VE ÇELİK	7	1.788.1	4.5	4.2
2200 KİMYA	13	1.679.3	4.3	1.4
2210 ECZACILIK ÜRÜNLERİ VE İLAÇ	15	69.4	0.2	0.2
2220 PLASTİK	6	972.6	2.5	6.0
2230 DİĞER KİMYA	16	637.3	1.6	1.0
2300 DİĞER YARI MAMÜLLER	12	1.778.8	4.5	2.3
2400 MAKİNE VE ULAŞTIRMA ARAÇLARI	4	28.395.9	72.1	6.9
2410 BÜRO VE İLETİŞİM ARAÇLARI	4	13.506.1	34.3	7.9
2411 ELEKTRİK BİLGİ İŞLEM VE OFİS DON	9	1.338.2	3.4	2.0
2412 İLETİŞİM ARAÇLARI	2	10.334.8	26.2	13.8
2413 YARI İLETKEN VE DEVRELER	7	1.833.0	4.7	6.5
2420 ULAŞTIRMA ARAÇLARI	4	9.911.6	25.2	9.9
2421 OTOMOTİV	4	5.147.5	13.1	9.6
2422 DİĞER TAŞIT ARAÇLARI	3	4.764.1	12.1	10.3
2430 DİĞER MAKİNELER	5	4.978.2	12.6	3.5
2431 ENERJİ VE GÜÇ MAKİNELERİ	9	351.5	0.9	1.4
2432 ELEKTRİKLİ OLAMAYAN MAKİNE	5	2.786.5	7.1	4.1
2433 ELEKTRİKLİ MAKİNE	6	1.840.2	4.7	3.5
2500 TEKSTİL	7	559.3	1.4	3.0
2600 HAZIR GİYİM	25	167.2	0.4	0.3
2700 DİĞER İMALAT SANAYİ	9	2.479.9	6.3	1.9
2710 KİŞİSEL TÜKETİM MALZEMELERİ	29	69.8	0.2	0.2
2720 HASSAS ÖLÇÜ ALETLERİ	5	1.265.3	3.2	4.6
2730 DİĞER	9	1.144.8	2.9	1.6
3000 DİĞER ÜRÜNLER	16	166.8	0.4	0.5

Kaynak: European Union, DG Trade Statistics

Tablo.17 AB'nin Hindistan'dan İthalatı, 2008 (Milyon Euro)

ÜRÜNLER	AB'NİN HİNDİSTAN'DAN İTHALATI 2008			
	SIRA	MİLYON EURO	TOPLAM PAY %	AB İTHALATI İÇİNDE TOPLAM PAYI %
TOPLAM	11	29.440.0	100.0	1.9
1000 DOĞAL ÜRÜNLER	25	5.283.4	17.9	0.8
1100 TARIM ÜRÜNLERİ	15	2.451.7	8.3	2.1
1110 GIDA	12	2.147.8	7.3	2.3
1111 BALIK	11	460.2	1.6	2.9
1112 DİĞER GIDA ÜRÜNLERİ	13	1.687.6	5.7	2.2
1120 TARIMSAL HAMMADDELER	19	303.9	1.0	1.4
1200 YAKIT VE MADENCİLİK ÜRÜNLERİ	28	2.831.7	9.6	0.5
1210 CEVHER VE MİNERALLER	19	379.5	1.3	1.0
1220 YAKIT ÜRÜNLERİ	25	2.285.7	7.8	0.5
1221 PETROL VE ÜRÜNLERİ	19	2.257.5	7.7	0.7
1222 DİĞER YAKITLAR	37	28.3	0.1	0.0
1230 DEMİR DIŞI METALLER	28	166.5	0.6	0.4
2000 İMALAT SANAYİ	7	23.687.5	80.5	2.7
2100 DEMİR VE ÇELİK	6	2.307.2	7.8	5.4
2200 KİMYA	8	3.287.3	11.2	2.7
2210 ECZACILIK ÜRÜNLERİ VE İLAÇ	7	651.9	2.2	1.6
2220 PLASTİK	12	296.2	1.0	1.8
2230 DİĞER KİMYA	8	2.339.2	7.9	3.5
2300 DİĞER YARI MAMÜLLER	4	3.830.2	13.0	4.9
2400 MAKİNE VE ULAŞTIRMA ARAÇLARI	14	5.014.7	17.0	1.2
2410 BÜRO VE İLETİŞİM ARAÇLARI	18	853.5	2.9	0.5
2411 ELEKTRİK BİLGİ İŞLEM VE OFİS DON	18	125.9	0.4	0.2
2412 İLETİŞİM ARAÇLARI	17	353.9	1.2	0.5
2413 YARI İLETKEN VE DEVRELER	10	373.8	1.3	1.3
2420 ULAŞTIRMA ARAÇLARI	10	1.717.6	5.8	1.7
2421 OTOMOTİV	8	1.234.8	4.2	2.3
2422 DİĞER TAŞIT ARAÇLARI	14	482.8	1.6	1.0
2430 DİĞER MAKİNELER	9	2.443.6	8.3	1.7
2431 ENERJİ VE GÜÇ MAKİNELERİ	7	431.5	1.5	1.8
2432 ELEKTRİKLİ OLAMAYAN MAKİNE	10	1.314.8	4.5	2.0
2433 ELEKTRİKLİ MAKİNE	13	697.3	2.4	1.3
2500 TEKSTİL	3	2.087.7	7.1	11.1
2600 HAZIR GIYIM	4	4.261.9	14.5	6.9
2700 DİĞER İMALAT SANAYİ	7	2.898.4	9.8	2.2
2710 KİŞİSEL TÜKETİM MALZEMELERİ	3	1.659.9	5.6	5.0
2720 HASSAS ÖLÇÜ ALETLERİ	17	161.5	0.5	0.6
2730 DİĞER	10	1.077.0	3.7	1.5
3000 DİĞER ÜRÜNLER	15	173.4	0.6	0.5

Kaynak: European Union, DG Trade Statistics

Tablo.18 AB'nin Türkiye'den İthalatı, 2008 (Milyon Euro)

ÜRÜNLER	AB'NİN TÜRKİYE'DEN İTHALATI 2008			
	SIRA	MİLYON EURO	TOPLAM PAY %	AB İTHALATI İÇİNDE TOPLAM PAYI %
TOPLAM	7	45.886.6	100.0	3.0
1000 DOĞAL ÜRÜNLER	22	5.974.3	13.0	0.9
1100 TARIM ÜRÜNLERİ	7	3.353.7	7.3	2.9
1110 GIDA	6	3.093.4	6.7	3.3
1111 BALIK	19	199.0	0.4	1.2
1112 DİĞER GIDA ÜRÜNLERİ	4	2.894.4	6.3	3.7
1120 TARIMSAL HAMMADDELER	21	260.3	0.6	1.2
1200 YAKIT VE MADENCİLİK ÜRÜNLERİ	29	2.620.6	5.7	0.5
1210 CEVHER VE MİNERALLER	14	699.8	1.5	1.8
1220 YAKIT ÜRÜNLERİ	37	1.061.8	2.3	0.2
1221 PETROL VE ÜRÜNLERİ	28	970.3	2.1	0.3
1222 DİĞER YAKITLAR	25	91.5	0.2	0.1
1230 DEMİR DİŞİ METALLER	10	859.0	1.9	2.3
2000 İMALAT SANAYİ	5	38.941.3	84.9	4.5
2100 DEMİR VE ÇELİK	4	2.512.4	5.5	5.9
2200 KİMYA	14	1.577.6	3.4	1.3
2210 ECZACILIK ÜRÜNLERİ VE İLAÇ	11	180.2	0.4	0.4
2220 PLASTİK	8	640.1	1.4	3.9
2230 DİĞER KİMYA	14	757.4	1.7	1.1
2300 DİĞER YARI MAMÜLLER	5	3.8150.	8.3	4.9
2400 MAKİNE VE ULAŞTIRMA ARAÇLARI	6	17.485.0	38.1	4.2
2410 BÜRO VE İLETİŞİM ARAÇLARI	13	1.480.9	3.2	0.9
2411 ELEKTRİK BİLGİ İŞLEM VE OFİS DON	23	46.8	0.1	0.1
2412 İLETİŞİM ARAÇLARI	9	1.423.1	3.1	1.9
2413 YARI İLETKEN VE DEVRELER	27	11.0	0.0	0.0
2420 ULAŞTIRMA ARAÇLARI	3	11.087.3	24.2	11.1
2421 OTOMOTİV	2	9.703.2	21.1	18.2
2422 DİĞER TAŞIT ARAÇLARI	8	1.384.1	3.0	3.0
2430 DİĞER MAKİNELER	6	4.916.8	10.7	3.4
2431 ENERJİ VE GÜÇ MAKİNELERİ	10	307.3	0.7	1.3
2432 ELEKTRİKLİ OLAMAYAN MAKİNE	7	1.894.2	4.1	2.8
2433 ELEKTRİKLİ MAKİNE	5	2.715.3	5.9	5.2
2500 TEKSTİL	2	3.284.8	7.2	17.5
2600 HAZIR GİYİM	2	7.751.4	16.9	12.5
2700 DİĞER İMALAT SANAYİ	8	2.515.0	5.9	1.9
2710 KİŞİSEL TÜKETİM MALZEMELERİ	6	892.8	1.9	2.7
2720 HASSAS ÖLÇÜ ALETLERİ	19	125.5	0.3	0.5
2730 DİĞER	8	1.496.6	3.3	2.1
3000 DİĞER ÜRÜNLER	14	219.7	0.5	0.6

Kaynak: European Union, DG Trade Statistics

Avrupa Birliği'nin yapacağı yeni serbest ticaret anlaşmaları ile ülkelerin Türkiye karşısında kazanacakları avantajları yansıtan en önemli gösterge Avrupa Birliği'nin bu ülke ürünlerine bugün uyguladığı tarife oranlarıdır.

Bu çerçevede aşağıda Tablo.19'da Avrupa Birliği'nin Güney Kore ve Hindistan'dan çeşitli ürünlerin ithalatında uyguladığı tarife oranları sunulmaktadır. Serbest ticaret anlaşmaları ile bu tarife oranlarının indirilmesi ve sıfırlanması Güney Kore ve Hindistan'a avantaj sağlayacak ve Türkiye'nin Avrupa pazarında Güney Kore ve Hindistan'a karşı avantajı ortadan kalkacaktır.

Tablo.19 Avrupa Birliği'nin İthalatta Uyguladığı Tarife Oranları

Sektörler	Güney Kore	Hindistan
Gıda Ürünleri	14.4-178.2	10.9-174.7
Demir Çelik	0-3.7	0
Plastik	0.6-6.5	0-3
Büro ve İletişim Araçları	0-13.2	0
Elektronik Bilgi İşleme ve Ofis Donanım	0-07	0
İletişim Araçları	2.1-6.7	0
Otomotiv	10.0	6.5
Gemi ve Suda Yüzen Taşıtlar	0.6-2.7	0
Elektrikli Olmayan Makine	0-3.4	0
Elektrikli Makine		0
Tekstil	5.0-9.6	2.0-9.6
Hazır Giyim	6.5-12.0	5.0-9.6

KAYNAK: United Nations, Trademap, Trade Statistics

Güney Kore ve Hindistan, Türkiye'nin iç pazarında da yerli üreticiler için önemli rakipler konumundadır. Avrupa Birliği'nin serbest ticaret anlaşması yapması halinde Türkiye uyum yükümlülüğü nedeniyle Güney Kore ve Hindistan'a iç pazarına erişim olanağı taşıyacaktır.

Bugüne kadar Güney Kore ve Hindistan ürünlerine karşı korunan iç pazar koruma olanaklarını kaybedecek ve çok sayıda sektöre ilave rekabet baskısı yaratacaktır.

Bunlara ilave olarak, Güney Kore ve Hindistan müzakerelerinde olduğu gibi üçüncü ülkelerin müzakerelerdeki pazarlık güçleri de yüksek olmaktadır. Bu ülkelerin istisnalar, geçiş süreleri, ürün listelerinin kapsamı, hassas sektörler, menşe kuralları, gümrük vergisi iadeleri, sübvansiyonlar gibi konularda pazarlık güçleri yüksek olup Türkiye ile müzakerelerde de bu güçlerini kullanacaklardır.

4. TÜRKİYE’NİN SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI UYGULAMASINDA KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

GİRİŞ

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı uyarınca Avrupa Birliğı’nin ortak ticaret politikasına uyum sağılamakla yükümlü olan Türkiye bu kapsamda yer alan serbest ticaret anlaşmaları uygulamalarında önemli sorunlar ile karşı karşıyadır ve bu sorunlar Türkiye ile AB arasında tesis edilen Gümrük Birliğınin Türkiye aleyhine çalışmasına yol açmaktadır.

Avrupa Birliğı’nin üçüncü ülkeler ile yaptığı serbest ticaret anlaşmaları Türkiye ile üçüncü ülke arasında aynı anda yürürlüğü girmemekte, Türkiye bu üçüncü ülkeler ile ayrıca müzakere yaparak müstakil serbest ticaret anlaşmaları akdetmektedir.

Avrupa Birliğı ile Türkiye’nin üçüncü ülke ile serbest ticaret anlaşmaları akdetmeleri arasında geçen zaman süresince Türkiye aleyhine rekabet koşulları oluşmaktadır.

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı alındığı dönemde (1995 Mart) Türkiye’nin orta vadede Avrupa Birliğı yesi olacağı perspektifi ile hazırlanmıştır. Ancak yelik süreci uzadıkça 1/95 sayılı kararın o günkü koşullar içinde hazırlanan içeriğı bugün serbest ticaret anlaşmaları uygulamalarında Türkiye için ticarete asimetri yaratmaya başlamıştır.

Avrupa Birliğı’nin yenilenen dış ticaret stratejisinde ikili ticarete ve serbest ticaret anlaşmalarına önem vermeye başlaması ve özellikle Türkiye’nin dış ve i pazarlarında rakibi olan ülkeler ile serbest ticaret anlaşmaları yapma nceliğı olması Türkiye için serbest ticaret anlaşmalarından kaynaklanan sıkıntıları daha da arttıracaktır.

Bu çerçevede çalışmanın dördüncü bölümünde Türkiye'nin serbest ticaret anlaşmaları uygulamalarında karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri sunulmaktadır.

4.1 TÜRKİYE'NİN SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI UYGULAMASINDA KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR

Türkiye'nin serbest ticaret anlaşmaları uygulamalarında karşılaştığı sorunlar şunlardır;

1. Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkeler ile akdettiği serbest ticaret anlaşmalarına Türkiye aynı anda taraf olamamaktadır.
2. Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkeler ile akdettiği serbest ticaret anlaşmaları karşısında Türkiye Ortaklık Konseyi Kararı gereğince ithalat rejiminde üçüncü ülke ile yapılan anlaşmada oluşturulan AB dış ticaret rejimine aynı anda uyum sağlamaktadır (AB'nin üstlendiği yükümlülükleri üstlenmektedir). Ancak üçüncü ülkeye ihracatında Türkiye ile üçüncü ülke arasındaki mevcut koşullar geçerli olmaktadır.

Türkiye böylece AB'nin üçüncü ülke ile yaptığı anlaşma ile iç pazarını üçüncü ülkenin erişimine açmakta, ancak üçüncü ülkenin pazarına erişememekte ve üçüncü ülke pazarına erişimde imtiyazlar elde eden AB-27 ülkelerine karşı da ticarete dezavantajlı konuma gelmektedir.

3. Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkeler ile akdettiği serbest ticaret anlaşmalarının hazırlık ve müzakere sürecine Türkiye katılamamaktadır. Avrupa Birliği'nin STA akdetmek istediği ülkelere çıkarları ve beklentileri ile Türkiye'nin bu ülkeler ile ilgili çıkarları ve beklentileri çoğunlukla örtüşmemekte ve örtüştürülmesine ilişkin bir çaba da gösterilmemektedir.

Bu nedenle Ortaklık Konseyi Kararı'nın 16. maddesinde yer alan

“Türkiye, AB’nin tüm ticaret ve ortak rekabet politikasını üstlenir” ve “Türkiye ilgili ülkelerle (AB’nin serbest ticaret anlaşması yaptığı üçüncü ülkeler) karşılıklı yarar temeline dayanan anlaşmaları müzakere eder” ifadesi bugün fiiliyatta “Türkiye, AB ve üçüncü ülkeler yararına anlaşmaları müzakere eder” haline dönüşmektedir.

4. Avrupa Birliği serbest ticaret anlaşması akdetmeyi planladığı ülkelerle ilgili olarak müzakere pozisyonunu belirlemeden önce uzun vadeli öngörülerini içeren kapsamlı etki analizleri hazırlamakta, kendi ihtiyaçlarını, önceliklerini ve verebileceği tavizleri bu etki analizlerine dayandırmaktadır. Bu etki analizlerinin içine Türkiye’nin konumu dahil edilmemektedir. Bu nedenle serbest ticaret anlaşmalarının içeriği Türkiye gözetilmeden hazırlanmakta ancak Türkiye bu koşullarda hazırlanan anlaşmanın hükümlerine uymakla yükümlü olmaktadır.
5. Avrupa Birliği’nin üçüncü ülkelerle serbest ticaret anlaşmalarına Türkiye katılmamakta ve taraf olamamaktadır. İçeriği hakkında bilgilendirilmeyen, görüşleri alınmayan ve çıkarları gözetilmeyen Türkiye için serbest ticaret anlaşmasının sonuçları bağlayıcı olmaktadır. Türkiye böylece içeriğine müdahale edemediği serbest ticaret anlaşmalarının akdedilmesi ile birlikte AB’nin taahhütlerine paralel yükümlülükler üstlenmekte ve çıkarlarına aykırı olan sonuçlara katlanmaktadır.
6. Türkiye, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı 16. maddesi gereğince AB’nin serbest ticaret anlaşması akdettiği ülkeler ile ayrıca müzakerelerde bulunarak serbest ticaret anlaşması akdetmekle yükümlüdür. Ancak üçüncü ülkeler Türkiye ile serbest ticaret anlaşması akdetmek konusunda isteksiz davranmaktadır ve müzakereleri zamana yaymaktadır. AB’nin üçüncü ülkeler ile yaptığı anlaşmalara koyduğu Türkiye maddesi de bağlayıcı olmamaktadır.
7. Türkiye, AB’nin serbest ticaret anlaşması akdettiği ülkeler ile ayrıca müzakere ederek serbest ticaret anlaşması akdetmek durumundadır. Ancak üçüncü ülkeler ile müzakerelerde baştan dengesizlik oluşmaktadır. Nitekim Türkiye üçüncü ülkelerden yapacağı ithalatta baştan AB’nin

bu üçüncü ülke ile yaptığı anlaşmanın hükümlerine uyum göstermiş bulunmaktadır. Müzakere edilen konu daha çok üçüncü ülkenin Türkiye’den yapacağı ithalatla ilgili olmaktadır. Üçüncü ülke Türkiye’den yapacağı ithalatta AB ile yaptığı anlaşmanın kurallarına uymakla yükümlü değildir. Türkiye yeniden kendi pozisyonu için bu üçüncü ülke ile pazarlık etmektedir. Müzakereler sonucunda kendi ithalatında AB ülkeleri ile aynı yükümlülöklere uymakta, ancak ihracatında AB ölkelerinin elde ettiği avantajları ve tavizleri elde edemeyebilmektedir.

Türkiye için oluşan bu eşitsizlik 1/95 sayılı kararın karşılıklı ve eşit fayda sağlama ilkesine ters düşmektedir.

8. AB’nin üçüncü ölkeler ile akdettiği serbest ticaret anlaşmasına istinaden üçüncü ölkelerin anlaşmaya konu olan ürünleri (Türkiye’nin 1/95 sayılı kararı ile tesis edilen Gümrük Birliğindeki mal listesi ile uyumlu olanlar) Türkiye pazarına serbest erişim ve dolaşım olanağına kavuşmaktadır. Türkiye ise üçüncü ülke pazarına erişim olanağına kavuşmamaktadır. Türkiye ancak bu üçüncü ülke ile serbest ticaret anlaşması akdettiği takdirde bu olanağı kavuşmaktadır. Bu nedenle üçüncü ölkenin AB ve Türkiye ile akdettiği serbest ticaret anlaşmalarının tarihleri arasında geçen dönemde Türkiye’nin dış ticaret dengesi üçüncü ülke lehine gelişmektedir. Türkiye ile serbest ticaret anlaşması akdetmemesi halinde ise Türkiye’nin üçüncü ülke ile dış ticaretindeki aleyhine denge süreklilik kazanmaktadır.

Türkiye AB’nin serbest ticaret anlaşması akdettiği ölkeler karşısında açık pazar haline gelmekte ve dış ticaret dengesi bu ülke ile serbest ticaret anlaşması yapana kadar aleyhine gerçekleşmektedir.

9. Avrupa Birliği serbest ticaret anlaşması akdettiği ölkelerin pazarlarına erişim olanağına kavuşmaktadır. Ancak Türkiye için bu geçerli olmamaktadır. Bu nedenle Avrupa Birliği üyesi ölkeler, sektörler ve şirketler serbest ticaret anlaşması akdedilen ülke pazarında Türkiye karşısında rekabet avantajı elde etmektedir. Türkiye’nin bu rekabet koşullarını eşitlemesi veya yakınlaştırması üçüncü ülke ile serbest ticaret anlaşması akdetmesiyle mümkün olmaktadır.

Bu nedenle Türkiye'nin üçüncü ülkelerle serbest ticaret anlaşmalarındaki gecikme Avrupa Birliği üyelerinin Türkiye karşısında elde ettiği haksız rekabet olanaklarının sürmesini sağlamaktadır.

10. Türkiye, Avrupa Birliği'nin serbest ticaret anlaşması akdetmediği ülkeler ile ayrıca serbest ticaret anlaşması akdedememektedir. Bu nedenle dış ticaret stratejisi geliştirmekte ve uygulamakta sınırlanmaktadır. Bu koşullar ve AB'nin serbest ticaret anlaşması yaptığı ülkelerin Türkiye ile anlaşma yapmaktaki isteksizlikleri Türkiye'yi AB-27 pazarına bağımlı hale getirmektedir.
11. Avrupa Birliği'nin serbest ticaret anlaşması akdettiği ülkelere ithal edilen ürünler ATR-1 belgesi ile Avrupa pazarında ve Türkiye'de serbestçe dolaşım hakkına sahip olmaktadır. Bu serbest dolaşım AB'nin üçüncü ülke ile yaptığı anlaşmadaki tarife oranları ile gerçekleşmektedir. Eğer ithalatta herhangi bir tarife oranı var ise (gümrük vergisi varsa) bu gümrük vergisi malın Avrupa'ya giriş yaptığı ülkede ödenmekte ve gümrük vergisi Avrupa Birliği'ne gelir olarak kaydedilmektedir. Bu mal daha sonra Türkiye'ye girebilmekte ve Türkiye'de üretimde kullanılmakta veya tüketilmektedir. Ancak malın nihai olarak kullanıldığı veya tüketildiği Türkiye gümrük vergisi (tarife uygulanıyor ise, sıfır değilse) gelirinden mahrum kalmaktadır. Türkiye AB bütününde toplanan bu gümrük vergisi gelirinden tam üye olmadığı için pay da alamamaktadır.
12. Avrupa Birliği'nin serbest ticaret anlaşması akdettiği ülkelere devlet yardımları ve rekabet hukuku gibi düzenlemeler AB düzenlemelerinden farklı olup üçüncü ülkelere avantajlar sağlamaktadır. Türkiye ise başta devlet yardımları olmak üzere AB ile uyumludur. AB'nin serbest ticaret anlaşması akdettiği ülke Türkiye karşısında pazara erişim olanağına kavuşurken, bir de bu olanağı muhtemelen Türkiye'den daha avantajlı olan devlet yardımları ve benzeri düzenlemelerin ayrıcalıkları/destekleri ile kullanmaktadır. Türkiye böylece iç pazarda haksız rekabet ile karşılaşmaktadır.

13. AB'nin serbest ticaret anlaşması akdettiği ülkelerin malları Türkiye pazarına erişim olanağına sahip olmaktadır. Türkiye bu ülkelerin ürünleri karşısındaki koruma olanaklarını kaybetmektedir ve ithalatta AB'nin yükümlülüklerini üstlenmektedir. Üçüncü ülkelerin ürünlerine Türkiye pazarına tek taraflı olarak erişim olanağı sağlanması ile iç pazardaki sektörler ve şirketler önemli bir rekabet baskısı ile karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle emek-yoğun ve maliyet-fiyat rekabeti içinde olan sektörler bu baskıdan daha olumsuz etkilenmektedir.
14. Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkelerle yapmayı planladığı ve müzakere ettiği yeni nesil serbest ticaret anlaşmaları sadece tarife oranlarının indirimi ile sınırlı olmayıp çok daha kapsamlı ve karmaşık içeriklere sahip bulunmaktadır. Bu yeni nesil serbest ticaret anlaşmaları Türkiye için de oldukça yeni ve uygulanmayan düzenlemeleri ve mevzuatları içermektedir. Türkiye'nin üçüncü ülkeler ile müzakerelerinde esas alacağı yeni nesil anlaşmalar bu özellikleri ile ilave sıkıntı yaratacaktır.
15. Avrupa Birliği yeni dönemde bölgesel birlikler ile de serbest ticaret anlaşmaları akdetmeye planlamaktadır. Türkiye yeni dönemde çoklu sayıda ülke ile müzakere masasına oturacak ve aynı anda çok sayıda ülke ile pazarlık ederek uzlaşma arayacaktır. Bu koşullar ile üçüncü ülkelerle ayrıca müzakereler yürüterek serbest ticaret anlaşmaları akdedilmesi zorlaşacaktır.

4.2 TÜRKİYE'NİN SERBEST TİCARET ANLAŞMALARINDAN KAYNAKLANAN SORUNLARI İÇİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Türkiye, serbest ticaret anlaşmalarının uygulanmasından kaynaklanan sorunların çözümü için öncelikle temel ilkeler ve öneriler geliştirilmeli ve önerilerini Avrupa Birliği ile müzakere etmelidir.

Sorunların çözümünde Türkiye'nin bağlı kalması uygun görülen temel ilkelere ilişkin öneriler aşağıda sunulmaktadır.

- a. Türkiye çok taraflı ve ikili ticaretin serbestleştirilmesine ve geliştirmesine karşı değildir ve desteklemektedir.
- b. Türkiye, AB ile Gümrük Birliği'ne karşı değildir ve Gümrük Birliği'nin sürdürülmesini desteklemektedir.
- c. Türkiye, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın büyük bölümünde altı özenle çizilmiş olan Gümrük Birliği'nin iyi işleyişinin sağlanmasını amaçlamaktadır.
- d. Gümrük Birliği'nin serbest ticaret anlaşmaları uygulamalarının bugün ulaştığı nokta Gümrük Birliğinin iyi işlemesi ilkesine aykırılık oluşturmaktadır ve Gümrük Birliğinin iyi işleyişinin sağlanması amacıyla serbest ticaret anlaşmalarının uygulanması konusunda müzakereler yapılmalı ve iyileştirmeler sağlanmalıdır.
- e. Serbest ticaret anlaşmasının uygulanmasında iyileştirme önerileri ve talepleri ilave ayrıcalık veya tavizler olmayıp Gümrük Birliğinin yeniden karşılıklı eşitlik ve fayda temelinde işletilmesine yönelik öneri ve talepler olmalı ve AB tarafına bu çerçevede sunulmalıdır.
- f. Serbest ticaret anlaşmalarının uygulanmasında karşılaşılan sorunların çözümü sadece 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile tesis edilen Gümrük Birliği'nin iyi işleyişi ile ilişkilendirilmeli ve bugünün bir sorunu olarak tarif edilmeli, bu konu Türkiye'nin tam üyelik müzakereleri ile ilişkilendirilmemelidir. Türkiye bu çerçevede 1/95 sayılı karar ile elde ettiği hakları kullanmalıdır.

Bu temel ilkelerin benimsenerek serbest ticaret anlaşmalarının uygulanmasından kaynaklanan sorunların çözümü amacı ile geliştirilen öneriler aşağıda sunulmaktadır. Çözüm önerileri iki grupta sunulmaktadır. Bunlar 1/95 sayılı karar hükümleri çerçevesinde çözüm önerileri, ikincisi 1/95 sayılı karara ilave ve revize hükümler çerçevesinde çözüm önerileridir.

4.2.1 1/95 SAYILI KARAR HÜKÜMLERİ ÇERÇEVESİNDE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı Gümrük Birliği'nin iyi işleyişinin sağlanmasına yönelik çok sayıda kurumsal hükmü içermektedir. Türkiye öncelikle mevcut anlaşmanın bu hükümlerinde yer alan haklarını kullanarak serbest ticaret anlaşmalarından kaynaklanan sorunların çözülmesini sağlamalıdır. 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi kararı hükümleri çerçevesinde çözüm önerileri aşağıda sunulmaktadır.

1. AT-Türkiye Gümrük Birliği Ortak Komitesi'nin Kullanılması

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın Kurumsal Hükümler başlıklı V. Kısım /I. Bölüm'de 50. madde AT-Türkiye Gümrük Birliği Ortak Komitesi kurulması ve çalışmasını düzenlemektedir.

Buna göre Ortaklık Kararı'nın 24. maddesi uyarınca AT-Türkiye Gümrük Birliği Ortak Komitesi kurulmuştur. Bu komite bilgi ve görüş alışverişi sağlar. Ortaklık Konseyine tavsiyelerde bulunur ve Gümrük Birliği'nin düzgün işleyişini sağlamak için görüş bildirir.

Buna göre Gümrük Birliğinin işleyişini doğrudan ilgilendiren ticaret politikası, üçüncü ülkelerle imzalanan ve sanayi ürünleri itibariyle ticari boyutu olan anlaşmalar, sanayi ürünleri ticaretindeki teknik engellerin kaldırılmasına ilişkin mevzuat, rekabet, fikri ve sınai mülkiyet ve gümrük mevzuatı alanlarında, mevzuat tespiti ve değiştirilmesi esnasında karşılıklı olarak danışılacaktır.

Gümrük Birliği'nin düzgün işleyişinin gerektirdiği durumlarda, Türk uzmanlar, Avrupa Komisyonu'nun bazı teknik komitelerinin çalışmalarına da katılacaklardır. (Ek.9; Noneklatür, Gümrük Kodu, Menşe, Değerleme, Dış Ticaret İstatistikleri Komiteleri)

V.Kısım/I.Bölüm'de 51. madde 4. bendine göre ise, Gümrük Birliği Ortak Komitesi, görevlerini yerine getirmesine yardım için gerekli göreceği şekilde alt komiteler ve çalışma grupları oluşturabilir.

Türkiye mevcut düzenleme çerçevesinde öncelikle Ortak Komitesinde “üçüncü ülkeler ile imzalanan anlaşmalar esnasında karşılıklı olarak danışılacaktır” hükmünü çalıştırarak komiteyi aktif hale getirmeli, teknik komitelerde dış ticaret ve ikili anlaşmalar ile ilgili komitelere de katılımı talep etmelidir.

Ayrıca Gümrük Birliği Ortak Komitesinde “Serbest Ticaret Anlaşmaları’ndan Kaynaklanan Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerileri Geliştirilmesi” amacı ile bir alt çalışma grubu oluşturulmalı, bu grup 3 ay içinde ayrıntılı bir Rapor hazırlayarak Ortaklık Konseyine sunmalıdır.

2. Koruma (Protection) Önlemleri Alınması

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı’nın V. Kısım Danışma ve Karar Usulleri başlıklı 2. Bölümünde Madde.56 koruma önlemleri alınabilecek halleri tarif etmektedir.

Buna göre Gümrük Birliği’nin işleyişini doğrudan ilgilendiren bir alanda Topluluk ve Türk Mevzuatı veya bu mevzuatın uygulanması esnasında ortaya çıkan farklılıkları, ticaret sapması oluşturması, malların serbest dolaşımının engellenmesi veya engelleme tehdidi oluşturması ve etkilenen tarafın acil önlemleri gerekli görmesi durumunda, söz konusu taraf gerekli koruma (protection) önlemlerini alarak , Gümrük Birliği Ortak Komitesine bilgi verebilir. Komite bu önlemlerin değiştirilmesi veya kaldırılmasına karar verebilir. Gümrük Birliği’nin işleyişini en az etkileyen önlemlere öncelik verilmelidir.

Türkiye bu hüküm uyarınca, AB’nin üçüncü ülkelerle yaptığı anlaşmaların Türkiye için Gümrük Birliği’nin tek taraflı çalışmasına yol açtığı gerekçesi ile gerekli koruma önlemlerini almalıdır. Koruma önlemleri ile ilgili olarak da ortak komiteye bilgi vermelidir.

3. Korunma (Safeguard) Önlemleri Alınması

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının V. Kısım Korunma Önlemleri başlıklı 4. Bölümünde 61. madde Korunma Önlemlerini düzenlemektedir. Buna göre taraflar, Katma Protokolü 60. maddesiyle belirlenen korunma tedbirleri mekanizmaları ile usullerinin geçerliliklerini koruyacaklarını teyit etmektedirler.

Katma Protokol, madde 60/1; Türk ekonomisinin bir faaliyet sektörünü veya dış mali istikrarını tehlikeye düşürecek ciddi bozukluklar ortaya çıkar veya Türkiye'nin bir bölgesinin ekonomik durumunun bozulması şeklinde güçlükler belirirse, Türkiye gerekli korunma (safeguard) önlemlerini alabilir. Bu tedbirler ve bunların uygulama usulleri Ortaklık Konseyine geciktirmeksizin bildirilir.

Türkiye bu hüküm uyarınca, AB'nin üçüncü ülkelerle yaptığı anlaşmaların tek taraflı çalışmasının Türkiye'nin sektörler ve dış mali istikrarını bozacağı gerekçesi ile gerekli korunma önlemlerini almalıdır.

4. 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı 16. maddesindeki “Karşılıklı Yarar” İlkesinin Uygulanması ve “Uzlaşmazlık Mekanizmasının” Çalıştırılması

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 16. maddesinde Türkiye'nin AB ortak ticaret politikasına uyum sağlayacağı ve bu kapsamda Birliğin tercihli otonom rejimlerine ve ticaret anlaşmalarına “**karşılıklı yarar**” esasına dayalı olarak yine uyum sağlayacağı hükmü bulunmaktadır.

Türkiye'nin ticaret anlaşmalarına uyumu bugünkü koşullarda “karşılıklı yarar” esasına göre değil, adeta “AB ülkeleri ve üçüncü ülkeler yararına” sağlanmaktadır.

Türkiye “karşılıklı yarar” ilkesine dayalı olarak tercihli otonom rejimlerine ve ticaret anlaşmalarına uyum hükümlerinin yeniden düzenlenmesini talep etmeli ve bu konuda “uzlaşmazlıklar mekanizması” çalıştırmalıdır.

5. Tercihli Otonom Rejimler ve Ticaret Anlaşmaları Danışma Mekanizmasının Kurulması

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Karar belgesinin bir çok hükmünde Gümrük Birliği'nin düzgün işleyişinin sağlanması bakımından “Türkiye ile AB arasında etkin bir danışma mekanizması kurulması” ifadesine dayanarak;

Türkiye'nin serbest ticaret anlaşmalarının uygulanmasından kaynaklanan ve gümrük birliğinin işleyişini bozan sorunların çözümü için Ortaklık Konseyi bünyesinde bir “Tercihli Otonom Rejimler ve Ticaret Anlaşmaları Danışma Mekanizması” kurulmalıdır. Bu mekanizma karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin çözüm önerileri geliştirilmelidir.

Yine bu paralelde Avrupa Birliği'nin dış ticaret ile ilgili kararlarının alındığı ve Türkiye'nin tam üye olmadığı için yer almadığı AB Komisyonu 133. Komitesi ile Türkiye bir istişare mekanizması kurmalıdır. Burada temel amaç Avrupa Birliği'nin akdettiği serbest ticaret anlaşmalarında Türkiye'nin de çıkarlarını azami ölçüde gözetmesi olmalıdır.

4.2.2 1/95 SAYILI KARARA İLAVE VE REVİZE HÜKÜMLER ÇERÇEVESİNDE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Türkiye yine 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'na tesis edilen Gümrük Birliğinin düzgün işleyişi amacı ile serbest ticaret anlaşmalarından kaynaklanan sorunların çözümü için 1/95 sayılı karara ilave ve revize hükümler çerçevesinde öneriler geliştirmelidir.

Bu ilave hüküm önerileri 1/95 sayılı kararın ve Avrupa Topluluğunu kuran Roma Antlaşması 133. maddesinde tarif edilen ortak ticaret politikasının ilkelerine ve felsefesine aykırı olmamalıdır.

Bu çerçevede çözüm önerileri aşağıda sunulmaktadır;

1. AB'nin Üçüncü Ülkeler İle Serbest Ticaret Anlaşmaları Müzakerelerine Türkiye'nin Doğrudan Katılımı

Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkeler ile yapacağı serbest ticaret anlaşmaları ile ilgili hazırlıklara ve müzakerelere Türkiye doğrudan katılmalıdır. Hazırlıklarda ve müzakerelerde Türkiye diğer 27 ülke ile eşit konumda sürece katılmalıdır. Türkiye'nin de etki analizi yapılmalı, tarife indirim önerileri, hassas sektörler, taviz modalitesi, geçiş süreleri gibi talepleri göz önünde bulundurulmalı ve üçüncü ülke ile serbest ticaret anlaşması Türkiye'nin de çıkarları gözetilerek yapılmalıdır.

2. AB'nin Üçüncü Ülkeler İle Serbest Ticaret Anlaşmaları Müzakerelerinde Türkiye'nin Bilgilendirilmesi ve Gözetilmesi

Avrupa Birliği üçüncü ülkeler ile yapacağı serbest ticaret anlaşmaları ile ilgili hazırlık ve müzakere sürecinde Türkiye ile istişare mekanizması kurmalı, Türkiye'yi sürekli bilgilendirmeli, Türkiye'nin etki analizini yapmalı, Türkiye'nin görüş ve taleplerini almalı ve anlaşmada Türkiye'nin çıkarlarını da azami ölçüde gözetmelidir. Bu öneride Türkiye hazırlık ve müzakere sürecine doğrudan katılmamakla birlikte çıkarları azami ölçüde gözetmektedir.

3. AB ile Türkiye'nin Üçüncü Ülkeler İle Aynı Anda Serbest Ticaret Anlaşması Müzakeresi Yapması

Avrupa Birliği serbest ticaret anlaşması akdedeceği ülke ile müzakerelere başladığında, üçüncü ülkenin aynı anda Türkiye ile de müzakerelerinin başlatılması sağlanmalıdır. AB'nin müzakerelerinde Türkiye'nin de çıkarları gözetilmeli, Türkiye de üçüncü ülke ile anlaşmayı tamamlamalı, AB ve Türkiye üçüncü ülke ile ayrı serbest ticaret anlaşmaları akdetmeli, böylece pazara erişim karşılıklı aynı anda sağlanarak adil rekabet tesis edilmelidir.

4. AB'nin Serbest Ticaret Anlaşması Yaptığı Üçüncü Ülkelere Bağlayıcı Türkiye Şartı Getirilmesi

AB, serbest ticaret anlaşması yaptığı üçüncü ülkelere Türkiye ile serbest ticaret anlaşması yapmayı zorunlu kılacak, bağlayıcı ve yaptırımları olan ek maddeler getirmelidir.

Bu zorlayıcı, bağlayıcı ve yaptırım içeren hükümler AB ile üçüncü ülkenin karşılıklı çıkarlarını zedelemekten sadece üçüncü ülkelerin mevcut koşullarda Türkiye karşısında elde ettiği olanakların sınırlandırılmasını ve bu amaçla Türkiye'nin gerekli koruma ve korunma kararlarını uygulayabileceğini içermelidir.

Örneğin üçüncü ülkelere AB ile anlaşma yürürlüğe girdikten sonra azami 1 yıl içinde müzakerelere başlama ve azami 3 yıl içinde de müzakereleri tamamlama şartı getirilmeli, aksi takdirde Türkiye'nin koruma ve korunma önlemleri alabileceği belirtilmelidir. Türkiye'nin bu hakları kullanabileceği ilave düzenlemeler de yapılmalıdır.

Burada bir başka yaptırım Türkiye ile anlaşmalar akdedilmeden AB'nin üçüncü ülke serbest ticaret anlaşmasındaki bazı hükümlerin yürürlüğe girmemesi olabilecektir.

5. Türkiye'nin AB'nin Serbest Ticaret Anlaşmasına Kendi Anlaşmasının Akdedilmesi İle Uyum Sağlaması

Türkiye, AB'nin üçüncü ülke ile imzaladığı anlaşma hükümlerini bugün olduğu gibi hemen değil, kendisinin üçüncü ülke serbest ticaret anlaşmasını akdettiği tarihte uygulamaya başlamalıdır. Bu uygulama ile ortak ticaret politikasına karşılıklı yarar, eşitlik ve hakkaniyet ilkesi içinde uyum sağlanmış olacaktır. Buna ilişkin olarak ilave düzenlemeler yapılmalıdır.

6. Türkiye'ye Kendi Serbest Ticaret Anlaşmasını Akdedene Kadar Önlemler Alma Hakkı Tanınması

Türkiye, Avrupa Birliği'nin serbest ticaret anlaşması akdetmesi ile ortaya çıkan yükümlülüklerini yerine getiren düzenlemeleri yapmalıdır.

Ancak Türkiye'ye kendi ticaret anlaşmasını yapana kadar uygulamak üzere önlemler alma hakkı ve yetkisi tanınmalıdır. Türkiye ürünlerin menşesinin net olarak tespit edilebilmesi hallerinde üçüncü ülkelerden gelecek ürünler için telafi edici vergiler uygulayabilmelidir. Bu amaçla 1/95 sayılı kararda yapılacak ilave düzenlemeler ile Türkiye'nin hangi koşullarda ve hangi oranlarda önlemler alarak uygulayabileceği belirlenmelidir.

7. Türkiye ile Üçüncü Ülke Serbest Ticaret Anlaşmaları Hükümlerinde Genel Çerçevenin AB-Üçüncü Ülke Anlaşmasında Belirlenmesi

AB ile serbest ticaret anlaşması akdedilen ve buna bağlı olarak Türkiye pazarına erişim olanağı sağlayan üçüncü ülkeler Türkiye ile anlaşma müzakerelerinde AB anlaşmanın ötesinde tavizler talep etmektedir. AB üçüncü ülkelerin Türkiye'den taviz ve taleplerini kendi anlaşması ile ilişkilendirerek hakkaniyet ilkesi içinde sınırlandırmalı ve buna kendi anlaşmasındaki Türkiye maddesinde yer vermelidir.

8. AB ve Türkiye'nin Üçüncü Ülke İle Tek Serbest Ticaret Anlaşması Akdetmesi; 27+1 Formülü

Türkiye'nin üçüncü ülkeler ile ayrıca serbest ticaret anlaşması yapma yükümlülükleri olmamalı, AB'nin üçüncü ülke ile yapacağı anlaşmaya Türkiye de doğrudan katılmalı, kendi çıkarlarını 27 ülke gibi azami gözeterek yapılan anlaşmaya taraf olmalıdır. Üçüncü ülke ile Türkiye arasındaki ticaret AB, Türkiye ve Üçüncü ülkenin imzalayacağı ve üç taraf için de aynı anda yürürlüğe girecek ve karşılıklı aynı koşulları taşıyacak anlaşma hükümlerine tabi olmalıdır.

9. Türkiye'ye Serbest Ticaret Anlaşmalarına Uyumda Esneklik Tanınması

AB'nin yaptığı serbest ticaret anlaşmalarına Türkiye aynen ve tamamıyla uyum sağlamakla yükümlüdür. AB üçüncü ülke ile müzakerelere başlamadan önce Türkiye'den etki analizi talep etmeli ve bu etki analiz sonuçlarına göre Türkiye'ye uyum sürecinde esneklikler sağlamalıdır.

Türkiye ile AB arasında ortaklaşa belirlenecek esneklikleri Türkiye belirli bir takvim içinde uygulamaları, tarife indirimleri ve diğer uygulamalarda istisnalara ve geçiş sürelerine sahip olabilmelidir.

AB üçüncü ülke ile anlaşmasında Türkiye'nin esnekliklerine açıkça yer vermelidir.

10. Çoklu Ülke Grupları İle Müzakerelerde Türkiye'ye Esneklikler

AB yeni nesil serbest ticaret anlaşmaları ile serbest ticaret anlaşmaları hedefini bölgesel birliklere yönlendirmiştir. Türkiye çoklu ülkeler ile müzakerelerde ve yeni nesil serbest ticaret anlaşmalarının içeriğinde zorluklar ile karşılaşacaktır.

Bu nedenle AB çoklu serbest ticaret anlaşmaları ile ortaya çıkacak koşullara uyum sağlanması konusunda Türkiye'ye uyumda geçiş süreleri gibi esneklikler tanınmalıdır.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı gereğince Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği tesis etmiştir. Gümrük Birliğini tesis eden bu karar hükümlerince Türkiye Avrupa Birliği'nin ortak ticaret politikasına uyum sağlamakla yükümlüdür ve bu yükümlülüğünü bugüne kadar eksiksiz yerine getirmiştir.

Ortak ticaret politikasına uyum çerçevesinde Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin tercihli otonom rejimlerine ve ticaret anlaşmalarına uyum gösterme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu kapsamda Türkiye Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkelerle yaptığı serbest ticaret anlaşmalarına uyum sağlamak için üçüncü ülkelerle ayrıca müzakere ederek müstakil serbest ticaret anlaşmaları akdetmektedir.

Ancak, Türkiye üçüncü ülkelerle serbest ticaret anlaşması akdedilmesi konusunda önemli sorunlar ile karşı karşıya bulunmaktadır.

Bu sorunların temelini; Avrupa Birliği'nin üçüncü ülke ile serbest ticaret anlaşması müzakerelerine Türkiye'nin katılmaması ve Türkiye'nin çıkarlarının gözetilmemesi, anlaşmanın akdedilmesi ile birlikte üçüncü ülkelerin Türkiye pazarına erişim olanağına sahip olması, ancak Türkiye'nin üçüncü ülke pazarına erişim için mutlaka üçüncü ülke ile serbest ticaret anlaşması yapması gerekliliği ve üçüncü ülkelerin Türkiye ile serbest ticaret anlaşması yapma konusunda bir zorunlulukları olmaması oluşturmaktadır.

Bu koşullar altında serbest ticaret anlaşmaları uygulaması Türkiye aleyhine önemli sonuçlar doğurmaktadır. Bunların başında karşılıklı pazarlara erişim konusunda oluşan haksız koşullar nedeni ile karşılıklı ticaretin Türkiye aleyhine gelişmesi gelmektedir.

Serbest ticaret anlaşmalarının uygulanmasında ortaya çıkan bu koşullar 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın bir çok yerinde sağlanması üzerinde durulan, "Gümrük Birliği'nin düzgün işlemesi" hedefini bozmakta ve "karşılıklı hakkaniyet ve eşitlik ilkesini" zedelemektedir.

Avrupa Birliği'nin yeni dış ticaret stratejisi içinde çok taraflı ticaret yerine ikili ticaretin geliştirilmesine ağırlık vermeye başlaması ve bu kapsamda çok sayıda ülke ve ülke grupları ile yeni nesil serbest ticaret anlaşmaları imzalama hedefi de Türkiye için önemli bir tehdit oluşturmaktadır.

Tüm bu gerekçelere bağlı olarak Türkiye serbest ticaret anlaşmalarının uygulanmasından kaynaklanan sorunların çözümü için bir dizi öneri geliştirerek bunları Avrupa Birliği ile paylaşmalı ve kısa vadede sorunun çözümü halline gitmelidir.

Türkiye'nin bu konudaki yaklaşımı gümrük birliğinin tartışmaya açılması değil, Gümrük Birliği'nin düzgün işletilmesi amacıyla iyileştirmeler yapılması ve gerekli önlemlerin alınması şeklinde olmalıdır.

Türkiye önerilerini iki grup halinde geliştirmeli ve önermelidir. İlk grup nerileri mevcut 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi kararının hükümleri içinde yer alan ve Gümrük Birliği'nin düzgün işletilmesi için konulan mekanizmaların çalıştırılması ve kullanılması oluşturmalıdır.

İkinci grup nerileri ise 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi kararının hükümlerini revize edecek veya ilave olacak hükümler olmalıdır.

Türkiye bu önerilerini Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki kurumsal mekanizmalar içinde Gümrük Birliği Ortaklık Komitesine oradan da Türkiye Avrupa Birliği Ortaklık Konseyine taşmalıdır.

Türkiye önerilerini tam üyelik müzakere süreci ile ilişkilendirmemeli ve tamamen gümrük birliğinin karşılıklı eşit fayda yaratma ve düzgün işletilmesinin sağlanması üzerine ve kazanılmış haklarına dayalı olarak geliştirmeli ve sunmalıdır.

YÖNETİCİ ÖZETİ

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Gümrük Birliği'ni tesis eden 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın mevcut hükümleri çerçevesinde serbest ticaret anlaşmalarının uygulanması Türkiye için başta haksız ticaret koşulları olmak üzere önemli sorunlar çıkarmakta ve Gümrük Birliği'nin düzgün işletilmesi hedefini bozmaktadır.

Türkiye serbest ticaret anlaşmalarının uygulanmasında ortaya çıkan sorunların çözülmesi için öneriler geliştirmeli ve bunları Avrupa Birliği ile paylaşarak sorunun halli yoluna gitmelidir.

1. SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI VE KÜRESEL TİCARETTE KONUMLARI

Tarifelerin, kotaların ve piyasa erişim kısıtlamalarının kaldırılması yoluyla mal ve hizmet ticaretinin taraflar arasında serbestleşmesine olanak tanıyan serbest ticaret anlaşmaları, uluslararası ticaret sisteminde hem ülkeler için önemli bir dış ticaret politikası aracı, hem de ticaretin serbestleştirilmesinde önemli bir araç konumundadır.

İkinci dünya savaşı sonrası dönemde uluslararası ekonomik sistemin ve işbirliğinin kurulması genel kabul görmüş ve bu amaca yönelik olarak yeni bir kurumsal yapı tasarlanmıştır. Bu çerçevede 1947 yılından itibaren uluslararası ticaretin serbestleştirilmesine yönelik çok taraflı müzakereler ve uluslararası ticarete tarife indirimlerine gidilmesi çalışmaları başlatılmıştır.

1947-1994 yılları arasında gerçekleştirilen 8 ticaret müzakeresi sonucunda bugünkü uluslararası ticaret sistemine ve serbest ticaret düzenine ulaşılmış ve bu sistemin ve düzenin işletilmesi için Dünya Ticaret Örgütü 1995 yılında kurulmuştur.

Bugünkü uluslararası ticaret sisteminin temelini GATT anlaşmasının çok taraflı yapısı ve en çok kayırılan ülke, ulusal muamele kuralı, gümrük

vergilerinin indirilerek konsolide edilmesi ve tarifeler yoluyla koruma başlıklı dört temel ilke oluşturmaktadır.

1947 yılından sonra oluşturulan uluslararası ticaret sisteminin ve kurallarının temelini ayrımcı olmama esası oluşturmaktadır. Bununla birlikte 1947-1994 yılları arasında GATT anlaşması ve 1995 yılından itibaren Dünya Ticaret Örgütü üye ülkelerin gümrük birlikleri oluşturmalarına ve serbest ticaret anlaşmaları akdetmelerine ve böylece birbirlerine diğer DTÖ ülkelerine kıyasla tercihli (avantajlı) uygulama yapmalarına olanak tanımaktadır. Bu olanak, GATT ve DTÖ sisteminin temelini oluşturan ayrımcı olmama esası için en önemli istisnayı oluşturmaktadır.

Gümrük birlikleri anlaşmaları ile serbest ticaret anlaşmalarından oluşan bölgesel ticaret anlaşmaları uluslararası ticaret sistemi içinde 1947 yılından bu yana bir istisna olarak uygulanmakla birlikte, bugün ulaştığı konum itibarıyla uluslararası ticaret sistemi içinde en önemli ticaret aracı haline gelmiştir.

Bölgesel ticaret anlaşmalarının ötesinde bölgesel ekonomik ve ticari işbirliği ile bütünleşme alanlarının oluşması dünya ekonomisinde yaşanmakta olan bölgeselleşme eğiliminin bir sonucudur.

Dünya ekonomisinde bir yandan küreselleşme ve küresel ölçekte çok taraflı ticarete serbestleşme yaşanırken, aynı anda bölgeselleşme ve bölgesel ve ticari işbirlikleri ve bütünleşmeler yaşanmaktadır.

2008 yıl sonu itibarı ile bölgesel ticaret anlaşmalarının sayısı 263'e ulaşmıştır. Anlaşmaların 205'i malların, 58'i ise hizmetlerin serbest dolaşımı ile ilgilidir. Yine anlaşmaların 157'si serbest ticaret anlaşması niteliğindedir. Bölgesel ticaret anlaşmaları kapsamında yapılan ticaret dünya ticaretinin yaklaşık yarısına ulaşmıştır.

Çok taraflı ticaret sisteminin kurumsallaştığı 1994 yılından sonra bölgesel ticaret anlaşmalarının sayısı hızla artmış ve 1995-2008 yılları arasında 214 adet yeni anlaşma yürürlüğe girmiştir.

Ülkeler çok taraflı ticarete serbestleşmenin yarattığı rekabet baskısı karşısında ikili ve bölgesel ticaret anlaşmaları yaparak işbirliğine gitmekte ve korunmaktadır. Bu çerçevede çok taraflı ticarete bir istisna olarak uygulanana bölgesel ticaret anlaşmalarının sayısının ve ticaretteki payının önümüzdeki dönemde de artacağı öngörülmektedir.

2. AVRUPA BİRLİĞİ DIŞ TİCARET STRATEJİSİ VE SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI

Avrupa Birliği 27 üye ülkeden oluşan bir birliktir ve temelini ekonomi topluluğu, parasal birlik ve ticarete tek pazarı oluşturmaktadır. Bu itibarla Avrupa Birliği tüm üye ülkeler için bağlayıcı olan ortak politikalar uygulamaktadır. Bu ortak politikaların biri de Ortak Ticaret Politikasıdır.

Ortak ticaret politikası içinde üçüncü ülkelere yönelik ticaret politikası ise üye ülkelerin üçüncü ülke pazarlarına giriş olanaklarının artırılması ile kendi iç pazarında üçüncü ülke kaynaklı haksız rekabetten korunmayı amaçlamaktadır.

Avrupa Birliği ticaret politikası kapsamında üçüncü ülkelere yönelik ticaret politikalarını Dünya Ticaret Örgütü nezdinde yürütülen çok taraflı ticaretin serbestleştirilmesi müzakereleri ile ve de ikili bazda yürüttüğü serbest ticaret anlaşmaları ile şekillendirmekte ve uygulamaktadır. Ortak ticaret politikası uygulamaları içinde serbest ticaret anlaşmaları giderek ağırlık kazanmaktadır.

Avrupa Birliği 1980'li yılların başında ikili ticaretin geliştirilmesi önceliğine sahip iken daha sonra ortaya çıkan iç ve dış koşullara bağlı olarak çok taraflı ticaretin serbestleştirilmesine öncelik vermiş ve DTÖ nezdinde uluslararası ticaretin çok taraflı serbestleşmesine destek vermiştir. Türkiye ile tesis edilen Gümrük Birliği de bu döneme denk gelmektedir.

Avrupa Birliği dış ticaret stratejisi 2000'li yılların başından itibaren yeniden değişmeye başlamış ve Avrupa Birliği dış ticaret stratejisinde yeniden ikili ilişkilere ve ikili anlaşmalara önem ve ağırlık vermeye başlamıştır.

Uruguay Turu sonrası başlayan Doha Turu çoklu ticaret müzakerelerinde Avrupa Birliği'nin daha çok taviz verme konumunda olması, ABD'nin ikili ve çoklu serbest ticaret anlaşmaları ile AB karşısında rekabet avantajları yakalaması ve küresel ölçekte yeni ekonomik ve ticari cazibe alanlarının oluşması karşısında Avrupa Birliği yeni dönemde ikili serbest ticaret anlaşmalarına öncelik ve ağırlık vermeye başlamıştır.

Avrupa Birliği 2006 ve 2007 yıllarında yayınladığı “Küresel Avrupa; Dünyada Rekabet” ve “Küresel Avrupa: Pazara Giriş İçin Daha Güçlü Bir Ortaklık” belgeleri ile ikili ticaret odaklı yeni dış ticaret stratejisini kurumsallaştırmıştır. Avrupa Birliği'nin yeni dış ticaret stratejisinde ikili ticaretin, bölgesel ticaret anlaşmalarının ve serbest ticaret anlaşmalarının önemi ve yeri artmıştır.

Avrupa Birliği bugüne kadar kendi yakın coğrafyası içinde yer alan EFTA ülkeleri, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri (daha sonra üye oldular), Balkan ülkeleri ve Akdeniz ülkeleri ile serbest ticaret anlaşmaları yapmıştır. Şili, Meksika ve G.Afrika Cumhuriyeti kıta ötesi anlaşmalarıdır.

Yeni dönemde ise Avrupa Birliği Güney Kore ve Hindistan gibi büyük ölçekli ekonomiler ile ve ilk kez bölgesel birlikler olan ANDEAN, ASEAN, MERCOSUR, Körfez İşbirliği Konseyi ülkeleri ile serbest ticaret anlaşmaları yapmayı hedeflemektedir. Ayrıca Çin ve Rusya ile de STA olmayan ticaret anlaşmaları yapmayı planlamaktadır.

Avrupa Birliği önümüzdeki dönemde üçüncü ülkelerin pazarlarına erişimde yeni nesil serbest ticaret anlaşmalarına öncelik ve ağırlık verecektir.

3. GÜMRÜK BİRLİĞİ ANLAŞMASI VE TÜRKİYE’NİN SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI

Türkiye'nin serbest ticaret anlaşmaları ile ilgili politika ve tercihlerinde belirleyici unsur AB ile tesis edilen Gümrük Birliği'dir. Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Gümrük Birliği'ni tesis eden 1/95 sayılı Türkiye-AT Ortaklık

Konseyi Kararı'nın 16.maddesi gereğince Türkiye'nin AB'nin ortak ticaret politikasına uyum yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu uyum yükümlülüğü çerçevesinde Türkiye, AB'nin tercihli ticaret anlaşması akdettiği ülkeler ile karşılıklı yarar esasına dayalı benzer anlaşmalar akdetmek ile yükümlü kılınmıştır.

Bu çerçevede Türkiye bugüne kadar 25 adet serbest ticaret anlaşması akdetmiştir. 4 EFTA ülkesi, 10 Orta ve Doğu Avrupa ülkesi (bu ülkeler AB tam üyesi olunca anlaşmalar feshedildi), 6 Akdeniz ülkesi, 4 Balkan ülkesi ve Gürcistan ile serbest ticaret anlaşması imzalanmış ve anlaşmalar yürürlüğe girmiştir. Şili, Karadağ ve Sırbistan ile yapılan anlaşmalar ise yürürlüğe girecektir. Türkiye ayrıca, Faroe Adaları, Lübnan, Ürdün, Körfez İşbirliği Konseyi, Ukrayna, MERCOSUR ile müzakereleri sürdürmektedir.

Ortaklık Konseyinin getirdiği yükümlülüğü karşılamanın ötesinde Türkiye'nin üçüncü ülkelerle serbest ticaret anlaşması akdetmekten yana önemli ekonomik beklentileri bulunmaktadır. Bu beklentiler şunlardır; serbest ticaret anlaşması yapılan ülkeler ile karşılıklı ticareti ve ticari bağımlılığı arttırmak, bu ülke pazarlarına erişim sağlamak ve diğer ülkeler karşısında avantaj sağlamak veya avantaj sağlamış ülkeler karşısında eşit koşullara ulaşmak, yeni ve potansiyel ülke pazarlarına önce girerek pazar payı elde etmektir.

Türkiye'nin bugüne kadar akdettiği serbest ticaret anlaşmalarının ekonomik etkilerinde iki önemli sonuç ortaya çıkmaktadır. Birincisi Türkiye serbest ticaret anlaşması akdettiği ülkeler ile başta ihracatın ve karşılıklı ticaretin artırılması olmak üzere ekonomik faydalarını önemli ölçüde sağlamaktadır. İkincisi AB'nin serbest ticaret anlaşması akdettiği ancak Türkiye'nin anlaşma akdetmediği ülkeler karşısında ise Türkiye dezavantajlı konuma gelmekte ve ikili ticaret Türkiye aleyhine gelişmektedir.

Avrupa Birliği'nin yeni dönemde serbest ticaret anlaşması yapmayı planladığı ülkeler dikkate alındığında anlaşmaların Türkiye'ye olası etkileri daha büyük ölçekli olacaktır. Güney Kore ve Hindistan örneği

incelendiğinde, bu ülkeler üretim ve ihracat yaptıkları sektörler ve rekabet güçleri itibariyle hem Avrupa pazarında, hem de iç pazarımızda Türkiye'nin önemli rakipleri olacaktır.

Avrupa Birliği'nin Güney Kore ve Hindistan ile serbest ticaret anlaşması yapması halinde en çok rekabet baskısı altında kalacak sektörlerimiz petrol ürünleri, demir-çelik, plastik, diğer kimya ürünleri, büro ve iletişim araçları, otomotiv, gemi inşa, enerji ve güç makineleri, elektrikli olmayan makineler, elektrikli makineler, tekstil ve hazır giyim sektörleri olacaktır.

4. TÜRKİYE'NİN SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI UYGULAMALARINDA KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı uyarınca Avrupa Birliği'nin ortak ticaret politikasına uyum sağlamakla yükümlü olan Türkiye bu kapsamda yer alan serbest ticaret anlaşmaları uygulamalarında önemli sorunlar ile karşı karşıyadır ve bu sorunlar Türkiye ile AB arasında tesis edilen Gümrük Birliği'nin Türkiye aleyhine çalışmasına yol açmaktadır.

Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkeler ile yaptığı serbest ticaret anlaşmaları Türkiye ile üçüncü ülke arasında aynı anda yürürlüğe girmemekte, Türkiye bu üçüncü ülkeler ile ayrıca müzakere yaparak müstakil serbest ticaret anlaşmaları akdetmektedir. Avrupa Birliği ile Türkiye'nin üçüncü ülke ile serbest ticaret anlaşmaları akdetmeleri arasında geçen zaman süresince Türkiye aleyhine rekabet koşulları oluşmaktadır.

Türkiye'nin serbest ticaret anlaşmaları uygulamalarında karşılaştığı sorunlar şunlardır; Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkeler ile akdettiği serbest ticaret anlaşmalarına Türkiye aynı anda taraf olmamaktadır. Türkiye AB'nin serbest ticaret anlaşması imzaladığı ülkeye kendi iç pazarını açmakta, ancak üçüncü ülkenin pazarına erişememekte ve üçüncü ülke pazarına erişimde imtiyazlar elde eden AB-27 ülkelerine karşı da ticarete dezavantajlı konuma gelmektedir.

AB'nin üçüncü ülkeler ile akdettiği serbest ticaret anlaşmalarının hazırlık ve müzakere sürecine Türkiye katılamamakta ve Türkiye'nin çıkarları ve eşit faydası gözetilmemektedir. İçeriği hakkında bilgilendirilmeyen, görüşleri alınmayan, etki analizleri yapılmadığı için çıkarları gözetilmeyen Türkiye için serbest ticaret anlaşmasının sonuçları bağlayıcı olmaktadır. Türkiye AB'nin anlaşma akdettiği ülkelerle ayrıca serbest ticaret anlaşması yapmak zorundadır. Ancak AB'nin anlaşma yaptığı ülkelerin Türkiye ile anlaşma yapma zorunluluğu ve yaptırımları olmadığı için üçüncü ülkeler Türkiye ile anlaşma yapmakta isteksiz davranmakta ve Türkiye karşısında elde ettikleri avantajları uzun süre sürdürmeyi tercih etmektedirler. Üçüncü ülkeler müzakerelere başlasalar dahi zaten Türkiye pazarına erişim olanağına kavuşmuş oldukları için pazarlık güçleri yüksek olmaktadır. AB ile yaptığı anlaşma sonucu Türkiye pazarına erişim olanağına kavuşan ülkeler karşısında Türkiye'nin ticaret dengesi aleyhine gelişmektedir. Üçüncü ülke ile anlaşma yapan AB'nin 27 üye ülkesi üçüncü ülke pazarında Türkiye karşısında avantajlı konuma gelmektedir. Türkiye'nin koşullarını eşitlemesi ancak bu üçüncü ülke ile anlaşma yapması ile mümkün olmaktadır.

Türkiye serbest ticaret anlaşmalarının uygulanmasından kaynaklanan sorunların çözümü için öncelikle temel ilkeler ve öneriler geliştirmeli ve önerilerini Avrupa Birliği ile müzakere etmelidir.

Temel ilkeler; ikili ticaretin serbestleştirilmesi ve geliştirilmesinin desteklenmesi, gümrük birliğinin sürdürülmesi ve ancak gümrük birliğinin düzgün işletilmesi ile karşılıklı yarar ve eşitlik ilkelerinin yeniden tesis edilmesi olmalıdır.

Bu temel ilkeler benimsenerek serbest ticaret anlaşmalarının uygulanmasından kaynaklanan sorunların çözümü amacı ile geliştirilen öneriler ise aşağıda sunulmaktadır.

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı hükümleri çerçevesinde çözüm önerileri; AT-Türkiye Gümrük Birliği Ortak Komitesi'nin kullanılması, Koruma önlemleri alınması, korunma önlemleri alınması, kararın 16.maddesindeki karşılıklı yarar ilkesinin uygulanması amacı ile

uzlaşmazlık mekanizmasının çalıştırılması ile tercihli otonom rejimler ve ticaret anlaşmaları danışma mekanizmasının kurulmasıdır.

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'na ilave ve revize hükümler çerçevesinde çözüm önerileri; AB'nin üçüncü ülkeler ile serbest ticaret anlaşmaları müzakerelerine Türkiye'nin doğrudan katılımı, AB'nin üçüncü ülkeler ile serbest ticaret anlaşmaları müzakerelerinde Türkiye'nin üçüncü ülkeler ile aynı anda serbest ticaret anlaşması müzakeresi yapması, AB'nin serbest ticaret anlaşması yaptığı üçüncü ülkelere bağlayıcı Türkiye şartı getirilmesi, Türkiye'nin AB'nin serbest ticaret anlaşmasına kendi anlaşmasının akdedilmesi ile uyum sağlanması, Türkiye'ye kendi serbest ticaret anlaşmasını akdedene kadar önlemler alma hakkı tanınması, Türkiye ile üçüncü ülke serbest ticaret anlaşmaları hükümlerinde genel çerçevenin AB-üçüncü ülke anlaşmasında belirlenmesi, AB ve Türkiye'nin üçüncü ülke ile tek serbest ticaret anlaşması akdetmesi, Türkiye'ye serbest ticaret anlaşmalarına uyumda esneklik sağlanması ve çoklu ülke grupları ile müzakerelerde Türkiye'ye esneklikler tanınmasıdır.

Türkiye bu önerilerini Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki kurumsal mekanizmalar içinde Gümrük Birliği Ortaklık Komitesine oradan da Türkiye Avrupa Birliği Ortaklık Konseyine taşımaktadır.

Türkiye önerilerini tam üyelik müzakere süreci ile ilişkilendirmemeli ve tamamen Gümrük Birliği'nin karşılıklı eşit fayda yaratma ve düzgün işletilmesinin sağlanması üzerine ve kazanılmış haklarına dayalı olarak geliştirmeli ve sunmalıdır.

KAYNAKLAR

Türkiye – AB Arasında Gümrük Birliğini Tesis Eden 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, 1995

Avrupa-Akdeniz Dışışleri Bakanları Konferansı, Barselona Deklarasyonu, 1995

AB Komisyonu, Küresel Avrupa; Dünyada Rekabet Belgesi, 2006

AB Komisyonu, Küresel Avrupa; Pazara Giriş İçin Daha Güçlü Bir Ortaklık Belgesi, Nisan 2007

TÜSİAD, AB’nin Dış Ticaret Anlaşmaları, Sürmekte Olan Müzakerelerde Son Durum, 2009 Nisan

TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, www.tuik.gov.tr

Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Bölgesel Ticaret Anlaşmaları ve Dünya Ticaret Örgütü, 2009

Dış Ticaret Müsteşarlığı, Dünya Ticaret Örgütü Doha Müzakerelerinde Son Durum, 2009

Dış Ticaret Müsteşarlığı, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, Türkiye – Mısır Serbest Ticaret Anlaşması,

Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Türkiye’nin Serbest Ticaret Anlaşmaları, 2009

Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği ve Türkiye, 6.Baskı, 2007

WTO, The Changing Landscape of Regional Trade Agreements, Discussion Paper, No.12, 2006

WTO, Trade Policy Review, European Communities, 8 June 2009

Dünya Ticaret Örgütü, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması, GATT

WTO, Annual Report 2008, Committee on Regional Trade Agreements Chapter

WTO, World Trade Report 2009,

WTO, Regional Trade Agreement Portal, www.rtais.wto.org

WTO, International Trade Statistics 2007, 2008

UNCTAD, Handbook of Statistics, 2008

United Nation, Trademap, Trade Statistics, www.trademap.org

European Union, DG Trade Statistics

İTO YAYINLARI (2009)

- 2009-1 Züccaciye-Turizm Sektörleri Ekonomik Etkileşimi
- 2009-2 Züccaciye-Turizm Sektörleri Ekonomik Etkileşimi (Broşür)
- 2009-3 Organik Tarım Bakımından Türkiye'nin Potansiyeli, Bugünkü Durumu ve Geleceği
- 2009-4 Sosyal Güvenlik ve Vergi Mevzuatındaki Düzenlemelerin Etkileri
- 2009-5 Profesyonel Mutfak ve Ekipmanları İçin Avrupa Direktifleri ve Standartlarının Uygulama Rehberi
- 2009-6 Haberlerden Yansıyan İTO: 2005-2008
- 2009-7 Toptancı Hallerin Tarım Sektörüne Katkıları ve Ekonomideki Önemi (Cd)
- 2009-8 Dünden Bugüne İstanbul'da Yaygın Eğitim
- 2009-9 E-Ticaret Güvenlik Rehberi
- 2009-10 Türkiye'de Optometrik Ürünler Sektörü
- 2009-11 Meslek Dalları İtibariyle İstanbul'daki Meslek Liseleri
- 2009-12 Fiyat İndeksleri (=Price Indices)
- 2009-13 İstanbul Balık Hali'nin Pazarlama ve Satış Durumu
- 2009-14 Türkiye'de ve Dünyada Tarımsal Destekleme Politikası
- 2009-15 Türkiye'de Madencilik
- 2009-16 Düzenleyici Etki Analizi Rehberi
- 2009-17 İstanbul'da Kırk Yıllık 40 Lezzet Durağı (=40 Relais Gourmands, 40 Ans d'Histoire des Saveurs d'İstanbul)
- 2009-18 Türkiye'de Otelcilik ve Kongre Turizminin Geliştirilmesi
- 2009-19 Halkla İlişkiler Yönetimi
- 2009-20 Geçmişten Günümüze İstanbul Hanları
- 2009-21 Herkes İçin Ekonomi
- 2009-22 Makroekonomik Göstergeler (=Macroeconomic Indicators)
- 2009-23 İşletmelerde İş Etiği

- 2009-24 Özürlüler Vadisi
- 2009-25 Telif Hukukunda Yayın Sözleşmesi Örnekleri
- 2009-26 Vergi-Sosyal Güvenlik ve Ticaret İşlemleri Açısından Fatura Uygulama Rehberi
- 2009-27 KOBİ Girişimcileri İçin Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi
- 2009-28 İstanbul'un Esnaf Lokantaları (İngilizce-Almanca)
- 2009-29 Forty Years Old 40 Taste Havens in İstanbul (=Geschmacksoasen in İstanbul 40 Vierzig Jahre Tradition)
- 2009-30 Dünden Bugüne Kapalıçarşı:İstanbul
- 2009-31 Yaşayıp Unuttuğumuz İstanbul
- 2009-32 Türkiye'de Regülasyon ve Özelleştirmelerin Gelir Dağılımı Etkileri
- 2009-33 Türk İşletme Kültüründe Ortaklık ve Güven
- 2009-34 Devletin Bankacılık Sektöründe Düzenleyici Denetleyici Rolü ve Türkiye Uygulaması
- 2009-35 Türk Bankacılık Sektöründe Pazar Hakimiyeti ve Sektörün Rekabet Gücünün Uygumalı Analizi
- 2009-36 E-İhale
- 2009-37 Türkiye İnşaat Sektörü Hammadde Haritası
- 2009-38 İstanbul Ticaret Odası Yayın Broşürü
- 2009-39 Dersaadet Ticaret Odası 1882-1923: Türkiye Ticaretin Öncü Kuruluşu
- 2009-40 2010 Avrupa Kültür Başkenti İstanbul'da Gıda İşyerlerinin Potansiyeli Paneli (DVD)
- 2009-41 Türkiye İlaç Sanayi
- 2009-42 Türkiye'de Tıbbi Cihaz ve Malzeme Üretimi
- 2009-43 Türkiye'de Tıbbi Cihaz ve Malzeme İthalatı, Yarattığı Kayıplar ve Çözüm Önerileri
- 2009-44 Yeni Perakendecilik Sisteminde Toptancı Hallerinin İzlemesi Gereken Stratejiler

- 2009-45 İstanbul'un Ekonomik ve Sosyal Göstergeleri
- 2009-46 Social and Economic Indicators of Istanbul
- 2009-47 Rakamlarla Türkiye Ekonomisi
- 2009-48 Turkey in Figures
- 2009-49 Türkiye'de Yayın Hayatı (Türkçe-İng-Alm.Fr.)
- 2009-50 Başarılı İhracatçılar 2008 (=Outstanding Exporters 2008)
- 2009-51 Sürdürülebilir kalkınma, yenilenebilir enerji kaynakları ve hidrojen enerjisi: Türkiye Değerlendirmesi
- 2009-52 2008 Yılı İstanbul Küçük Sanayi Kapasite Kullanım Araştırması
- 2009-53 Başarılı Vergi Mükellefleri: 2008 (Kitap-CD)
- 2009-54 Toplantı Yönetimi ve Kararlara Katılma
- 2009-55 Liderlik Sitilleri, Değişim Yönetimi ve Ekip Çalışması
- 2009-56 Ahilik Kuruluşu, İlkeleri ve Fonksiyonları (Broşür)
- 2009-57 İTO Bilgi Merkezi ve Uluslararası Ticari Sınıflandırma Sistemi
- 2009-58 Yaşayıp Unuttuğumuz İstanbul (2.bs.)

İTO YAYINLARI (2010)*

2010-3 Bir Zamanlar İstanbul: Şehir Mektupları (2.bs.)

2010-9 Fiyat İndeksleri (aylık)

*** Mart itibariyle**

**Not: 2004 Yılı ve Sonrası Çıkan Bütün
Yayınlarımıza İnternet Sitemizden Tam
Metin Olarak Ücretsiz Ulaşılabilir.**

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI'NA TÜRKİYE'NİN DE DAHİL EDİLMESİ

"Avrupa Birliği'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları'na Türkiye'nin de Dahil Edilmesi" isimli çalışmada; Avrupa Birliği'nin dış ticaret stratejisi çerçevesinde üçüncü ülkelerle imzaladığı Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Türkiye'nin serbest ticaret anlaşmalarının uygulanması konusunda karşılaştığı başta haksız ticaret koşulları olmak üzere tüm sorunlar ayrıntılı olarak incelenmekte; Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Gümrük Birliği'ni tesis eden 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Karar hükümleri çerçevesinde ve söz konusu Karar'a ilave ve revize hükümler çerçevesinde olmak üzere iki farklı bakış açısıyla çözüm önerileri ortaya koymaktadır.

Beş bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Küresel Ticarete Konumları, ikinci bölümünde Avrupa Birliği Dış Ticaret Stratejisi ve Serbest Ticaret Anlaşmaları, üçüncü bölümünde Gümrük Birliği Anlaşması ve Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları, dördüncü bölümünde Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları Uygulamasında Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri, son bölümünde ise sonuç ve değerlendirmeye yer verilmektedir.

(Elektronik) ISBN 978-9944-60-598-4

İSTANBUL TİCARET ODASI

ISBN 978-9944-60-597-7

